

Antroposofia

Impulsuri pentru viața spirituală

Lumea elementelor
Gheorghe Paxino

Sărbătoarea Paștelui
Sebastian Stănculescu

Vindecarea la om
Joop van Dam

Un Faust estic
Sorin Liviu Ștefănescu

Evenimente
Sanda Dale

Introducere în economic
Christopher Houghton Budd

Kaspar Hauser
Delia Soare

Dispoziție de primăvară
Dirk Kruse

Arta biografică
Camelia Oprea

Reflecții conferințe
P. Selg și S.O. Prokofieff
Thomas O'Keefe

„Ce ne doare?”
Ágota Sárközy

Despre semnificația cercetărilor
Bogdan Geantă

În căutarea echilibrului
Adrian Ghender

Cuprins

Întâmpinare

Primăvara 2013 și Sărbătoarea Paștelui

Sebastian Stănculescu 1

Studii și interpretări

Lumea elementelor și metamorfoze ale ei în prezent
(partea a II-a)

Gheorghe Paxino 2

Despre semnificația cercetărilor de teoria cunoașterii la
Rudolf Steine (partea a II-a)

Bogdan Geantă 7

Antroposofia în lume

„Ce ne doare?”

Ágota Sárközy 15

Reflecții asupra conferințelor susținute de către Peter Selg
și Sergej O. Prokofieff, la 30 martie 2012

Thomas O'Keefe 17

Evenimente

Evenimente interne și internaționale

Sanda Dale 22

Inițiative și proiecte

Arta biografică – arta devenirii umane

Camelia Oprea 23

Economie

Introducere în economic (partea a III-a)

Christopher Houghton Budd 25

Biografii spirituale

Kaspar Hauser – Copilul Europei

Delia Soare 31

Un Faust estic – povestea Maestrului și a Margaretei

Sorin Liviu Ștefănescu 36

Cultura vie

În căutarea echilibrului

Adrian Ghender 38

Observare sufletească în natură

Dispoziție de primăvară

Dirk Kruse 41

Medicină și terapii

Din ce forțe ia naștere vindecarea la om?

Joop van Dam 44

Colectivul de redacție

Sanda Dale dale.sanda@gmail.com

Sebastian Stănculescu contact@sebastianstanculescu.ro

și

Gheorghe Paxino

Dan Botez

Daniela Lazăr

Delia Soare

Mioara Gheorghiu

Bogdan Szabo

Colaboratori: Bogdan Geantă, Camelia Oprea, Adrian Ghender,

Sorin Liviu Ștefănescu, Dirk Kruse

Antroposofia = ISSN 2285–3200

ISSN-L = 2285–3200

Revistă apărută sub egida Societății Antroposofice din România, cu
sprijinul Editurii Univers Enciclopedic Gold.

www.antroposofie.ro

www.universenciclopedic.ro

Tehnoredactare: Mariana Mîrzea

„Antroposofia” apare de 4 ori pe an și poate fi comandată în format tipărit.

Abonamentul anual (4 numere costă 40 lei, cu taxe poștale incluse).

Prețul unui număr este de 12 lei, cu taxe poștale incluse.

Primăvara 2013 și Sărbătoarea Paștelui

Sebastian Stănculescu

După ce omenirea a trecut de mitizatul „21 decembrie 2012” lumea și-a continuat cursul ca până acum. Am avut o iarnă, cu roade și țeseri de sensuri, dar nu într-o nouă dimensiune și nici cu mari războaie sau modificări ale Pământului. Pentru prietenii științei spiritului timpul are o altă valoare, una cosmică, iar modificările de conștiință și transformările reale nu vin „din neant”, ci se dobândesc prin muncă și mii de ani de transformări. Impulsuri grăbite ale forțelor potrivnice ne fac deseori să ne grăbim, crezând că poate epoca a șasea va veni mai devreme. Însă fiecare întrupare își are sensul ei în evoluția noastră, iar marile evenimente cosmice se petrec la timpul lor, în înțelepciunea divină. Acest adevăr a fost punctat la fiecare profeție escatologică, începând din Evul Mediu până astăzi, iar miturile marilor transformări spirituale la care omul participă în mod pasiv nu se vor opri acum.

Anul 2013 s-a deschis cu un eveniment semnificativ pentru cultura actuală, prima demisie a unui suveran al Bisericii catolice, iar criza din Coreea și tensiuni vechi din Orient amenință din nou cu stărnirea unor războaie cu implicații mondiale.

Dincolo de evenimente politice și economice, am parcurs cu toții lecția răbdării și acalmiei iernii, iar sufletele treze primesc în această perioadă ascensiunea forțelor eterice care cresc din glia vibrândă și așteaptă să se înalțe odată cu mugurii către Soare. Primăvara ne întâmpină într-un mod ritmic, mereu constant, prin metamorfozele Naturii, care poartă în fiecare an trăirea pascală, deși Paștele ortodox și catolic din acest an se află la o distanță considerabilă, de treizeci și cinci de zile, între ele.

Cum înțelegem astăzi primăvara și sărbătoarea pascală, eveniment fundamental pentru creștinism? O cale poate fi deschisă de imaginațiunea de Paște oferită de Rudolf Steiner în urmă cu aproape un secol, pentru a ne apropia de înțelegerea conștientă a evenimentelor cosmice. Aici primim îndrumarea de a privi spre sărbătoare drept o exersare cosmică a echilibrului între principiile greului și ușorului, întunericului și luminii, înflăcăării și încrămării. Îndreptându-ne spre acest echilibru lăuntric al inimii, simbolizat prin grupul statuar *Reprezentantul Omenirii*, putem viețui Taina Paștelui în fiecare an. Căci doar în spațiul eliberat de stăpânirea lui Ahriman și a lui Lucifer omul poate viețui prezența lui Christos.

Privind cu trezie spre semnele vremii și integrând vieții noastre cotidiene înțelegerea cât mai profundă a marilor evenimente spirituale ale evoluției Pământului, putem lucra fiecare pe drumul nostru, spre împlinirea sarcinilor pe care lumea spirituală ni le așază fiecăruia pe umeri. Atunci urmăm cu adevărat idealul christic și ne îndreptăm spre înfăptuirea misiunii noastre.

Ne dorim ca acest al patrulea număr al revistei *Antroposofia* să fie un sprijin în acest sens pentru toți prietenii științei spiritului. Așteptăm scrisorile dumneavoastră pentru a putea decide acum, după un an de existență, dacă revista s-a dovedit folositoare și poate continua pentru încă un an sau va rămâne o sarcină a unei noi generații, în viitor.

Sărbători pascale cu profunzime! Christos a înviat!

Lumea elementelor și metamorfoze ale ei în prezent

Apa și focul

Gheorghe Paxino

(Partea a II-a)

Pornind de la întrebarea „Ce «este» *materia*, care sunt lumile cărora le aparține ea?” mi-am propus o incursiune în lumea fenomenelor naturii, cu îndreptarea atenției în principal spre *lumea elementelor*. Chiar dacă, în formă relativ comprimată, am folosit metode diferite de abordare pentru găsirea unor prime răspunsuri. În continuarea prezentei incursiuni voi aduce și unele lămuriri cu privire la aceste metode, de data aceasta începând însă cu aspecte fenomenologice din domeniul științelor naturii.

Rolul deosebit al apei și focului în cadrul metamorfozei stărilor de agregare

Vorbeam data trecută despre punctul triplu al apei, despre coexistența stărilor de agregare la punctul de topire-solidificare. În *Figura 1* se prezintă o schemă de sinteză a metamorfozei stărilor de agregare, așa cum pot fi ele întâlnite în natură pe parcursul celor patru anotimpuri. Avem incluse aici ambele sensuri de transformare

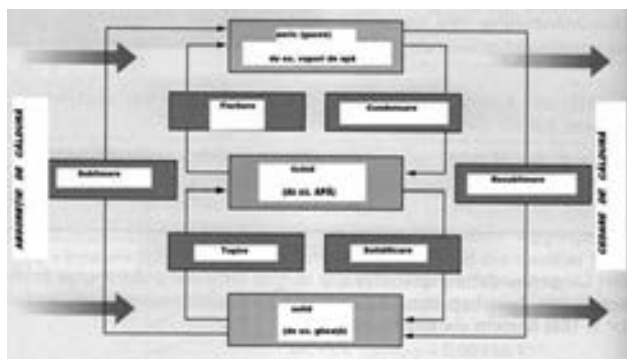

Figura 1. Metamorfoza stărilor de agregare

a substanțelor: atât pe cel de *rarefiere* (de la solid spre gazos), cât și pe cel de *densificare* (de la vapori la gheață). Totodată sunt evidențiate nu numai transformările abordate în mod curent (*topire – fierbere – vaporizare* și, respectiv, *condensare – lichefiere – solidificare*), ci și salturile directe de la solid la gazos și invers (*sublimare*, respectiv, *resublimare*). Privind în liniște, cu interes fenomenele menționate, vom constata printre altele:

- Apa/lichidul ocupă o poziție centrală, joacă rolul de *mediator*;
- Focul/căldura reprezintă factorul dinamic-energetic, joacă rolul de *atoatepătrunzător*;
- Procesele termodinamice ce cauzează metamorfoza elementelor sunt însoțite de o „*inspirare*”, respectiv, „*expirare*” de căldură. La punctele de topire sau evaporare, deși temperatura rămâne constantă (!), trebuie „să adăugăm” o anumită cantitate de căldură – căldura „dispare” deci din spațiu. La condensare sau înghețare, se eliberează, respectiv, aceeași cantitate de căldură – căldura „intră” deci în spațiul respectiv: într-adevăr, experiența ne arată că, acolo unde vaporii se condensează sau unde ninge sau se formează gheață, se face mai cald.

Secvențe semnificative din istoria cercetării apei

Despre o „cercetare a apei” în sensul actual se poate vorbi doar din sec. 6-7 î.Chr., adică din perioada în care se nașteau filosofia și matematica. Astronomul și matematicianul Thales din Milet, și mai apoi Aristotel, sunt

Figura 2. Dinamica apei (după Leonardo da Vinci)

printre primii care observă și descriu circuitul apei din natură, incluzând atât fenomenele meteorologice (din atmosferă) cât și pe cele din sol (pânza freatică). În Evul Mediu este demnă de menționat preocuparea intensă cu dinamica apei a geniului universal Leonardo da Vinci. În *Figura 2* sunt prezentate schițe ale acesteia¹:

În partea de sus a desenului apa ocolește obstacole, în partea de jos apa ce iese dintr-un orificiu dreptunghiular formează o crizantemă splendid configurată din vârtejuri și bulbuci. El a inaugurat un nou mod de interpretare a fenomenelor naturale, intuind faptul că mișcarea apei, în toată complexitatea ei, are la bază un număr limitat de forme, care se combină în funcție de condițiile create de mediul ambiant.

Henri Coandă² – un pionier modern al cercetării apei

Mult mai aproape de epoca noastră, un alt mare geniu, Henri Coandă, și-a adus la rândul său contribuții privind dezvoltarea științei atât privind cercetarea fundamentală de nivel mondial, cât și o serie de aplicații în tehnică³. Deja în anii '30 ai secolului trecut el s-a făcut cunoscut

prin rezultatele studiilor sale asupra proprietăților apei, ajungând să fie considerat părintele dinamicii fluidelor. În *Figura 3*⁴ sunt prezentați Henri Coandă (dreapta) și un elev al său, cercetătorul Patrick Flanagan, în iunie 1963, la Huyck Research Laboratories, în Stamford, Connecticut, cel care i-a continuat și aprofundat cercetările privind proprietățile coloidale ale apei (înrudite cu cele ale sângelui uman). Flanagan a efectuat experimente și pentru agricultura biodinamică, de exemplu, în vederea evidențierii proprietăților speciale ale preparatelor biodinamice.

Toate aceste lucruri au fost posibile și datorită faptului că știința și tehnica experimentală făcuseră – față de vremea lui da Vinci – mari progrese.

Metode goetheaniste de investigare cantitativ-calitativă a apei

Un alt contemporan al lui Coandă, fizicianul german Theodor Schwenk, a pus la punct în deceniul al șaselea o metodă goetheanistă de studiere a proprietăților apei, așa-numita „picătură sensibilă”, întemeind un institut de cercetare în Herreschried, la sud de Stuttgart. Fiul său, Wolfram, este și în prezent activ acolo, unde cu tehnici tot mai performante se determină atât proprietățile chimice și microbiologice, cât și cele calitativ-biologice ale apei⁵. Iată câteva rezultate: *Figura 4* – Traseul turbionar; *Figura 5* – „Picătura sensibilă” a unei ape recoltate direct de la izvor; *Figura 6* – Componenta lemniscatică.

Privind aceste figuri putem admira pretutindeni *coregrafia*, ba chiar *euritmia* mișcărilor apei; împreună cu gestul alunecării în straturi paralele (curgerea laminară),

Figura 3. Henri Coandă și elevul său, Patrick Flanagan

Figura 4. Traseul turbionar

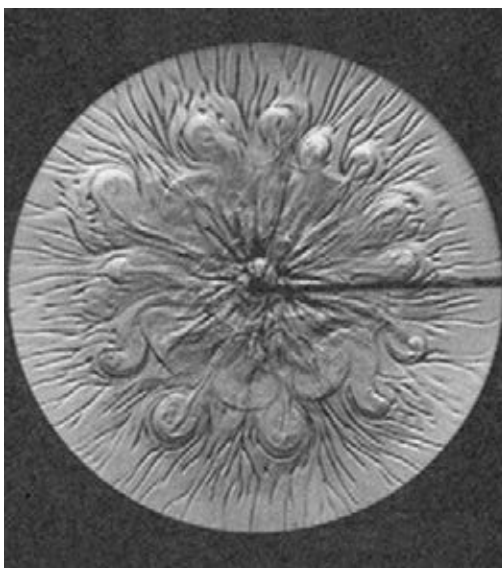

Figura 5. „Picătura sensibilă”

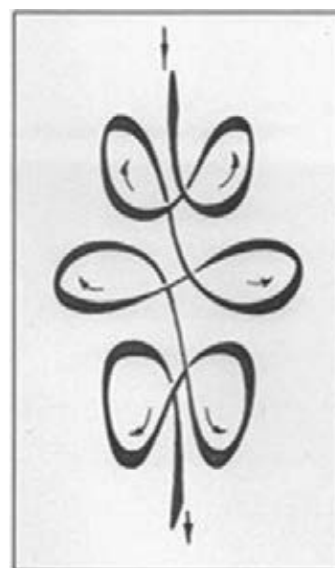

Figura 6. Componenta lemniscatică

descoperim în permanență o alternare între *mișcare* și *formă*. Și astfel ajungem la caracteristici esențiale privind comportarea apei în natură: la nivel macrogeografic cunoaștem meandrul, la nivel local sau microlocal găsim formarea de cercuri și valuri ori vârtejul și lemniscata.

Despre metode de cercetare și despre granițele cunoașterii

Procesul de cunoaștere luat ca atare poate fi descris sintetic cu ajutorul unei strofe din săptămâna a 45-a a *Calendarului sufletului*⁶:

*Când sufletul, din preaplinul său,
Cu Cosmosul în devenire vrea a se uni,
A simțurilor revelare trebuie
Lumina gândirii să primească.*

Actul cunoașterii se desfășoară în suflet atunci când poate avea loc adecvarea unei *percepții* cu o *noțiune*, pe care o scoatem din memorie sau pe care ne-o însușim în premieră. Privitor la puterea de adevăr a acestei adecvări, a domnit și mai domnește în unele medii academice ideea formulată de Kant a „lucrului în sine”, prin care se postulează că lucrurile din lume (obiectele) se află „dincolo” de o graniță a cunoașterii, graniță subiectivă formată de înseși reprezentările noastre. Kant afirma că, prin natura sa, omul este „închis” suflătește, în mod irevocabil(!), în sfera propriilor reprezentări, el nefiind capabil să treacă de ea; *subiectul* nu ar avea deci un acces direct la *obiect*. Prin aceasta se nega *realitatea* percepțiilor senzoriale, deci posibilitatea unui acces nemijlocit la realitate.

Rudolf Steiner, care deja ca elev studiasse profund opera lui Kant, a combătut această părere chiar din tinerețe, în lucrarea sa de doctorat în filosofie⁷ (deci pe terenul de acțiune al marelui gânditor):

– El a arătat, în primul rând, că pot exista nu una, ci *două limite* (provizorii!) ale cunoașterii. Putem exemplifica aceasta luând o secvență din zicerea matinală pentru elevii de ciclu gimnazial și liceal de la Școala Waldorf: sufletului tânăr aflat în pre sau plină pubertate, adică în faza de maturizare privitoare la capacitatea de a găsi *din sine* accesul la cunoaștere, i se oferă posibilitatea să rostească zilnic:

*...Spiritul lui Dumnezeu, El țese
În lumina din Soare și suflet,
În spațiul cosmic din afară,
În adâncimi de suflet înăuntru.
Spre Tine, o Spirit al lui Dumnezeu
Vreau eu să mă îndrept în rugă....*

Putem remarca astfel cum se crează o *dispoziție sufletească* binefăcătoare, ca o bază pentru faze de vârstă ulterioare. În mod nedogmatic dar clar, sunt indicate aici *cele două granițe* ale cunoașterii, valabile pentru conștiința de veghe cotidiană a omului modern: *lumea senzorială* și cea a *sufletului propriu*.

– În al doilea rând, Rudolf Steiner a arătat că există o soluție cu care poate fi depășit postulatul negativist kantian: concepția monistă conform căreia toate elementele de care are nevoie omul pentru a explica un fenomen al lumii trebuie să fie găsite *înăuntru* acestei lumi. „*Ceea ce îl împiedică [pe om] să ajungă la aceste elemente nu pot fi decât obstacole întâmplătoare, de natură spațială sau temporală, ori insuficiențe ale constituției proprii. Nu ale naturii*

(organizării) sale omenești în general, ci insuficiențe de natură particulară, individuală.”⁸ Iar cu ajutorul unei atitudini autentic religioase, prin artă sau prin practici înrudite cu meditația specifică europeanului, aceste limite pot fi tot mai mult depășite; este vorba de un proces care, practic, prin efort energetic și în timp, „nu are limite”.

Principiul fenomenologiei goetheaniste

Cu cele spuse mai sus avem acum și elementele necesare pentru a descrie metoda fenomenologiei goetheaniste: în procesul de cunoaștere se rămâne în mod consecvent în domeniul fenomenelor perceptibile, selectându-se fenomenele de bază, așa-numitele *fenomene originare*. Explicația ce oferă înțelegerea se dobândește printr-o ordonare logică a acestor fenomene originare, fără a se apela la modele teoretice („atom”, „electron” etc.) cu ajutorul cărora se teoretizează „dincolo” de limitele percepției senzoriale. *Fenomenul originar* este deci echivalentul axiomei din matematică. Spre exemplificare, referitor la *Figurile 4-6* prezentate anterior putem spune că *fenomenele originare* (principiile constitutive de bază) ale cinematicii apei sunt: laminaritatea, unduirea, unda circulară, turbionul și lemniscata.

Elementele în timpul primăverii și în Imaginațiunea de Paște

(Christos – Domnul elementelor)

Să trecem acum și la Imaginațiunea de Paște⁹:

„Putem sesiza atunci o ușoară deosebire între calcarul de iarnă și calcarul de primăvară. Calcarul de iarnă este, ca să zicem așa, o entitate pătrunsă de o adâncă mulțumire. După diversele expuneri făcute aici putem vorbi despre aceste lucruri, deoarece știm că de fapt găsim pretutindeni suflet și spirit, și că deci putem vorbi ca despre niște ființe vii, însuflețite – deci calcarul de iarnă este oarecum o entitate mulțumită.... Dar pe la începutul primăverii, pe la începutul lui martie, calcarul dezvoltă un fel de viață interioară... pe măsură ce plantele ies din Pământ ... el dobândește [prin aceasta] o imensă forță de atracție pentru ființele ahrimanice. ... Astfel, unui adevărat clarvăzător care observă natura la începutul lunii martie i se poate revela acest ciudat spectacol: el vede cum speranțele ființelor ahrimanice freacă, în imaginațiuni, pe tot întinsul Pământului, ca un vânt spiritual care învăluie totul, și cum aceste ființe ahrimanice se străduiesc să cheme de sus, jos pe Pământ, o ploaie de puteri astrale. Dacă ele ar reuși să provoace această ploaie de puteri astrale – și ele se străduiesc din răspuneri s-o provoace –, atunci Pământul s-ar transforma în timpul

verii, cel puțin în parte – și anume în substanța sa calcaroasă –, într-o ființă vie, înzestrată cu suflet. ... Și dacă s-ar împlini speranțele entităților ahrimanice, atunci întreaga omenire de pe Pământ ar trebui să se dizolve treptat. Ființele umane ar fi asimilate treptat de către Pământ.” Pe de altă parte: „...Primăvara, în timp ce plantele încep să germineze, ele asimilează bioxid de carbon. Și datorită existenței păturii vegetale, ... bioxidul de carbon urcă, este atras de către entitățile luciferice. Astfel, în timp ce entitățile ahrimanice tind să provoace un fel de ploaie astrală pentru a însufleți calcarul trezit la viață, entitățile luciferice tind să ridice bioxidul de carbon, caută să facă în așa fel încât de pe Pământ să se înalțe un fel de vapori ai bioxidului de carbon. Dacă ele ar reuși să facă acest lucru, pe Pământ respirația ar deveni imposibilă, iar ele ar atrage în sus tot ceea ce are omul în ființa lui – în afara respirației fizice –, etericul său, și unindu-se cu etericul din om ar putea deveni entități eterice, pe când așa ele nu sunt decât entități de natură astrală. ... Deci putem spune: Ființele ahrimanice tind să însuflețească solul Pământului în mod astral; entitățile luciferice tind dinspre periferie, de sus în jos, să-și impregneze ființa cu forțe eterice. ... Dar prin aceasta sunt desemnate în însăși viața pământească cele două extreme ale ființei umane. Acea extremă a naturii umane în care omul ar ajunge să se transforme dacă, sub influența lui Ahriman, și-ar asimila, să zicem, calcarul viu, și prin aceasta ar deveni treptat una cu Pământul, ar fi dizolvat în organismul pământesc unic, viu și simțitor; aceasta este una din extreme. Cealaltă extremă este cea în care ar putea ajunge omul în cazul în care entitățile luciferice și-ar atinge scopul: să facă să se înalțe de jos în sus niște vapori de bioxid de carbon, astfel încât să nu mai fie posibilă respirația, oamenii dispărând ca formă de omenire

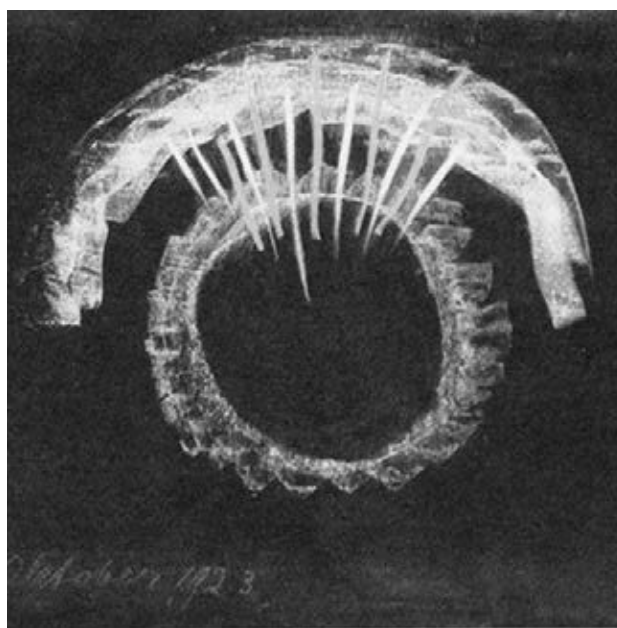

Figura 7

fizică, în timp ce corpurile lor eterice s-ar uni cu acea natură îngerească, astrală, luciferică, existentă acolo sus.”

În întâmpinarea acestor „speranțe, ... iluzii ale entităților ahrimanice și luciferice”, vine însă în fiecare primăvară acțiunea Jertfei lui Christos de pe Golgotha: deși Evenimentul de pe Golgotha este ceva unic, „... acest eveniment, acest Misteriu se reînnoiește de fapt, în ceea ce-l privește pe om, [privirii clarvăzătoare îi apare] în fiecare an chipul lui Christos înălțându-se între Lucifer și Ahriman: Christos, cel care se eliberează de materie, având la picioarele lui pe Ahriman birit, ridicându-se deasupra ahrimanului, învingându-l, depășindu-l”¹⁰.

Dacă în perioada Crăciunului elementele au creat în atmosfera și în solul Pământului un adăpost pentru venirea Pruncului Sfânt, la Paște Christos acționează în ziua de azi cu tot mai multă energie ca Domn al elementelor. În unicitatea sa, Misteriul de pe Golgotha ține de eternitate; dar în fiecare an Christos acționează în spațio-temporalitatea lumii materiale a elementelor, dând impulsuri mântuitoare pentru om.

Confluența atitudinilor, unele rezultate

Din toate cele de mai sus putem vedea că înțelegerea cât mai cuprinzătoare a lumii elementelor face apel la o *intelligență a inimii*, educată de: a) un mod de gândire științific dus până la o autentică fenomenologie, b) o lectură aprofundată a științei spirituale antroposofice, la un nivel ce depășește simpla informare intelectualistă și c) cultivarea sistematică a unei atitudini autentice religioase, prin artă sau prin practici contemplativ-meditative. Bineînțeles că fiecare dintre noi determină în mod individual ponderile; prin aceasta ajungem să practicăm și o formă de sincretism, de care are nevoie Timpul nostru, chiar și în alte domenii ale vieții.

O altă consecință semnificativă legată de inteligența inimii o constituie faptul că unele *noțiuni* se îmbogățesc lăuntric, devenind acum mai cuprinzătoare și conferind o transparență ce permite lărgirea orizontului conștiinței umane. Unele dintre aceste noțiuni formau mai înainte în suflet un fel de *paravan*, care îi blocau accesul spre lumea suprasensibilă. Așa este cazul, de exemplu, pentru conceptele de *energie* și de *forță* (vezi mai sus și Imaginațiunea de Paște). Iar în acest sens putem face în încheiere și o referire la întrebarea „Ce este *materia*”. Pe baza experimentelor privitoare la radiația termică, Max Planck punea în 1900 bazele fizicii cuantice, afirmând că *materia* există mai mult ca o *stare energetică*, ca o „tendință probabilistică nonlocalizabilă” decât ca un

„obiect” în sine. Noi luăm în serios această concluzie, dar o putem completa prin cunoașterea faptului că așa-numitul domeniu al substanțelor poartă nu numai procese energetice fizico-chimice, ci și procese cu caracter sacru-existențial pentru om și devenirea lui. (*Va urma*)

Indicații practice pentru cel care ia decizia să-și acorde timp pentru a lăsa să crească în suflet unele imagini rezultate din viețuirea repetată (cel puțin de trei ori), fără grabă, atât a fenomenelor sensibile din lumea elementelor prezentate, cât și a unor elemente din imaginațiunile spiritual-sensibile date de Rudolf Steiner în cadrul conferințelor din ciclul menționat la nota 9:

Exercițiul 1: Figura 3 (Punctul triplu) din numărul trecut al revistei și Figura 1 (Metamorfoza stărilor de agregare) din prezentul număr.

Exercițiul 2: Imaginațiunile de Crăciun și Paște, trecerea de la una la cealaltă, chiar și în forma rezumativă, raportată la lumea elementelor, prezentată în aceste prime două articole.

Note

¹ Leonardo da Vinci, *Das Wasserbuch*, Schirmer/Mosel Verlag, München-Paris-London.

² Henri Marie Coandă, 7.06.1886, București – 25.11.1972, București.

³ Să amintim aici numai sonicitatea sau „efectul Coandă”. În numărul viitor al revistei se vor mai prezenta unele aspecte.

⁴ Peter Tompkins, Christopher Bird, *Die Geheimnisse der Erde*, Omega-Verlag, Düsseldorf, ed. a 2-a, 2000.

⁵ A. Wilkens, Wolfram Schwenk, *Wasser bewegt*, Haupt Verlag, Bern-Stuttgart-Wien, 2009.

⁶ Rudolf Steiner, *Calendar al sufletului*, Ed. Arhetip, București, 2007.

⁷ Rudolf Steiner, *Adevăr și știință*, Ed. Triade, Cluj-Napoca, 1996.

⁸ Rudolf Steiner, *Filosofia libertății*, cap. „Există limite ale cunoașterii?”, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2011.

⁹ Toate citatele din acest capitol aparțin conferinței a treia din *Ciclul anului ca proces de respirație a Pământului și cele patru mari perioade de sărbătoare*, conferința din 6 octombrie 1923, Ed. Triade, Cluj-Napoca, 2002.

¹⁰ Acest motiv a fost realizat pictural pe cupola mică a primului Goetheanum și în plastica în lemn înfățișând „Reprezentantul Omenirii”, ambele realizate pe baza indicațiilor date de Rudolf Steiner.

Despre semnificația cercetărilor de teoria cunoașterii la Rudolf Steiner

Bogdan Geantă

(Partea a II-a)

După ce în articolul precedent am încercat prezentarea unor conținuturi ideatice care să pună în evidență importanța cercetărilor epistemologice ale lui Rudolf Steiner, în aceleași scopuri ne vom ocupa aici de raportarea lor la contextul din care fac parte, la istoria gândirii occidentale. Sperăm că în felul acesta vom putea arăta că, deși prea puțin cunoscute, ele aparțin esențial acelei sfere a gândirilor sănătoase care dau o temelie sigură vieții omenești. Spunând aceasta avem în vedere importanța maximă pe care o poate avea o lucrare de filosofie, căci ce poate fi mai important decât gândul așezat ca temei al fapturilor și trăirilor ființei umane? Contează mai puțin, așadar, destinul acestor cercetări în sferile așa-zis înalte ale culturii, în măsura în care acolo există un divorț între idee și viață, întrucât ele nu au fost concepute de amorul artei, de dragul de a face ceva, o teorie printre alte teorii, nici pentru uzul unui cerc restrâns de specialiști, ci pentru nevoile omului individual, pentru orientarea și fortificarea gândirii și, implicit, a întregii sale ființe lăuntrice. Prin urmare, demersul nostru va fi subordonat acestor scopuri, mai degrabă practice decât teoretice, și va urmări nu atât exegeze filosofice clasice, cât, mai ales, punerea în evidență a unor repere pe drumul ideii.

În linii mari, expunerea filosofiei se face în două moduri: *disciplinar* (conținuturile sunt grupate în cadrul disciplinelor filosofice, e.g. ontologie, logică, gnoseologie etc.) sau *categorial-sistematic*, prin construcții teoretice care operează (dialectic) cu cele mai generale concepte filosofice, e.g. ființă, neființă, devenire. Și într-un caz și în celălalt, ceea ce contează în principal este prezentarea conținutului ideatic în sine și, cel mult, raportarea lui la împrejurările culturale ale epocii, dar mai mult în sens exterior (social, economic, politic). De regulă, nu se ia suficient în considerare ideea că facultățile sufletești umane evoluează de la o epocă la alta, determinând astfel moduri diferite de viațuire a lumii. În *Enigmele filosofiei*, Rudolf Steiner ne propune o abordare a istoriei cugetării în care creațiile sunt puse în relație cu structura sufletească a creatorilor, ele fiind mărturii și expresii ale unor configurații sufletești care au determinat evolutiv ceea ce astăzi cunoaștem drept fel al nostru de a fi în lume. Prezentată astfel, istoria

filosofiei devine un mijloc foarte potrivit de a ne înțelege mai bine rosturile, ființa, sarcinile spirituale.

Dificultăți legate de înțelegerea primilor filosofi

Un gând eminescian foarte frumos spune că „filosofia este așezarea ființei lumii în noțiuni”. Momentul în care omul devine suficient de matur pentru această sarcină apare drept ceva surprinzător și miraculos în raport cu istoria care l-a precedat. Iată de ce Arthur Koestler, de pildă, vorbește cu entuziasm și relevanță despre ceea ce a însemnat deschiderea vieții sufletești către viața gândului:

„Pe vremea când textele Odiseei și Iliadei se consolidau în versiunea lor finală, în Ionia, pe coasta Mării Egee, a fost deschis un drum nou [subl.ns.]. Secolul al VI-lea precreștin – secolul miraculos al lui Buddha, Confucius și Lao zi, al filosofilor ionieni și al lui Pitagora – a marcat un moment de cotitură pentru specia umană. O adiere primăvărată pare să fi suflat peste planetă, din China și până în Samos, ca suflarea divină asupra lui Adam pentru a trezi conștiința umană.”¹

De regulă, atunci când își formează reprezentări privitoare la omul unor vremuri de mult apuse, „modernii” văd în el pe omul contemporan minus știința, la care adaugă superstițiile și, eventual, religia, dar și aceasta din urmă concepută tot în sens actual. Din respect pentru adevăr ar trebui totuși să ne întrebăm dacă această imagine este completă sau corectă.

Mai întâi trebuie avut în vedere că „trezirea” de care vorbește Koestler, conștientizarea gândului deci, înseamnă totodată un pas important pe drumul individualizării și al conștiinței de sine. Apariția gândului și, implicit, raportarea la lume prin gând – o spune Rudolf Steiner, dar se poate și deduce – a însemnat ridicarea unui „perete despărțitor” între om și lume. Ca oameni ai prezentului, noi viețuim lumea la nivelul la care a ajuns astăzi acest proces de individualizare, cu gradul înalt de abstractizare a gândului, cu însingurarea care, spun psihologii, afectează tot mai mulți oameni.

J.W. von Goethe

Să aruncăm însă o privire în trecutul pe care Steiner îl descrie și să observăm în treacăt că descrierea este confirmată de documentele istorice și de rațiune. Ea ar putea părea exagerată sau ciudată pentru obișnuințele de reprezentare, pentru ceea ce numim „simț comun” (în sensul dat de Blaga acestei expresii), dar tocmai această atitudine caracterizată de ignoranță e necesar să fie depășită.

Dacă facem abstracție de separația om-lume, așa cum numai gândul o poate aduce în conștiință, ajungem, la o viețuire mai nedistinctă: omul individual se simte pe sine drept *parte a organismului universal*. Desigur că acest lucru noi ni-l putem lămuri tot prin gânduri și reprezentări, dincolo de cuvinte, însă trebuie să ne fie clar că nu e vorba de gânduri, ci de trăiri.

„Oamenii timpurilor premergătoare încă nu făceau deosebirea între trăirea sufletească propriu-zisă a omului și viața naturii. Ei nu se considerau ca niște ființe deosebite coexistente cu natura; ei se trăiau pe ei înșiși în natură, așa cum trăiau în aceeași natură fulgerul și tunetul, mișcarea norilor, deplasarea stelelor sau creșterea plantelor. Ceea ce pune în mișcare mâna, ceea ce așază piciorul pe pământ și-l face să pășească aparține, pentru omul preistoric, domeniului unor forțe cosmice care pricinuesc și fulgerul și goana norilor și toate fenomenele cosmice exterioare. Ceea ce simțea omul preistoric ar putea fi exprimat cam în felul următor: «Ceva provoacă fulgerul, tunetul, ploaia; îmi mișcă mâna, îmi împinge piciorul să pășească, mișcă în mine aerul respirației, îmi întoarce capul».”²

Un alt aspect care se cere lămurit este acela că *imaginea* apare peste tot în cunoașterea de tip mitologic, și în imagini se

spune că lumea în ansamblu și fiecare fenomen al ei sunt opera unor ființe spirituale. Noi suntem obișnuiți cu imaginea în artă și credem că și miturile ar avea ca sursă imaginația creatoare. Rudolf Steiner spune însă că imaginea se forma și trăia în sufletul omului ca simbol al realităților contemplate așa cum trăim noi astăzi gândul când privim obiectele lumii. Apariția gândului a înlocuit această lume a imaginilor simbolice care, treptat, s-a stins din conștiința oamenilor. Aceasta a avut drept consecință că spiritual-sufletescul omului a pierdut tot mai mult legătura nemijlocită cu spiritual-sufletescul din natură. Procesul acesta nu s-a petrecut însă de pe o zi pe alta, așa încât, la primii filosofi greci (*physiologoi*=cei care discută despre natură, cum le-a spus Aristotel), putem urmări reprezentări la formarea cărora participă deopotrivă imagini și gânduri.

Două exemple: Pherekyde și Thales

La un filosof ca Pherekyde din Syros – care se situează la momentul în care zorii gândirii, ca să zicem așa, abia încep să mijească (sec. al VI-lea î.Chr.) –, avem de-a face cu o primă concepție în care imaginile încep să fie străbătute de gânduri. Cele trei idei-imagini fundamentale ale sale sunt Cronos, Zeus și Chton și corespund oarecum celor ce mai târziu au fost numite, respectiv, timp, spațiu și materie. Pentru filosoful nostru, Cronos este o ființă suprasensibilă a cărei existență și activitate constă din a consuma viața unei alte ființe, adică a lui Chton. Atât în natură, cât și în om, Chton este consumat de Cronos, iar Zeus este cel care face ca procesul derulat între cei doi să fie ceva spațial. Ca imagini din lumea fenomenelor naturale, acțiunea focului corespunde procesului suprasensibil generat de Cronos, pentru Chton avem procesul de solidificare, apa care îngheață, iar lui Zeus îi corespunde extinderea radiară, destrămarea norilor, apa care trece în abur. Cronos, Zeus și Chton sunt principiile aflate la temelia tuturor proceselor din natură.

De regulă, atunci când, mai ales în scopuri didactice, ne lansăm într-o expunere a istoriei filosofiei, nu putem evita să așezăm la începutul aserțiunilor noastre că – așa cum formulează Russell –, „filosofia debutează cu Thales, care spunea că toate lucrurile sunt făcute din apă”³. Sigur, cuvintele sunt alese un pic exagerat, poate și din cauza punctului de vedere din care filosoful britanic abordează filosofia. Formula standard „Thales credea că principiul tuturor lucrurilor e apă” este ceva mai complexă. Ideea e că și așa aserțiunea sună descurajant pentru oricine, nu doar pentru începători, cum zice Russell. Este și aceasta o dovadă că, fără să ne transpunem în dispoziția interioară a omului de atunci, nu putem spera la o înțelegere suficient de mulțumitoare.

Trebuie să presupunem că Thales „mai trăia procesele exterioare ale naturii în același fel cum își trăia și propriile sale procese sufletești lăuntrice”⁴. O idee referitoare la aceste

legături strânse între forțele sufletului individual și procesele naturii s-a reflectat în concepția despre temperamente, unde „temperamentul melancolic era denumit «pământesc»; flegmaticul era «apos»; sangvinicul era aerian, iar colericul era «înfocat»”⁵. Prin structura sa sufletească, Thales era străbătut de aceleași forțe care însoțesc în natură procesele apei. De altfel, acestea din urmă erau, în general, resimțite ca similare cu cele ce se întâmplau atunci când în suflet se instala o dispoziție flegmatică. Ca atare, Thales a vrut să transpună în concepția sa ceea ce i s-a arătat a fi „taina cosmică a apei”.

Așadar, ceea ce putem deduce este că Thales nu s-a apucat să „speculeze” cu privire la *arché*, alegând „apa” doar așa, cum se spune în genere, pentru că avea nevoie de un nume pentru începutul tuturor lucrurilor. Pentru el nu era vorba de ceea ce azi numim gândire speculativă (speculațiunea înțeleasă drept reflectare asupra transcendenței), ci, în primul rând, se punea problema să exprime în gânduri niște trăiri ale sale foarte concrete.

Pe lângă cele spuse până acum, referirile la alte concepții – a lui Heraclit, de pildă, sau Platon – presupun lămurirea altui element al experienței, care era viețuit atunci într-un mod aparte, anume cuvântul rostit.

Doctrina Logosului

Așa cum am văzut, raportarea omului la lume prin gând presupune o serie de schimbări în ce privește trăirile și experiențele sale. S-ar putea spune că lucrurile pe care le avem în permanență, ca să zicem așa, sub nasul nostru le cunoaștem și cel mai puțin. Ne folosim de ele, înregistrăm mecanic prezența lor, dar ne sunt atât de familiare încât nu mai avem și o trăire a semnificației lor mai profunde. Ce înseamnă, de pildă, că omul poate rosti cuvinte într-un univers, să-i spunem, tăcut?

Rudolf Steiner arată că învățarea vorbirii avea drept consecință că omul, de-a lungul vieții sale, simțea că, prin cuvânt, în interiorul său „ajungea să se exprime ceva care trăiește și afară, în lucruri, însă acestea nu-l exprimă pentru că într-un anumit sens au amuțit”⁶. Rostirea cuvântului, capacitatea de a forma un înveliș perceptibil senzorial pentru un conținut suprasensibil era trăită drept manifestare în interiorul său a unui element spiritual care lucrează și în lumea exterioară. În vorbire era intuită oarecum instinctiv o nuanță a legăturii cu principiul primordial al lumii. Iată de ce filosofii presocratici considerau limbajul, cum zice Brice Parain, „ca pe o emanație a lumii”⁷. Prin cuvânt (*λόγος*), e.g. Heraclit înțelege nu o expresie oarecare a cuiva, ci o ființă exterioară nouă, „Logosul comun și divin”:

„Despre acest Logos, care este veșnic, oamenii nu au pricepere, nici înainte de a-l fi auzit și nici mai apoi. Deși toate se petrec potrivit lui, ei seamănă cu ființe lipsite de pricepere când fac pe pricepuții...”

Că Heraclit ajunge să identifice Logosul cu focul, o face din considerente pe care le-am mai discutat și în cazul lui Thales.

Datorită alcătuirii sale interioare, sufletești, el trăia în special devenirea, procesele naturii, schimbarea. Dacă ar fi să ne exprimăm în limbajul lui Pherekyde, Heraclit îl viețuia în special pe Cronos, imaginea focului care arde consumând materia.

Când ne referim la „cuvânt”, avem în vedere două aspecte: 1. noțiunea sau înțelesul și 2. învelișul senzorial. La oamenii acelor timpuri, după cum spune Rudolf Steiner, acesta din urmă era însoțit de intuirea unui conținut spiritual care avea legătură cu principiul creator al lumii. În etapa prefilosofică, toate acestea erau trăite indistinct. (De altfel, *logos* însemna deopotrivă „cuvânt”, „discurs”, „gând”, „obiect”). Însă odată cu trezirea conștiinței umane la viața gândului, a urmat un fel de „sedimentare”, să-i spunem așa, pentru că intuirea conținutului spiritual nu doar că s-a separat de aspectul noțional, dar, treptat, a trecut în inconștient.

Platon (427–347 î.Chr.) și Aristotel (384–322 î.Chr.)

Totuși, filosofi ca Platon și Aristotel percepeau încă această legătură între idee și principiul creator, *λόγος*. Și tocmai pentru că aveau în conștiința lor această relație, primul spune că Ideea este temeiul și realitatea ultimă a lumii, iar cel de-al doilea că divinitatea este „gândire care se gândește pe sine”.

Pentru Platon, lumea sensibilă este aparență și copie imperfectă a lumii ideilor. De aceea nu este posibilă o cunoaștere în sens tare (*episteme*) a lumii sensibile. Despre lucrurile care apar și dispar nu putem avea decât opinii relative (*doxasta*). S-ar zice că Platon prețuiește prea mult ideea pentru a o pune în slujba cunoașterii unei lumi atât de îndepărtate de ființă. El se mulțumește să contemple cosmosul perfect al ideilor și face din cunoașterea acestuia principalul instrument de purificare și înnoiere a omului. Pentru felul în care se putea realiza această educație în Academia sa, pentru felul în care discipolul se unea în trăirea ideii cu Spiritul universal, putem lua ca reper atitudinea lui Hermias (socru lui Aristotel) în fața suferinței și a morții. Ca urmare a unei trădări, tiranul din Atarneus, care trecuse în tinerețea sa prin grădinile lui Academos, este prins și torturat de către persani. Se spune că ultimele sale cuvinte au fost: „Spune prietenilor și însoțitorilor mei că nu am cedat și nici nu am făcut ceva nedemn de filosofie.”

Dacă facem abstracție de unele aspecte ce țin de pluralismul metodologic platonician, e.g. explicații ilustrate prin mituri, ne aflăm pentru prima dată în fața unei concepții despre suflet întemeiată pe gând. Sufletul platonician, în măsura în care este *suflet rațional*, are natura Ideii, adică este nenăscut și nepieritor. Rudolf Steiner comentează: „Ceea ce are de spus gândul despre suflet îi dă acestuia puterea de a se ști pe sine prezent în eternitate.”⁸ În existența pământească, însă, sufletul dezvoltă și o dimensiune lipsită de raționalitate, astfel că, pe lângă sufletul rațional, trebuie avute în vedere un suflet al

curajului și un suflet apetent. În dialogul *Republica*, în care tratează despre dreptate, Platon recurge la o descriere imaginativă a lor. El spune că în fiecare om trebuie să ne imaginăm o formă umană, un cap de leu și un monstru cu multe capete. Pentru a fi drept, omul trebuie să învingă în propriul suflet cele două făpturi și să le conducă în armonie. Dacă se întâmplă acest lucru, dacă sufletul rațional (înțeles ca partea divină din om) este cel care conduce, atunci el dezvoltă virtutea *înțelepciunii*, în timp ce în celelalte se dezvoltă *îndrăzneala fermă*, respectiv, *cumpătarea*. Etica platoniciană ne propune deci modelul omului stăpân pe sine însuși, al omului care trece cu demnitate prin viață.

Să mai spunem că Platon, pe lângă atitudinea sa contemplativă pentru lumea ideilor, mai viețuia încă gândul ca pe ceva ce îi este inspirat, revelat de către lume. De aceea, pentru el filosofia este *megiste mousike*, suprema artă a muzelor.

Dacă pentru Platon ceea ce contează în primul rând este această dimensiune spirituală a gândului împreună cu orientarea sufletului uman către lumea spirituală, Aristotel își asumă sarcina de a face din gând un instrument de cunoaștere a tuturor domeniilor existenței. Așa se face că lui și școlii sale (numită *Lykeion*, de la *lykos*=lup, se pare că era situată lângă templul lui *Apollon Lykeios*) îi datorăm întemeierea multor discipline științifice: istoria filosofiei, fizica generală, biologia, botanica, etica, politica, arheologia, istoria literară, filologia, gramatica, retorica etc. Pentru a determina însă legitățile din aceste domenii era necesar ca însuși domeniul gândirii să fie luat în stăpânirea gândului. Aristotel întemeiază logica, una dintre cele mai înalte înfăptuiri omenești, pentru care va rămâne mereu în memoria și în sufletul celor care iubesc viața de gândire. Ce a însemnat întemeierea logicii pentru marele filosof din Stagira ne spune câte ceva el însuși la sfârșitul *Organon*-ului:

„În afară de acestea, dacă în retorică exista un material numeros și vechi, în silogistică nu exista mai înainte absolut nimic vrednic de citat; de aceea cercetările noastre ne-au luat mult timp și ne-au costat multă osteneală. Deci, dacă, în urma examinării amănunțite, vi se pare, ținând seama de situația teoriei la început, că expunerea noastră poate sta alături de toate celelalte tratate științifice dezvoltate tradițional, vă rămâne vouă tuturor, adică tuturor celor care ați urmărit lecțiile mele, să fiți îngăduitori față de lipsurile cercetării și să arătați o vie mulțumire pentru toate descoperirile ei.” (Respingerile sofistice, 34,184b.)

Odată cu Aristotel, viața gândului este împinsă mult spre abstracțiune. Așa cum remarca Dumitru Isac, textul aristotelic, „atunci când îl avem într-o redactare nealterată, e sensibil mai aproape de noi, mai cerebral, mai ușor de urmărit și de înțeles, mai egal”⁹. Putem presupune deci că în ce privește structura sufletească, Filosoful (cum aveau să îl numească scolasticii și comentatorii arabi) nu doar că era diferit de Platon, dar își depășea cu mult propria epocă. „În el se îmbină în mod fericit profunzimea analitică cu puterea de sinteză, gustul cercetării amănunțite cu înclinația puternică spre generalizare și formulare de legi. În el întâlnim, deopotrivă, savantul care se

documentează până la capăt cu date și fapte, dar și inteligența care vrea să înțeleagă, să explice, să sistematizeze totul.”¹⁰

Spre deosebire de Platon, Aristotel acordă întreaga importanță lumii sensibile. Metoda aristotelică de cercetare pleacă de la observarea faptelor, de la experiența senzorială, pentru a urca, pe calea raționamentului, la adevărurile eterne. (Goethe compara aristotelismul cu o piramidă cu vârful în înaltul cerului, iar platonismul cu o flăcărie care țâșnește direct spre cer.) Platonismul e interesat în special de ordinea eternă a lumii ideilor, ordine pe care lumea simțurilor o reflectă în mod imperfect. Și, pentru că în această lume a simțurilor schimbarea echivalează cu o îndepărtare de ordinea începutului, de armonia originară – văzută drept cea mai bună posibilă –, el consideră că orice schimbare e în mod necesar o schimbare spre rău. Aristotel, dimpotrivă, apreciază schimbarea, în măsura în care o vede drept actualizare a unor noi posibilități, mai ales a unor posibilități mai elevate. Astfel, unirea sufletului cu trupul este necesară pentru destinația suprasensibilă a primului, pentru că în felul acesta dobândește el individualizarea. Nu mai suntem deci în paradigma pitagoreic-platoniciană în care trupul e văzut ca temniță a sufletului (*soma* = trup, *sema* = temniță), și viața în trup drept prilej pentru suflet de a deveni impur. Lumea și viața dobândesc sensuri noi.

Există logicieni moderni, e.g. Russell, care consideră că orice om din zilele noastre „dornic să învețe logică și-ar irosi timpul dacă s-ar apuca să-l citească pe Aristotel”¹¹. E drept că, de la Frege încolo, teoria silogistică aristotelică este un domeniu al logicii predicatelor. Iar dacă ne uităm la aplicațiile multiple ale logicii simbolice – cum ar fi realizarea de circuite electronice, cibernetică, automatizări, programare –, înțelegem ce vrea să spună Russell. (Judecând imparțial lucrurile, logicianul englez datorează multe lui Aristotel. Antipatia sa e la fel de nelalocul ei ca și a lui Bacon.) Totuși, pe lângă observația că logica simbolică are ca surse logica aristotelică și matematica, trebuie spus că, în tradiția școlii peripatetice, predarea logicii se făcea în așa fel încât se simțea încă legătura vieții de gândire cu principiul lumii, cu Logosul. Cum spune Anton Dumitriu, „logica lui Aristotel lipsită de ontologie sau de forma-idee nu este logica lui Aristotel”¹².

S-a spus despre *Fizica* lui Aristotel că este deja o metafizică¹³. Adevărul este că lumea Filosofului nu este nici pe departe lumea pe care a impus-o epocii noastre materialismul științelor. Ceea ce Stagiritul numește „materie primă” (*prote hyle*) este ceva necreat și etern aflat la limita dintre ființă și neființă, este doar potențialitate de a fi. Din această potențialitate pură (*dynamis*) în conjuncție cu contrariile prime (v. Gh. Paxino, „Lumea elementelor și metamorfoze ale ei în prezent”, *Antroposofia*, nr.3/2012.) iau naștere cele patru elemente. De aici încolo avem de-a face cu materia existentului individual (*teleutaia hyle*). Dar ceea ce face trecerea de la potență la act, ceea ce face deci să existe cutare sau cutare lucru individual este *Idea* (*eidos*). Ca sinonime pentru *eidos*, Aristotel folosește *morphe* (forma), *to ti esti*

(ceea ce este), *to ti en einai* (acel ceva care face ca ceva să fie cutare sau cutare), *to cathólou* (universalul).

Separția (*chorismos*) dintre Idei și lucrurile individuale este ceea ce reproșează Aristotel doctrinei platoniciene. Hilemorfismul aristotelic consideră că tot ceea ce face parte din lumea naturii este un produs dintre materie și forma-idee.

Tradițional, logica aristotelică se numește și logică formală. Anton Dumitriu arată că aceasta se înțelege în două moduri: 1. „obiectul ei îl constituie *formele* inteligibile ale lucrurilor și nu lucrurile” și 2. „face abstracție de *materia individualizată* în care se încorporează *ideea*”¹⁴.

De-a lungul timpului, sintagma „logică formală” și-a pierdut sensul aristotelic, atributul „formală” ajungând să dăinuie pentru motivul că disciplina respectivă studiază *formele gândirii* independent de materia la care se aplică.

„De aici și până la a spune că logica formală studiază *formele golite de orice conținut* nu mai era decât un pas, și logicienii l-au făcut.

*Logica formală aristotelică nu se ocupă cu forme goale, vide de orice conținut, dimpotrivă, ele sunt cele mai pline de conținut, deoarece cuprind esența tuturor lucrurilor. Degenerarea ideii de logică formală o vom urmări de-a lungul evoluției până în timpul nostru... ”*¹⁵

Viața filosofică în Antichitatea greacă parcurge în linii mari principalele situații posibile ale raportării la lume prin gând, cum ar fi prefigurarea materialismului prin Democrit, unde lumea nu mai are nimic sufletesc-spiritual, gândul fiind reflectarea palidă a lucrurilor compuse din atomi; neoplatonismul lui Plotin – concepția că dincolo de gând este o realitate spirituală mai înaltă; relativismul sofiștilor – totul este iluzie și aparență, deci caută să ai aparențele de parte ta (Gorgias); scepticismul – convingerea că nu putem determina adevărul prin gândire (deși scepticii ar fi tăgăduit și asta); există și astăzi destui oameni care văd în gândire un fel de moară care macină în gol.

Atunci când expunerea istorică înaintează, vine momentul în care ajungem să vorbim de gândirea creștină. Dacă judecăm însă dincolo de formal și convențional putem să vedem elemente creștine și mai înainte, e.g. Evanghelia după Ioan începe cu „*En archē en ho Lógos*”. De fapt, Rudolf Steiner ne spune că această maturizare care face sufletul capabil să fie treaz în gândire trebuie pusă în legătură cu apropierea intervenției lui Christos-Logos în istoria Pământului, faptă a cărei *întreagă* importanță pentru destinul fiecărui om, pentru încercarea sa de a deveni o individualitate liberă ni se va revela de-a lungul multor vieți, întrucât avem nevoie să mai „creștem” în ce privește capacitățile de cunoaștere pentru a o putea cuprinde. Ceea ce ne interesează deci acum și întotdeauna este gândirea justă, gândirea sănătoasă, corectă. Aceasta este adevărata gândire creștină, situată dincolo de convenții și dogme, dincolo de particularitățile culturii locale. Mesajul ei este universal, ea se adresează tuturor oamenilor, asemenea iubirii lui Christos.

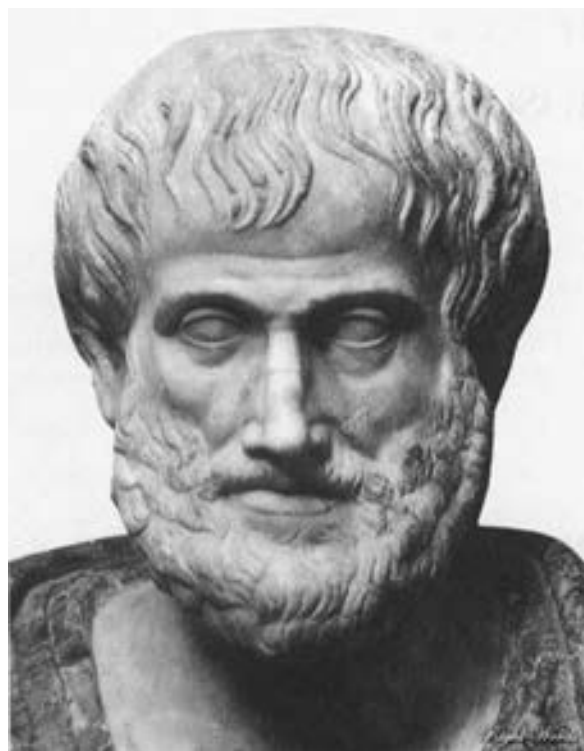
Academia din Gondishapur și arabismul

La 380 de ani de la Jertfa lui Christos pe Golgotha, creștinismul devenea religie obligatorie în Imperiul roman. În anul 529, împăratul Iustinian interzicea predarea filosofiei grecești în imperiu, ceea ce a avut drept consecință că elitele culturale ale Greciei au fost obligate să-și găsească un loc sub soare în care viața și activitatea lor să poată continua. În Persia acelor timpuri, în Gondishapur, au găsit o civilizație înfloritoare, dar era o altă lume, cu alte impulsuri, cu alte năzuințe. Filosofilor greci li s-au alăturat învățații nestorienii, persecutați în Imperiul bizantin, dar și înțelepți din India și China.

Pentru Platon, filosofia este arta în care făptuirea și scopul făptuirii sunt coincidente, toate celelalte le facem în vederea a ceva, filosofia o facem pentru ea însăși, pentru că în această îndeletnicire este un bine în sine. Dacă pentru mării reprezentanți ai Școlii din Atena scopul filosofării este contemplarea, cunoașterea dezinteresată, pentru arabi a ști nu mai înseamnă a contempla, ci a face. Cunoașterea are valoare prin faptul că ne permite să stăpânim legile naturii, să schimbăm lumea în folosul propriu. Ca urmare este firesc ca o asemenea poziție să dezvolte spiritul experimental:

„*Spiritul savanților lumii arabe ...a orientat știința spre o formă nouă, aceea a unei științe operatorii, prim germen al unei științe de laborator.*”¹⁶

Ca metode de cercetare, bazate pe observație și experiment, centrul academic era foarte avansat pentru acel timp. Orientarea către empiric, către cunoașterea legilor naturii în

Aristotel

sensul în care se făcea la Gondishapur, Europa avea să o cunoască abia un mileniu mai târziu, în sec. XV, XVI. Acest avânt epistemic avea să fie însă domolit în anul 636, când orașul este cucerit de musulmani.

Ceea ce ne interesează să observăm în cadrul acestor rânduri se referă strict la destinul ideilor. Astfel că putem constata că printr-o hotărâre a cuiva este întreruptă o tradiție de gândire de peste nouă secole. Predarea logicii nu s-a mai făcut niciodată ca în tradiția școlii aristotelice. S-a pierdut înțelegerea pentru relația ei cu Logosul.

De pildă, Albertus Magnus observă că logica are două părți: prima ne învață principiile prin care cunoaștem definiția lucrurilor și esențele lor; a doua ne învață principiile prin care se demonstrează adevărul și falsul propozițiilor. „Dar prima din aceste părți sau nu ne-a fost transmisă de cei vechi sau nu a ajuns până la noi; de asemenea, această parte, spun Avicenna și Al-Farabi, nu a parvenit la arabi”.¹⁷ Anton Dumitriu pune în legătură această afirmație cu împărțirea învățăturilor lui Aristotel în exoterice și „acroatice” (nedestinate publicării). În prima categorie intrau retorica, arta de a argumenta și știința politică, în a doua, fizica și probleme de logică mai subtile. Aceasta ar fi, spune el, explicația faptului că logica, înțeleasă ca intuiție intelectuală a principiilor și a esențelor, a dispărut din logica arabă și occidentală. Fapt care constituie începutul sau premisa transformării acestei științe „într-un sistem de scheme ale raționamentului în logica matematică actuală”.

Cultura arabă se dezvoltă în sec. al IX-lea și al X-lea în țări cu tradiții culturale extrem de vechi: Persia și Siria. Aristotelismul a prins foarte bine în aceste spații în care structura sufletească a omului era orientată către abstracțiune. În secolele al VII-lea și al VIII-lea au fost traduse multe opere aristotelice în limba siriacă, iar arabii au luat cunoștință de ele prin intermediul sirienilor. În fine, pe această cale ocolită, doctrina aristotelică pătrunde în Occident în sec. al XIII-lea. Marii filosofi ai medievalității islamice au dezvoltat însă această filosofie în manieră proprie, au fost, așadar, mai mult decât simpli transmițători sau comentatori. În cultura europeană pătrunde deci un tezaur cultural care îi aparținea de drept. Era însă un aristotelism arabizat, adică prezentat în nuanță materialistă și dezvoltat într-un sens mai abstract.

Datorită activității filosofice a marilor scolastici (Albertus Magnus, Thoma d'Aquino), cultura occidentală a fost ferită o vreme de aceste influențe materialiste. Mai mult, prin faptul că elementele averroiste, care erau neconforme dogmelor bisericești, au fost respinse și aristotelismul integrat în gândirea creștină a fost evitată situația apariției unei rupturi între credință și cunoaștere.

Cearța universalilor

Dincolo de „accidentele” istoriei care, așa cum am văzut, au condus la pierderea unor elemente tradiționale importante ale aristotelismului, la premisele filosofice ale Evului Mediu, Rudolf Steiner spune că trebuie să mai adăugăm ceva.

În Antichitatea greacă, gândul era o trăire vie, avea aceeași tărie, aceeași „consistență” cu percepția. „Cugetătorul Antichității avea senzația că gândul i-ar fi dăruit.”¹⁸ În perioada medievală, configurația sufletească a omului se schimbă. Forța Eului se manifestă în așa fel în sufletul gânditorului medieval, încât poate spune: „Eu sunt cel care formează gândul.” Acest fenomen trebuie privit în analogie cu ceea ce a însemnat în Antichitate dezvoltarea facultăților de gândire în detrimentul trăirii sufletești a imaginii. El a însemnat înaintarea cu o nouă treaptă în procesul individualizării, dar și o accentuare a gradului de separație la nivel sufletesc-spiritual între om și lume. Una nu se putea face fără cealaltă.

Omul se simte acum singur cu gândurile sale care, prin pierderea caracterului inspirativ, și-au pierdut, pentru el, legătura cu lumea. Ca atare, devine legitimă întrebarea privitoare la ideile generale (universalii): „Au ele o existență reală, alta decât aceea care ține de lumea mea interioară, de subiectivitatea mea?”

Pentru nominalism, ideile generale nu corespund niciunei realități, sunt creații subiective, numai lucrurile individuale sunt reale. Formula lui Avicenna, a arabilor, în general, era că „intelectul produce universalitatea în lucruri”¹⁹. (Marx afirmă, pe bună dreptate, că nominalismul ar fi „prima expresie a materialismului”.)

Prin pozițiile filosofilor realiști însă s-a reușit apărarea concepției care susține originea spirituală a gândului, capacitatea sa de a fi purtător de conținut spiritual. Și acest obiectiv trebuie văzut ca o sarcină spirituală importantă pe care scolastica medievală o îndeplinește.

Procesul de individualizare, evoluția Eului uman avea să continue însă cu necesitate pe un făgaș care ducea inevitabil la materialism, la înstrăinarea maximă a omului de originile sale spirituale, într-un cuvânt, la ceea ce putem viețui și astăzi. Problema era că exista tendința ca impulsurile materialiste să fie introduse mai devreme decât ar fi fost cazul.

Epoca modernă

Odată cu Renașterea putem observa că omul, dintr-o conștiință sporită, începe să se raporteze altfel la lume și la el însuși, manifestând mai multă independență. Gândul este simțit și mai clar ca produs al conștiinței de sine. El aparține subiectivității, iar acestei subiectivități i se opune lumea. În aceste condiții, despre lume mai pot da mărturie doar simțurile.

Ne aflăm la momentul istoric în care se face trecerea de la concepțiile în care spiritual-sufletescul este prezent, astfel încât omul se poate simți integrat cu ființa sa lăuntrică în ansamblul lumii, la concepțiile care exclud din imaginea despre lume tot ceea ce ține de spiritual-sufletesc. Dacă până acum faptele experienței senzoriale erau interpretate conform cu o concepție teoretică nediscutabilă, admisă *a priori*, acum se face trecerea către extrema cealaltă, unde găsim e.g. pozitivismul – avem faptele, dar nu mai avem repere spirituale pentru interpretarea lor. În primul caz se mergea uneori până la negarea evidenței empirice, în al doilea, avem de-a face cu negarea permanentă a suprasensibilului.

Sub aspect metodologic, teoriilor care, în general, postulează menținerea la nivelul faptelor (pozitiviste) am putea să le găsim originea la Galilei sau Francis Bacon. Dacă Galilei respinge raționamentele formaliste, sterile ale scolasticii și afirmă necesitatea sprijinirii teoriei pe datele experienței, Bacon, pe lângă împrejurarea că a lăsat posterității imaginea unui om stăpânit de dorința de putere și onoruri, a mai avut și ambiția de a înfăptui „o mare operă științifică, o reformă a științei – *instauratio magna* –, prin stabilirea unei metode noi de cercetare, prin efectuarea unor *experiențe* în stil mare, care necesitau mari mijloace bănești”²⁰. În paradigma sa „cunoaștere” = „putere”: „știința omului e măsura puterii sale”²¹, ceea ce ne permite să remarcăm o congruență de atitudine față de cunoaștere între Bacon și învățații arabi.

Galilei, deși are o atitudine antiscolastică, dorește să precizeze că aceasta nu înseamnă că e și antiaristotelic: „Vreau să mă eliberez de o astfel de pată (căci așa o consider) și să arăt că în gândirea mea sunt admiratorul unui om atât de mare cum e Aristotel”²². În schimb, Bacon nu ezită să-l numească pe filosoful grec „cel mai mare impostor al tuturor vremurilor”, „hoț norocos al științei”, „*pessimus sophista*” etc.

Dacă în sec. XVI, XVII Bacon, probabil din prudență, concede la a da „credinței ce e al credinței”, pentru ca mai apoi să poată liniștit să-și vadă de ale sale, în vremurile mai noi putem observa că apar personalități cu înzestrare intelectuală de excepție, care au contribuții importante la progresul științelor, dar care se străduiesc să șteargă din conștiința umanității orice urmă de idee care ar putea să facă referire la originile sale divin-spirituale. Putem să ne referim la Stephen Hawking, pe care îl vedem nu doar încercând și, probabil, reușind să demonstreze că fizica teoretică actuală nu are în niciun caz nevoie de ideea de Dumnezeu, dar și echivalând credințele religioase cu superstiția.

De asemenea, am putea menționa și atitudinea antime tafizică a lui Russell, pentru care, dat fiind, spune el, că ideea de cauzalitate este abstrasă din observarea lucrurilor naturale, este nejustificat să punem problema unei cauze a lumii. De altfel, el și Wittgenstein au inspirat pozitivismul logic care, împreună cu filosofia analitică, și-au propus să facă ordine în abstracțiuni, eliminând din filosofie, pe motiv că nu au sens, expresiile metafizice. Pentru Russell, lumea

obiectivă înseamnă lumea fizicii, atomii situați dincolo de percepții (care sunt produse de organismul nostru) și legile logico-matematice.

Să comparăm, spre exemplu, universul Big-bangului cu lumea neoplatonicienilor de la Chartres, unde natura era văzută ca organism, ca manifestare a unei ființe suprasensibile, unde avem ideile ca modele eterne ale lucrurilor, unde avem fizica aristotelică, cosmogonia și cosmologia din *Timaios*-ul lui Platon. Vom putea sesiza, poate nu doar la nivel abstract, ce înseamnă diferența dintre o concepție asupra lumii din care spiritual-sufletescul a fost cu desăvârșire exclus și una care este expresia unor vechi tradiții spirituale. Omul se simte și mai izolat, și chiar exclus în esențialitatea lui dintr-o lume în care este vorba doar de legi ale naturii și atât.

Filosofia libertății

După această scurtă incursiune în istoria ideilor, în care am urmat firul călăuzitor al lui Rudolf Steiner, la care am încercat să adăugăm documentarea din literatura de specialitate, devine mai ușor să observăm care este însemnătatea operei sale filosofice.

Titlul principalei lucrări – *Filosofia libertății* – se înțelege în trei moduri. Mai întâi ne arată care este drumul de urmat pentru a ne elibera din izolarea la care am ajuns în lumea materiei și a abstracțiunilor, în al doilea rând arată că acest drum duce către găsirea fundamentului moral al individualității libere, în al treilea rând studierea cărții este un exercițiu spiritual, în sensul că ajută la realizarea idealului etic platonician (așa cum am arătat mai sus). Acel „*Nimic nu trece peste mine*” al lui Max Stirner trebuie realizat în propriul suflet, ca o condiție a libertății interioare.

Subtitlul aceleiași lucrări, *Rezultate sufletești ale unor observații după metodele științelor naturii*, arată că drumul Eului omenesc către regăsirea divin-spiritualului din lume se face cu ajutorul facultăților de cunoaștere dezvoltate în epoca modernă prin studiul naturii, în deplină claritate și conștiință. Este trist că în cadrul unei tradiții culturale de înalt nivel, cum este cea europeană, a fost împiedicată dezvoltarea unui creștinism pe măsură, care să definească adevărata spiritualitate a acestei culturi. Ca urmare a locului lăsat liber datorită încremenirii *in illo tempore* a Bisericilor tradiționale, au ieșit la rampă spiritualități orientale decadente sau creștinisme de sorginte americană, curente care nu au nici în clin, nici în mână cu ceea ce trebuie să fie claritatea conceptuală – o achiziție pentru care s-a plătit prețul unor milenii de evoluție.

Mai departe, în prefață (ediția din 1918) se spune că primul scop al cercetării este determinarea unei concepții despre om care să fie fundament pentru tot ceea ce înseamnă experiență umană: „*dacă există o posibilitate de a considera în așa fel ființa*

umană, încât această considerare să se dovedească a fi temelie pentru oricare altă considerare care îl întâmpină pe om prin trăire sau știință...". Al doilea, se referă la însăși problema libertății.

Cele două probleme vor fi tratate în așa fel încât nu va fi dat un răspuns pur teoretic, care să rămână în cărți ca o poveste frumoasă, ci va fi indicat un domeniu al vieții sufletești în care pot fi făcute experiențe concrete.

Mai întâi va fi indicată prima experiență suprasensibilă. Prin procedee deductive se arată că, deși izolat de natură, omul, chiar și în ființa sa interioară, a luat ceva cu sine din ansamblul de care s-a despărțit. Este necesar deci să descopere în el însuși ceva care este mai mult decât propria subiectivitate: „Trebuie să ajungem la un punct în care să ne putem spune: Aici nu mai suntem doar «eu», aici am ajuns la ceva ce este mai mult decât «eu».”²³ Acel ceva este Ființa gândirii, aceeași în toți oamenii. Ea trece neobservată, întrucât în conștiință nu avem niciodată gândirea ca proces, ci obiectul gândirii. Ea este dincolo de subiectivitate și obiectivitate, pentru că este temei al lor. Este „experiența superioară din cadrul experienței”, este forța universală care se manifestă în conștiința subiectivă și nu trebuie confundată cu gândurile și reprezentările care sunt rezultatul acestui proces plin de viață.

Mai departe, în analiza actului de cunoaștere suntem conduși să observăm că nedeterminatul pur al percepției nu constituie o realitate în sine, ci abia prin adăugarea determinării ideatice formează cu adevărat o realitate. Gândul nu este deci reprezentarea subiectivă a cuiva despre un obiect exterior, ci este el însuși un aspect obiectiv al lumii. *Facem astfel cunoștință cu Ființa gândirii ca Logos.*

Din acest motiv, devine evident că scopurile cercetării, pe care le aminteam mai sus, au fost îndeplinite. *Filosofia libertății* oferă un fundament ideatic cunoașterii, trăirii religioase, și, așa cum arătam în articolul precedent, făptuirii libere și trăirii artistice.

Ne oprim aici cu discursul despre *Filosofia libertății* pentru că cel mai bine despre sine vorbește ea însăși și ce are de spus fiecărui om ar putea fi cea mai frumoasă experiență a vieții.

Încheiere

În introducere la *Principiul antropic*, lucrare apărută anul trecut (Ed. Tracus Arte), Ioan Buduca scrie următoarele:

„Lucrurile însele nu se vor dezvălui niciodată în lumina intimității lor dacă gândirea nu se gândește mai întâi pe sine ca fenomen original și dacă gândirea nu este gândită ca fiind anterioară lucrurilor și origine spirituală a lor – iată revoluția copernicană, cu adevărat fenomenologică, din inima antroposofiei.[...]”

Revoluția copernicană adusă de Steiner în lumina istoriei și a istoriei gândirii este următoarea: ființa rațiunii are trup, iar acest trup al ei este cosmogonic și antropogonic.”

Din cele discutate aici se degajă ideea că Eul uman parcurge un drum evolutiv în care, pentru dobândirea și fortificarea conștiinței de sine, a fost necesar să trăiască izolarea de ansamblul lumii spirituale în lumea fizic-senzorială. Pentru prezent și viitor se pune problema reintegrării experienței spirituale în conștiința Eului. Așa cum opera aristotelică a fost, ca să zicem așa, o pâine de mâncat pentru atâtea veacuri până când gândirea logic-conceptuală a devenit, în cele din urmă, un bun comun al umanității, tot așa avem acum antroposofia, o cunoaștere care se adresează unor forțe pe care, deocamdată, nu le avem. Pentru drumul care ne stă în față și pentru ceea ce avem de făcut, este necesar ca acest lucru să fie conștientizat de cât mai mulți oameni.

Note

¹ Arthur Koestler, *Lunaticii. Evoluția concepției despre Univers de la Pitagora la Newton*, trad. Gheorghe Stratan, Ed. Humanitas, București, 1995.

² Rudolf Steiner, *Enigmele filosofiei*, trad. Petre Papacostea, Ed. Triade, Cluj-Napoca, 2004, p. 30.

³ Bertrand Russell, *Istoria filosofiei occidentale*, trad. D. Stoianovici, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 41.

⁴ Rudolf Steiner, *op. cit.*, p.41.

⁵ *Loc.cit.*

⁶ Rudolf Steiner, *Perspective ale evoluției umanității*, trad. Petre Papacostea, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2010, p. 52.

⁷ Brice Parain, *Logosul platonician*, trad. Monica Jităreanu, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 15.

⁸ Rudolf Steiner, *Enigmele filosofiei*, p. 54.

⁹ Dumitru Isac, *Filosofia clasică elină*, p. 69., <http://www.humanistica.ro/anuare/2005/anuare/2005/art18Isac_Dumitru.pdf>

¹⁰ *Loc.cit.*

¹¹ Russell, *op.cit.*, p. 222.

¹² Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, vol. 1, Ed. Tehnică, București, 1993, p. 193.

¹³ Pierre Aubenque, *Problema ființei la Aristotel*, trad. Daniela Gheorghe, Ed. Teora, București, 1998, p. 331.

¹⁴ Anton Dumitriu, *op.cit.*, p. 192.

¹⁵ *Ibidem*, p. 193.

¹⁶ *La science antique et medievale*, sub direcția lui R. Taton, Presses Universitaires de France, apud. Ath. Joja, *Studii de logică*, Ed. Academiei, București, 1960, p. 255.

¹⁷ Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, vol. 2, p. 34.

¹⁸ Rudolf Steiner, *op. cit.*, p. 70.

¹⁹ Ath. Joja, *Studii de logică*, Ed. Academiei, București, 1960, p. 261.

²⁰ *Ibidem*, p. 312.

²¹ Fr. Bacon, *Novum Organum*, apud. Ath Joja, *loc. cit.*

²² Ath. Joja, *op. cit.*, p. 307.

²³ Rudolf Steiner, *Filosofia libertății*, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, Ed. Triade, Cluj-Napoca, 2011.

„Ce ne doare?”

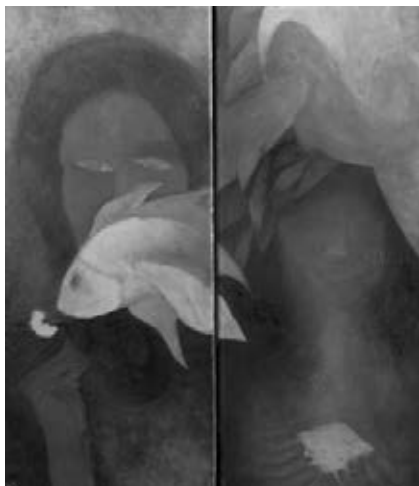
Ágota Sárközy

Traducere: Sanda Dale

Acest material cuprinde fragmente extrase din articole prezentate în revista Academiei maghiare de Artă NAPÚT (Drumul Soarelui).

„Arta nu poate abandona omul. Fiecare operă de artă trebuie să se bazeze pe o dragoste profundă față de umanitate. Fiecare lucrare artistică trebuie să pună întrebarea: Ce ne doare? Și pe tărâmul artei această întrebare trebuie să fie urmată de alta, și anume: Care sunt căile prin care conținutul spiritual se poate manifesta în artă? Mai bine zis, cum putem găsi relația dintre conținutul spiritual și instrumentul senzorial al expresiei în artă? Cum pot forma, culoarea și compoziția să fie vehicule pentru spiritual? Atunci când simt empatie față de semenul meu în spirit, cum pot să dau o formă vizibilă acestui sentiment? Este evident că doar arta organică, bazată pe estetica goetheanistă poate reprezenta fundamentul noii arte creștine. Iar primul pas către acest scop este re-trezirea către imaginația care merge dincolo de limitele fanteziilor individuale.” (Zoltán Döbrönte, pictor, conducător al Academiei de Artă NAPÚT)

„După multiple inițiative artistice, Academia de Artă NAPÚT a fost fondată de pictorul Zoltán Döbrönte, artistul plastic ceramist Zsolt József Simon și Ágnes Zsók. Academia a fost înființată în Ungaria în 2007, la o sută de ani după ce Rudolf Steiner a anunțat impulsul

său artistic. Numele Academiei (Drumul Soarelui) semnifică traiectoria Soarelui pe ecliptica sa. Prin alegerea acestui nume fondatorii nu au vrut doar să se conecteze cu lumina, ci și, în mod spiritual particular, cu artistul maghiar de la începutul secolului, Tivadar Kosztká Csontváry. Această Academie este prima și deocamdată singura instituție artistică din Ungaria care oferă educație artistică bazată pe principii antroposofice, ca activitate principală prin intermediul unui program care durează trei ani. Studiul teoriei culorii bazat pe operele lui J.W. Goethe și Rudolf Steiner este un element important al curriculei, dar se studiază și subiecte legate de științele naturale (fragmente din catalogul de expoziție al Academiei NAPÚT – Goetheanum, 2012).

Mediul în care trăim zi de zi este subiectul sau punctul de plecare al percepției senzoriale și al observării multidimensionale a naturii, dar studenții și profesorii caută surse de inspirație, de asemenea, în spiritual. Aceasta are ca rezultat o comunitate artistică bazată pe cercetare în care fiecare își poate descoperi abilitățile și capacitățile latente. Lucrările de artă create aici arată în ce direcții și cât de departe au ajuns participanții. Temele și motivele alese împreună sunt prelucrate individual, dar participanții reflectează și asupra muncii celorlalți.” (Dr. Zsuzsa Mesterházi, lider al Societății Antroposofice din Ungaria.)

Scopul Academiei de Artă este de a stabili o pregătire artistică nouă și modernă bazată pe știința spirituală dată de Rudolf Steiner, de a realiza în oameni armonia între ADEVĂR, FRUMOS și BINE. ADEVĂRUL ne va arăta faptele lui Ahriman și Lucifer în viața artistică și istorie. Ne poate da încredere în dezvoltare. Puterea FRUMUȘETII ne va da curajul să continuăm procesul de creație pe Pământ. Ne poate da încredere în realitatea forțelor creatoare. Puterea BINELUI ne va aduce sacrificiul de sine pentru a insufla o viață nouă comunităților și grupurilor de creație. Ne poate da încredere în demnitatea umană. Așadar, scopul pe termen lung al Academiei este să creeze un institut liber sprijinit de o comunitate reală,

care este capabilă să creeze armonie între ADEVĂR, FRUMOS și BINE.

Scopul pregătirii studenților este de a crea un schimb între conceptul antroposofic asupra naturii și artă. În acest scop este nevoie să stabilim un concept natural viu. În viitor, Academia NAPŪT își propune să folosească rezultatele muncii sale în viața socială prin expoziții, dezbateri publice, discuții, pedagogie, muncă terapeutică.

Academia organizează în mod regulat programe artistice pe perioada estivală. În această vară, Academia de Artă NAPŪT va organiza prima tabără internațională pentru adulți între 4 și 11 august, în Ungaria, sub titlul: „Ce există și ce este posibil, sau este arta capabilă să prezinte o imagine reală a ființei umane?” Mai multe informații despre noi și despre tabăra de vară găsiți la adresa web www.naputasok.hu și la adresa de e-mail naputasok@gmail.com.

MEMORANDUM

Către artiștii care lucrează pe baze antroposofice

Lumea subsenzorială a pătruns până pe scena artistică, dar majoritatea sufletelor omenești se află încă în stadiul de visare caracteristic secolului al XIX-lea. Aroganța și lipsa de sinceritate a artiștilor creează o legătură goală și impersonală între oameni. Fiecare se străduie să creeze ceva bun, dar de fapt a fost creat răul.

După perioada de divizare a Europei, această scindare apare acum în sufletele omenești. Are o putere dramatică de polarizare și divizare. Te trimite înapoi către ridicolul plin de bucurie egoistă sau te împinge către tehnologie, care-ți exploatează viața. Legea și legislația sunt în slujba acestor procese.

Puterea magică a distracției, banilor și tehnologiei creează sub noi un abis. Un abis între idei și bani, inițiativă și faptă, între cel care creează și cel care percepe, între Est și Vest, și în cele din urmă între oameni.

Europa: mii de cortine de fier în suflete.

În aceste circumstanțe Arta nu poate să-și poarte singură de grijă. Trebuie să ducem un război de independență, al cărui scop este salvarea sufletului omenesc.

Arta este locul unde are loc transformarea. Este un loc misterios unde forțele extreme pot fi echilibrate și transformate. Forțele care vin din cer și din adâncuri, din stânga și din dreapta, din Est și Vest, de la capete inteligente și de la puteri de voință active, din lumea financiară și din lumea spirituală, din trecut și din viitor, trebuie transformate prin ființa umană.

Dacă acest lucru nu se va întâmpla, oamenii se vor îmbolnăvi iar societatea va suferi catastrofe.

Ce trebuie să facem? Trebuie să creăm comunități cât de repede posibil, deoarece Arta nu poate exista decât în comunitate. Oamenii vor muri dacă nu-și vor putea oferi capacitățile celorlalți, iar comunitățile se vor atrofia dacă nu vor putea integra aceste abilități.

Arta de a picta ar trebui să se realizeze în comunități. Arta poate primi o nouă viață doar acolo unde o comunitate își folosește cunoștințele rezultate în urma cercetărilor individuale.

Studiile lui Rudolf Steiner asupra culorilor ar trebui utilizate în aceste comunități, deoarece nu există o nouă artă a picturii fără ele. Ar trebui înțeles faptul că folosirea culorilor întunecate și luminoase creează o posibilitate de echilibrare vindecătoare.

Perceperea corectă a Artei ar trebui cultivată în mod sacru în aceste comunități. Arta ar trebui conectată la Misterii. Sarcina noastră este de a întări și cultiva Mijlocul. Inima, care bate pentru Adevăr, va aduce o nouă viață și abilitatea de vindecare.

Zoltán Döbrönte

Reflecții asupra conferințelor susținute de către Peter Selg și Sergej O. Prokofieff, la 30 martie 2012

Thomas O'Keefe

I. Toleranță sau lipsă de iubire?

În conferința din cadrul Adunării Generale din acest an, de la Dornach, Peter Selg a pomenit o carte apărută de curând, în care Rudolf Steiner este descris ca „gânditor și conferențiar bulimic”. Selg îndreaptă atenția asupra „tăcutei tolerări și recunoașteri [din partea antroposofilor] a unor asemenea biografii”, și concluzionează: „Lipsește curajul de a identifica și de a judeca spiritul minciunii, psihopatologicul. Lipsește curajul de a-l apăra pe Rudolf Steiner”.¹

La citirea acestor griji ale lui Selg mi-am amintit cum am dat peste următoarele rânduri din anul 1920. În acel timp, câțiva membri păseau cu voință binevoitoare și sentimente făcătoare de pace în întâmpinarea unor oameni care, cu puțin înainte, l-au defăimat pe Rudolf Steiner și Antroposofia. Rudolf Steiner s-a simțit îndatorat să răspundă unei asemenea situații, la sfârșitul unei conferințe:

„Astăzi nu le este permis oamenilor să încheie compromisuri cu cei care lucrează în acest fel cu calomnia. Căci nu putem argumenta zicând: Trebuie să fim binevoitori cu toți oamenii – Iubire către toți oamenii! – Iubire pentru astfel de oameni înseamnă, în primul rând, lipsă de iubire pentru cel ce este calomniat. Este vorba însă de a ști ce să facem cu iubirea, încotro s-o îndreptăm. Căci a iubi răutatea nu va mai putea conduce niciodată la însănătoșirea omenirii.”²

Aceasta arată că Rudolf Steiner, conform relației sale profund christice cu lumea, consideră necesar a ieși, mereu și mereu, cu fermitate în întâmpinarea neadevărului. Așa cum ne dezvăluie pasajul citat mai sus, această râvnă luciferică de a câștiga simpatia, prezentă la unii dintre învățăceii săi, îl îndurerează pe Rudolf Steiner, căci acest sentiment, în esență, are la bază lipsa de curaj – curajul

de a întâmpina realitatea. Lipsa de curaj, mascată prin raționalizare, uneori denumită în mod fals „toleranță”, este de fapt *lipsă de iubire* față de cel ce este calomniat.

În *Scrisoare către membri* din 10 februarie 1924, intitulată „Relația membrilor cu Societatea”, găsim această cunoaștere exprimată încă o dată de către Rudolf Steiner:

„Dacă cineva vrea să fie doar membru tăcut, i se poate înțelege exprimarea: Eu nu mă pot îngriji de cele ce afirmă adversarii despre Societate. Aceasta încetează imediat când cineva se hotărăște să depășească cercul participării tăcute. Atunci chiar îi revine sarcina de a se îngriji de adversari și de a apăra, în Antroposofie și în Societate, ceea ce este în ele, în mod just, de apărut. [...]”

„Dar tocmai pentru că, pentru membrii activi, crește în mod natural din însăși ființa Antroposofiei raza responsabilităților, acest lucru trebuie luat cât se poate de în serios. [...] O asemenea personalitate va trebui să fie departe de a spune: nu îmi trezește interesul atunci când Antroposofia și purtătorii ei sunt puși într-o lumină falsă sau chiar calomniați de către opozanți.”³

Cum întâmpinăm noi astăzi acest serios și îndreptățit apel din partea lui Rudolf Steiner? Sau, așa cum a formulat Peter Selg: „Cum stăm noi în fața lui Rudolf Steiner?”⁴

II. Relativism: noul Nominalism

Ar fi de folos să chibzuim asupra întrebării lui Peter Selg astfel: „Cum ar fi reacționat dominicanii, [...] dacă Toma din Aquino ar fi fost descris într-un asemenea mod?”⁵

Cu ajutorul unei asemenea întrebări putem începe să conștientizăm cât de mult ne-am îndepărtat de iubirea de adevăr, printr-un anumit fel modern de a gândi, ce tinde

spre *Relativism* – aceasta fiind concepția care lasă ca tot ce este observat prin prisma personală să fie în egală măsură adevărat, cu implicația că adevărul absolut nu există. La prima vedere, o asemenea perspectivă ne poate da impresia de a fi progresistă, căci ea aduce cu sine apanajul de a depăși, din punct de vedere moral, purul Dogmatism. Acesta reprezintă un *al doilea* nivel important al gândirii, care are meritul de a recunoaște valoarea perspectivei individuale.

Cu toate acestea, această concepție despre lume nu oferă fundamentul pe care pot fi *construite judecăți* despre lume. Construirea de judecăți despre lume este un pas sănătos în dezvoltarea Eului și lipsa de orientare relativistă acționează, atât timp cât nu este depășită prin activitate interioară, ca forță coruptivă asupra Eului.⁶ Cu toate acestea, Relativismul este ispititor, căci are un efect *plăcut*: când simțim – chiar și doar în mod inconștient – că nu putem emite *în mod real* judecăți adevărate despre lume, atunci *nu avem nici fundamentul pentru a ne asuma responsabilitatea și pentru a păși în întâmpinarea unei nedreptăți trăite*. Concepția relativistă despre lume acționează ca un mijloc care anesteziază prezența de spirit morală sănătoasă, pe care Rudolf Steiner o consideră ca facultate existențială a reprezentanților Antroposofiei, așa cum se exprimă în *Scrisoare către membri*, citată mai sus.

Chiar dacă Relativismul reprezintă un pas înainte față de Dogmatism, această concepție nu este mai matură față de cealaltă, decât cum ar fi un tânăr față de un copil. Pentru a ne apropia de idealul antroposofic de gândire avem de făcut un *al treilea pas*, care reprezintă o continuare și dezvoltare a Realismului lui Toma din Aquino.⁷

Precum am descris mai sus, Relativismul modern poate să se considere tolerant în relație cu toate celelalte concepții. În sensul în care este folosit astăzi, cuvântul „tolerant” reprezintă cel mai adesea o camuflare binevoitoare a faptului că de fapt nu avem un punct de vedere definit și, în principiu, avem deficit de convingere morală și credem că o asemenea convingere morală nu poate fi argumentată. Datorită acestei lipse de facultăți de a ne construi convingeri morale putem începe a considera compasiunea mai presus de adevăr, *sufletescul mai presus de spiritual*, și putem începe, chiar și în mod inconștient, să ne dorim a *evita pura străduință înspre adevăr* – așa cum, tot în mod natural, dorim să evităm stările conflictuale. Dintr-o asemenea atitudine se naște părerea că orice critică este nesănătoasă și antisocială și că, în locul ei, ar trebui să cultivăm așa-numita „toleranță”.

Toleranța adevărată nu numai că acceptă alte perspective, ci include și străduința înspre adevăr prin critica unei asemenea alte perspective. Cu alte cuvinte, toleranța adevărată trebuie să tolereze nu doar compasiunea, ci și capacitatea

de discernământ, care aduce cu sine, prin însăși natura sa, o anume calitate sănătoasă antipatică. Acesta este singurul fel de toleranță care este îndreptățită omului modern și care implică dezvoltarea Eului – o toleranță care nu este influențată de al patrulea Conciliu ecumenic din anul 869⁸, ceea ce înseamnă că nu este o toleranță care își propune ca țel doar cultivarea armoniei sufletești, ci o toleranță care include și *străduința spirituală înspre adevăr*.

Relativismul timpului prezent este o continuare a strâns înruditei concepții nominaliste, acea concepție medievală care stă în opoziție cu Realismul lui Toma din Aquino. Realismul trăiește gândurile și ideile ca fiind spiritual reale; Nominalismul le trăiește ca pure constructe de care ne servim doar pentru a descrie fenomenele singulare. Așa, de pildă, Nominalismul va afirma că nu există o realitate spirituală corespunzătoare idealului curajului: este vorba de un simplu cuvânt, ceva creat artificial. Mai mult, ar exista în oameni doar momente individuale cu impulsuri care, pe baza unei asemănări perceptibile, le numim „curajoase”. Astfel, Nominalismul este în esență sa negare a spiritului și Materialism. Relativismul este, dintr-un anumit punct de vedere chiar mai rău de atât, căci susținătorii lui nu se mai îngrijesc nici măcar de adevăr, acesta fiind eliminat prin condamnarea sa la o existență subiectivă. Nominalismul simte cel puțin *convingerea* că ideile nu au o realitate spirituală; Relativismul se complăce cu gândul că o anume idee poate fi realitate spirituală, *fiind dependentă de perspectivă*, și rămâne la acest stadiu. Este deosebit de greu de a obține ceva într-o convorbire cu un relativist, căci, deși aparent confirmă toate celelalte păreri, convingerea sa – sau poate *voința* sa – rămâne luciferic de lipsită de consecințe. Trebuie într-adevăr să începem cu treapta de a-l convinge că adevărul are caracter de realitate și că o afirmație adevărată implică faptul că *afirmația opusă nu este adevărată*.

Mai este demn de adăugat faptul că Relativismul oferă o mascare eficientă a Autoritarismului. Aceasta se datorează faptului că, așa cum am descris mai sus, întâlnind o persoană care acționează conform concepției relativiste, putem dobândi impresia că suntem înțeleși de către aceasta, dar, în realitate, relativistul rămâne nereceptiv pentru orice argumentare – el însuși crezând, înainte de toate, că nu există un adevăr spre care merită să ne străduim. Ca urmare, relativistul poate afirma că orice perspectivă este îndreptățită, el însuși va acționa urmând doar propriul punct de vedere, nestânjenit de argumentele căutătoare de adevăr. Nu există o reprezentare mai capabilă a reda în imagine o asemenea atitudine decât imaginea plastică a lui Lucifer în *Reprezentantul Omenirii* al lui Rudolf Steiner, în care organele

urechii lui Lucifer cresc, construind un înveliș care îl împresoară și îl separă de lume.

Aceia a căror gândire a căzut pradă Relativismului pot fi înclinați să considere un om, care dintr-o convingere morală bine fundamentată construiește judecăți, ca fiind un dogmatic. Aceasta se datorează faptului că un relativist va resimți orice fel de *judecată negativă* ca dogmă. În mod ironic, relativistul nu se judecă pe sine nici pentru faptul de a emite *judecăți pozitive* lipsite de criterii, nici pentru faptul de a-i judeca negativ pe cei care dețin o convingere morală: anume, că el însuși nu are datoria de a judeca, ci de a practica toleranța iubitoare.

Trăim un atac nevertical asupra lui Rudolf Steiner ca *realitate moral-spirituală* (Realism), sau doar ca o inexactă, în fine, doar o insignifiantă combinație de cuvinte și simțăminte (Nominalism) – sau chiar ca o „altă perspectivă interesantă” (Relativism)? Sarcina noastră este, în această privință, de a reabilita acea recunoaștere a *realității moral-spirituale a gândurilor* și, prin aceasta, de a acționa contra forței distructive a unor asemenea interpretări greșite. Această sarcină este parte a drumului modern de școlire antroposofic, așa cum l-a descris Rudolf Steiner în *Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?*:

„În sufletesc și în lumea gândurilor acționează sentimente și gânduri unele asupra altora aidoma obiectelor senzoriale în lumea fizică. Atât timp cât cineva nu e străbătut în mod viu de această conștiință nu va crede că un gând greșit pe care îl are acționează asupra altor gânduri care vivifiază lumea gândurilor atât de catastrofal, ca un glonte slobozit întâmplător asupra obiectelor fizice pe care le întâlnește în cale. În Știința ocultă putem progresa doar dacă acordăm gândurilor și sentimentelor proprii tot atâta atenție cât propriilor pași în lumea fizică.”⁹

O urmare onestă a drumului de școlire antroposofic are a servi însăși ca metodă la învingerea resturilor atât ale Relativismului cât și ale Nominalismului.

Aici ajunși, merită atrasă atenția asupra muncii temeinice a lui Daniel Hindes, care și-a asumat sarcina, în spațiul de vorbire englez, de a corecta distorsionările aduse operei și ființei lui Rudolf Steiner, prin pagina de web www.DefendingSteiner.com. Faptul că s-a scurs aproape un secol de la cuvintele scrise de Rudolf Steiner în *Scrisoare către membri* citată mai sus – cuvinte străbătute de *spiritul Realismului* – nu îl împiedică pe Hindes să considere chemarea lor, și astăzi, ca fiind relevantă.

III. Este Rudolf Steiner voit?

Preluarea „Gândului Michaelic”, care, de la Congresul de Crăciun, stă în plenitudinea sa în fața noastră, care se revelează în ritmurile cosmice-omenești ale Meditației Pietrei Fundamentale [...], a-l prelua nu numai în

*inima și în sufletul nostru, ci lăsându-l să acționeze până în faptele noastre, pentru a deveni esoteric, aceasta este astăzi sarcina fundamentală a fiecărui Antroposof. De aceasta depinde destinul noilor Misterii, iar aceasta înseamnă: destinul întregii culturi omenești.*¹⁰

Sergei O. Prokofieff, 1982

Așa cum arată articolul ce rezumă conferința sa¹¹, Sergei Prokofieff are curajul de a se exprima cu claritate asupra raportării bolnăvicioase a Societății Antroposofice la Rudolf Steiner: „Și însoțește [Rudolf Steiner] această Societate, dacă această Societate voiește acest lucru! În primul rând trebuie voit acest lucru aici în Goetheanum.” Astăzi putem întreba cu îndreptățire deplină: *Este acest lucru voit?*

În sens larg, ne putem întreba dacă nu sunt unii dintre noi chiar multumiți de faptul că prezența lui Rudolf Steiner nu mai este eminentă. Nu ne este mai comodă posibilitatea de a lăsa în relaxare simțul responsabilității serioase – nepresând constant cu întrebarea: În ce măsură corespundem marilor și solemnelor sarcini pe care Rudolf Steiner le-a încredințat fiecăruia dintre noi? La începuturi nu a fost posibil să evităm prezența în conștiință a acestei responsabilități, căci Rudolf Steiner era aici și el o menținea prin însăși prezența sa. Mai târziu, acei care l-au trăit în plan pământesc au putut servi ca susținători ai memoriei. Astăzi, când rămân doar foarte puțini oameni ce au avut o relație personală cu Rudolf Steiner, ne este ușor să construim o Pseudo-Antroposofie care este golită de seriozitatea esoterică – aceasta însemnând o Antroposofie care se distanțează de impulsul Congresului de Crăciun din 1923. Ca rezultat al acestei tendințe antisoterice ne cade astăzi ușor, ca membri activi, să ne spunem nouă înșine: „Nu îmi trezește interesul faptul că Antroposofia și purtătorul ei sunt puși într-o lumină falsă sau chiar dezonoarăți de către opozanți.”¹²

Ce ar însemna însă să luăm în serios perspectiva oferită de Prokofieff în al său apel? Încotro s-ar dezvolta a noastră Societate Antroposofică dacă noi am gândi și acționa în acest fel și, *prin faptul că noi voim aceasta, Rudolf Steiner ar putea intra într-o relație vie cu Societatea?* – „căci, fiindcă ființa noastră adevărată este în lumea spirituală, ne este [Rudolf Steiner] și mai aproape, doar să voim să mergem pe acest drum.”¹³

Pe de altă parte, ce avertisment spre trezire ar trăi fiecare dintre noi, căci Rudolf Steiner *spiritual este totuși prezent* și el suportă mai departe consecința faptelor noastre în numele Antroposofiei? În definitiv, Rudolf Steiner a deplâns, încă în viață fiind, faptul „că de fapt exact despre acest factor se reflectează prea puțin”¹⁴ – aceasta însemnând despre „îngrozitoarele lovituri” pe care el le-a primit ca rezultat al aspirațiilor noastre personale, și în privința cărora noi înșine ne amăgim că ar fi impersonale. Nu am simți fiecare

dintre noi, dacă am reflecta temeinic asupra acestui fapt, într-un mod cu totul nou, greutatea responsabilității noastre ca antroposofi? Într-adevăr, Rudolf Steiner constată cu aceeași ocazie: „Și vedeți dumneavoastră, voi trebuie totuși, dacă vreți să conlucrați în sens adevărat [...] la ceea ce Mișcarea Antroposofică a devenit prin Congresul de Crăciun, să pătrundeți în aceste gânduri înțelegând ce înseamnă a răspunde pentru Mișcarea Antroposofică în fața lumii spirituale.”¹⁵

Din 1982 încoace, Sergej Prokofieff a publicat o serie de lucrări¹⁶, în centrul cărora stă importanța Congresului de Crăciun din 1923 pentru viitorul Mișcării Antroposofice, precum și sarcinile ce rezultă din acest congres, pe care Rudolf Steiner ni le-a încredințat spre realizare. În timpul Congresului de Crăciun, ura îndreptată împotriva Antroposofiei – așa cum s-a manifestat ea cu un an mai înainte prin atacul asupra primului Goetheanum – a fost transformată, prin fapta de jertfă a lui Rudolf Steiner, în posibilitatea de a conlucra într-un mod și mai intens cu bunele puteri spirituale. Contrar multiplelor greutăți care existau în acel timp în cadrul Societății, Rudolf Steiner creează – așa cum Prokofieff ne amintește prin conferința susținută în luna martie – „[din pură iubire], în cadrul Congresului de Crăciun, Piatra Fundamentală a Iubirii [...], ca Piatra Fundamentală a unei noi comunități omenești”.¹⁷ Avem de-a face cu un eveniment esoteric monumental, eveniment pe care Rudolf Steiner însuși îl descrie ca „început al Răspântiei Timpurilor Cosmice”.¹⁸

Și cu toate acestea, continuă Prokofieff, și astăzi este reprezentată părerea că Rudolf Steiner ar fi vorbit deschis despre eșecul Congresului de Crăciun. Prin remarcă următoare, că la 28 martie 1925 au fost primiți în Clasa 1 a Școlii Superioare Libere, pe baza semnăturii personale a lui Rudolf Steiner, încă treisprezece membri¹⁹, Prokofieff face evident faptul „că nu avem [nevoie] să ne bazăm pe zvonuri”.

În a sa conferință, Prokofieff repetă ceea ce el dezvăluie mereu, ca rezultat al cercetării spirituale, în cărțile sale: „Rudolf Steiner, acest om în care adevăr și personalitate realizaseră o unitate, a întrupat fidelitatea față de bunele puteri spirituale și aceasta a luat-o cu sine în lumea spirituală”. Aceasta înseamnă că moartea lui Rudolf Steiner a fost împlinirea unei promisiuni pe care el o făcuse lumii spirituale prin Congresul de Crăciun și că întregul balast karmic al membrilor Societății – și, mai cu seamă, al incapacității lor *de a se implica în mod activ și cu înțelegere esoterică*²⁰ – a căzut cu o forță insuportabilă asupra lui Rudolf Steiner.

Citând „Imnul Fidelității Michaelice”, pe care Rudolf Steiner l-a dat în Viena în anul 1923, Prokofieff ne amintește idealul de slujire michaelică a lui Rudolf

Steiner: „când vă gândiți că omul poate să stea cu tărie de stâncă pe ceva ce el a putut să-l înțeleagă ca fiind spiritual victorios, poate să stea cu asemenea tărie încât nu se lasă desprins nici când lumea exterioară se opune cu foarte multă vehemență, atunci puteți dobândi o reprezentare despre ceea ce Forța Michaelică, Ființa Michaelică vrea de la oameni, căci doar atunci puteți avea o părere despre ceea ce înseamnă marea încredere în Spirit.”²¹ Prin cei treizeci de ani de muncă ce evidențiază semnificația Congresului de Crăciun, încercând a aduce claritate și înțelegere în dilema noastră antroposofică, putem recunoaște în Sergej Prokofieff o înaltă străduință înspre Fidelitatea Michaelică.

Cât de adânc prețuia Rudolf Steiner însuși Congresul de Crăciun, ne devine clar prin modul intim în care el, în următorul an și jumătate până la moartea sa, ne vorbește mereu și mereu despre acest eveniment (mai cu seamă în cursul conferințelor despre karmă):

„Când veți gândi la acest Congres de Crăciun va trebui să vă spuneți vouă înșivă: Aici a fost ceva prezent, ceva ce a venit din însăși lumea spirituală. A fost făcută încercarea de a răsturna ființa juridică și de a lăsa spiritualul să strălumineze prin fiecare faptă singulară ce a fost realizată. [...] Deci, totul depinde de a găsi posibilitatea de a ne preocupa intens de acest Congres de Crăciun, de străduința de a-i prelua în mod real conținutul.”²²

Peste acestea, este demnă de atenție intensitatea cu care Rudolf Steiner anticipa necesitatea de a reliefa viitorilor antroposofi ceea ce ne vine în întâmpinare prin Congresul de Crăciun. În *Scrisoare către membri* din 13 iulie 1924, Rudolf Steiner precizează cum Congresul de Crăciun intenționează „a atenționa cu putere” asupra responsabilității „voiiților membri activi”, asupra responsabilității de a ne păstra într-o înaltă măsură integritatea și, de asemenea, de a fi capabili a mijloci între oamenii căutători și Știința Inițiaților:

„Cine înțelege în mod just acest Congres va continua aceste indicații, până când o suficientă înțelegere a acestuia va putea aduce Societății sarcini noi.”²³

Cine dintre noi ar putea nega faptul că Societatea noastră Antroposofică are astăzi nevoie imediată tocmai de aceste noi sarcini și posibilități?

La 30 martie 2012 – ziua când se împlineau optzeci și șapte de ani de la decesul lui Rudolf Steiner – Sergej Prokofieff a exprimat aceste lucruri în mod public, totuși, mai importantă este fapta însăși. În actul realizat, el exprimă o propunere către membri, aceea de a ne hotărî ca Societate să privim cu responsabilitate esoterică înspre Congresul de Crăciun și de a reînnoi hotărârea de a împlini responsabilitățile pe care Rudolf Steiner ni le-a încredințat, preluând Gândul Michaelic până în acțiunile

noastre. Într-o exprimare pe care eu o pot caracteriza ca exemplu rar de Fidelitate Michaelică, el a vorbit cu simplă onestitate despre actuala boală spirituală a Societății și propune ca soluție un drum de solidaritate spirituală cu ființa lui Rudolf Steiner. Rămâne de văzut în ce măsură alți membri activi, prin colaborarea lor directă la înnoirea spirituală a integrității Societății Antroposofice, vor aduce un răspuns acestei fapte.

Arlesheim, Elveția, iunie 2012

Traducere de Monica Heredeu, februarie 2013, după exemplarul în limba engleză publicat în *Deepening Anthroposophy*, Issue 2 / 2012 (initiative.rda@gmail.com) și după versiunea în limba germană de Natascha Neisecke, publicată în *Ein Nachrichtenblatt, Initiative Entwicklungsrichtung Anthroposophie* nr. 22 / 2012 (initiative.e.a@gmail.com).

Note

¹ Citat după raportul lui Roland Tüscher despre conferința lui Peter Selg din cadrul Adunării Generale a Societății Antroposofice Generale, 2012 (vezi *Ein Nachrichtenblatt, Initiative Entwicklungsrichtung Anthroposophie* nr. 8/2012 (initiative.e.a@gmail.com), p. 3). Un autoreferat al conferinței se găsește în P. Selg, *Die Identität der Allgemeinen Anthroposophischen Gesellschaft [Identitatea Societății Antroposofice Generale]*, Editura Institut Ita Wegman, 2012, pp. 63 și următoarele.

² Rudolf Steiner, GA 196, 17.1.1920.

³ Rudolf Steiner, *Die Konstitution der Allgemeinen Anthroposophischen Gesellschaft und der Freien Hochschule für Geisteswissenschaft [Constituția Societății Antroposofice Generale și a Școlii Superioare Libere pentru Știința Spiritului]*, GA 260a, pp. 48-49 (accentuări de T. O.).

⁴ Vezi remarcă 1.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Vezi articolul cuprinzător al lui Jonael Schickler (1976-2002) cu titlul *Death and Life in Modern Thinking [Moarte și înviere în gândirea modernă]*, publicat în *The Golden Blade: Trumpet to the Morn*, Issue 53/ 2001. Acesta cuprinde o analiză a divizării filosofiei contemporane în curentul analitic și curentul postmodern, ambele negând realitatea Eului și, în consecință, apreciază judecățile morale ca fiind inconsecvente. Acest articol realizează o punte între lumea antroposofică și cea academică. Poate fi găsit și în *Deepening Anthroposophy*, Issue 2.1 / 2013 (initiative.rda@gmail.com).

⁷ Aspecte importante cu privire la această temă sunt descrise de Thomas Meyer în lucrarea biografică: *Rudolf Steiners „eigenste Mission“*.

⁸ Rudolf Steiner face adesea referiri la acest Conciliu ecumenic care amputează tragic cunoașterea de sine a ființei umane și

ale cărui urmări acționează în mod vast până în ziua de azi. El decretează că spiritul omenesc nu există, există doar trupul și sufletul, acesta din urmă având unele proprietăți „spirituale“.

⁹ Rudolf Steiner, *Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten? [Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?]* GA 10, Dornach, 1992, p. 47 (accentuări de T. O.).

¹⁰ Sergej O. Prokofieff, *Rudolf Steiner und die Grundlegung der neuen Mysterien [Rudolf Steiner și fundamentarea noilor Misterii]*, Stuttgart, 1982, cap. 7, p. 392.

¹¹ Raport de Gerlinde Schultz despre conferința lui Sergej O. Prokofieff la Adunarea Generală a Societății Antroposofice Generale, 2012 (vezi *Ein Nachrichtenblatt, Initiative Entwicklungsrichtung Anthroposophie* nr. 8/2012 (initiative.e.a@gmail.com), pp. 7 și următoarele).

¹² Rudolf Steiner, GA 260a (vezi nota 3).

¹³ *Ein Nachrichtenblatt, Initiative Entwicklungsrichtung Anthroposophie* nr. 8/2012 (initiative.e.a@gmail.com), vezi nota 11.

¹⁴ Rudolf Steiner, GA 261, 3.5.1924.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ De remarcat sunt: Sergej O. Prokofieff, *Rudolf Steiner und die Grundlegung der neuen Mysterien*, Stuttgart, 1982 și *Menschen mögen es hören, Das Mysterium der Weihnachtstagung [Fie ca oamenii să audă. Misteriul Congresului de Crăciun]*, Stuttgart, 2002.

¹⁷ Sergej O. Prokofieff, *Wie stehen wir heute vor Rudolf Steiner? [Cum stăm noi astăzi în fața lui Rudolf Steiner?]*, Arlesheim, 2012, pp. 25-26.

¹⁸ Rudolf Steiner, GA 260, 1.1.1924.

¹⁹ Vezi nota 17, p. 43; documente corespunzătoare pot fi găsite și în Sergej O. Prokofieff, Peter Selg, *Die Weihnachtstagung und die Begründung der neuen Mysterien [Congresul de Crăciun și fundamentarea noilor Misterii]*, Arlesheim, 2011.

²⁰ De studiat, pentru tema „înțelegerea esoterică”, articolul meu „Esoterisches Verständnis als schützende Kraft” [Înțelegerea esoterică ca forță protectoare], din *Ein Nachrichtenblatt* nr. 16/2012, *Initiative Entwicklungsrichtung Anthroposophie* (initiative.e.a@gmail.com), ediție engleză în *Deepening Anthroposophy*, Issue 2/2012 (initiative.rda@gmail.com) și Peter Selg, *Wie stehen wir heute vor Rudolf Steiner? [Cum stăm noi astăzi în fața lui Rudolf Steiner?]*, comentariu la cartea cu același titlu, de Sergej O. Prokofieff, publicat în *Das Goetheanum* nr. 39-40, 29.9.2012.

²¹ Rudolf Steiner, GA 223, 28.9.1923.

²² Rudolf Steiner, GA 260a, pp. 92 și următoarele (accentuări de T. O.).

²³ Rudolf Steiner, GA 260a, 13.7.1924, p. 83 (accentuări de T. O.).

Evenimente interne și internaționale

Sanda Dale

- Un nou an, un nou început. Iar pentru revista noastră, un an de la naștere, cu articole frumoase, colaboratori minunați și uneori neașteptați. Felicitări și mulțumiri tuturor celor care s-au implicat, cu trup, suflet sau spirit, de departe sau îndeaproape în ceea ce până la urmă reprezintă, am putea spune, o imagine a Societății Antroposofice din România. Așa cum este ea.
- Imaginație – inspirație – intuiție, cu Dirk Kruse** Urmând seriei de seminarii deschise în octombrie la București și Cluj-Napoca, între 1-3 februarie a avut loc la București o a doua întâlnire de lucru pe tema „Cunoașterea spiritului timpului și al poporului prin imaginație – inspirație – intuiție”, sub îndrumarea lui Dirk Kruse. S-au desfășurat exerciții bazate pe experiențe cu arta, cultura, natura, istoria și obiceiurile românești, făcându-se comparații cu simptome ale Spiritului timpului ultimelor decenii. Toate acestea au fost susținute și de o conferință pe tema „2010-2015 – Apariția unor noi posibilități psihosociale”, în cadrul căreia a fost descrisă în mod special așa-numita „conștiință asupra împrejurimilor”. Duminică au fost prezentate în multe imagini „Întâmplări spirituale și experiențe ale secolului XX”. Următoarea întâlnire va avea loc între 5-7 aprilie la București.
- Poarta inițierii, cu Agenor Crișan, la Timișoara** O altă serie de întâlniri continuă și la Timișoara. Sub îndrumarea afectuasă a lui Agenor Crișan, timișorenii au continuat aprofundarea studiului celei dintâi drame-misteriu scrisă de Rudolf Steiner – *Poarta inițierii* (Intermezzo și ultimele patru tablouri). Astfel, în perioada 8-10 februarie a avut loc cea de a patra editie a simpozionului dedicat aprofundării dramelor-misteriu. Duminică, 10 februarie, s-au abordat anumite elemente din dramă, în contextul Școlii superioare de știință a spiritului.
- Educația religioasă, cu Monica Culda, la Timișoara** Tot în Timișoara, cei interesați de tema educației religioase a copilului au fost invitați în data de 5 februarie să participe la conferința susținută de Monica Culda, pedagog Waldorf și preot în Comunitatea Creștinilor din Viena. Prelegerea a fost urmată de întrebări și discuții libere.
- Simpozion de Paște la București** În perioada imediat următoare va avea loc Simpozionul național de Paște organizat de S.A.R. la București între 29-31 martie. Un eveniment mult așteptat este întâlnirea cu Peter Selg, pe 19-20 aprilie, având tema „Christian Rosenkreutz și misiunea Antroposofiei”, iar sâmbătă 20 aprilie va avea loc Adunarea Generală pentru anul 2013 a Societății Antroposofice din România. Ambele evenimente se vor desfășura la Casa Rudolf Steiner din București.
- Evenimente cu Peter Selg și Adunarea Generală, la București**
- Simpozion de Clasă la Oradea** La Oradea se va continua seria simpozionelor ocazionate de aprofundarea lecțiilor de clasă cu cea de-a treia întâlnire, între 24-26 mai, unde sunt invitați lectorii și membrii de clasă.

Arta biografică – arta devenirii ființei umane

Camelia Oprea

Imaginea ființei umane este legată pe de-o parte de devenire, pe de altă parte, în toate etapele vieții presimțim un arhetip al Omului, arhetip care vine către noi dinspre viitor, ca o imagine ideală, călăuzitoare. A contempla Omul în devenire, întâlnind totodată unicitatea individului – acesta este un aspect a ceea ce se numește Artă biografică sau lucru biografic.

În fiecare moment al vieții sale, omul își trăiește roadele trecutului și pune semințele viitorului. Orice criză, eveniment, întâlnire reprezintă această confluență între trecutul și viitorul individualității umane. Karma lunară, cea care determină cu necesitate ființa umană să-și compenseze actele, se întâlnește neconținut cu posibilitatea karmei solare, cu libertatea creatoare de nou. Biografia umană poate fi văzută ca fiind această succesiune de momente în timp, momente în care se întâlnește mereu trecutul – ceea ce a fost viețuit, a prins formă, și viitorul – posibilul, șansa, schimbarea.

Omul care se apleacă asupra biografiei sale ajunge să perceapă în spatele tuturor manifestărilor exterioare ale vieții sale legitățile spirituale și cele karmice care l-au guvernat până în prezent. Totodată, presimțind realitatea mai înaltă care stă în spatele destinului său, omul se întâlnește cu ceea ce-l cheamă din viitor, cu misiunea sa.

Decizia de a mă uita astfel la viața mea, de a înțelege sensul mai înalt al destinului, este mai mult decât o decizie dictată de criză, durere, neputință, boală, ci asumarea curajoasă, liberă, că sunt responsabil să mă întâlnesc, în momentul prezent, cu rezultatul a ceea ce am făcut, dar și cu chemarea celui care vrea să devină, din mine. Iar acest punct de întâlnire între Trecut și Viitor, între ceea ce moare și ceea ce se naște, este un punct al Nimicului, al Golului, al Nonspațiului, Nontimpului. Ai nevoie de curaj michaelic să rămâi suspendat între lumi și să privești asemenea lui Ianus în două direcții polare. Iar în acest punct ca vârful unui ac, Eul

uman alege liber să se învingă pe sine și apoi să lase să se întâmple ceea ce cândva, în sânul lumilor spirituale, și-a propus să îndeplinească împreună cu tot Cosmosul. Acest moment al alegerii aparține în întregime doar omului. El e lăsat liber, nimeni nu poate intra în acest spațiu al libertății sale.

Așadar, a te apropia de propria biografie, așa cum o propune munca biografică bazată pe știința spiritului, presupune a te întâlni conștient cu ceea ce omul își propune înainte de naștere să aducă pe Pământ ca misiune. Fiecare individ poartă în sine în același timp unicitatea sa și germenul arhetipului Omului. Toți avem această misiune, de a lăsa să crească în noi, cei individuali, ceea ce stă ca imagine cosmică – Omul. Dar această misiune personală nu ne privește doar individual, ci privește și Omenirea. Misiunea fiecăruia se leagă de misiunea tuturor. Ceea ce fac eu pe acest Pământ e unic, căci urma pasului meu este unică. Dar unicitatea mea își are sensul doar în cadrul întregului din care face parte – Omenirea. Astfel, a intra în legătură conștientă cu misiunea personală înseamnă a intra în legătură conștientă cu Omenirea și misiunea Omenirii, a trăi faptul că eu sunt

parte a unui Întreg ce mă cuprinde, dar care, în același timp, nu poate exista fără mine și menirea mea. Fiecare moment din biografia mea este o întâlnire între trecutul și viitorul personale, dar și un moment în Biografia Omenirii. Sentimentul apartenenței la Ființa Omenirii ne umple de curaj și de entuziasm, ne dă speranța că orice clipă este purtătoare de posibilitatea conștientizării și vindecării trecutului și a întâlnirii libere cu menirea noastră.

O abordare a lucrului asupra propriei biografii este ceea ce noi numim Arta biografică, din perspectiva faptului că în orice moment al vieții participăm mai mult sau mai puțin conștient la un act de creație – cel al propriei noastre vieți.

Putem deveni artiști pe măsură ce cuprindem cu înțelegerea atât întunericul cât și lumina din ființa noastră, iar atelierul nostru de creație devine Momentul Present. Atunci putem spune asemenea lui Brâncuși: *În atelierul meu am creat ca un zeu, am poruncit ca un rege, am muncit ca un rob.*

Astfel, orice eveniment din biografia noastră am alege să lucrăm, ne vom întâlni cu cei care am fost și cei care vom fi. Pe de o parte, trecutul se vindecă și se eliberează, integrându-și rodul în existența noastră, pe de altă parte se deschid noile căi care ne conduc spre a ne împlini menirea de oameni alături de ceilalți.

Corabia care ne duce în această călătorie de descoperire este ÎNTREBAREA scrisă sau rostită. Această Întrebare reprezintă lanterna care ne conduce în peisajul vieții noastre, care ne luminează aspecte până acum necunoscute sau uitate demult. Această Artă a Întrebării presupune însă și o capacitate specială de ASCULTARE din partea celui care însoțește procesul și călătoria de descoperire. Doar ascultarea fără judecată, plină de compasiune (compătimitime – pătimire împreună cu), a consilierului-însoțitor face posibilă apariția adevăratei Întrebări care deschide porțile nebanuite ale sufletului. Cu cât întrebarea este mai altruistă, mai izvorâtă din Iubire pentru omul din fața ta, cu atât ea, întrebarea, devine mai izbăvitoare.

Întrebarea din Iubire devine poartă spre tărâmurile nebanuite, spre o întâlnire profundă cu Ființa noastră interioară adevărată, cu Eu sunt-ul, care ne vorbește direct și pe care îl trăim acum plenar. Această experiență este punctul central din procesul călătoriei interioare prin Arta biografică. Odată ajunși în centrul Ființei noastre descoperim că suntem mai mult decât cel de zi cu zi, că suntem unici în propria umanitate și că noi avem ceva de dat lumii înapoi acum, după ce ne-am cunoscut această proprie umanitate, iar darul nostru este de neînlocuit, căci fiecare om contează la fel de mult în urzirea universală.

În acest context, așa-numitul consilier nu este altceva decât un companion de drum, un artist al Întrebării, care, uneori, asemenea lui Parsifal, poate să-i dea celui alt unealta potrivită pentru opera pe care o săvârșește în Momentul Present al Întâlnirii. Prin deschidere, lăsare deoparte și compasiune se poate crea Spațiul *dintre*, Spațiul Sfânt, spațiul dincolo de spațiu, în care o altă Realitate prinde contur, o realitate suprapersonală sau transpersonală, cum ar spune psihologii mai noi.

Doar în acest Spațiu Sfânt și Moment Present poate avea loc Vindecarea, Eliberarea, Transmutația, Întâlnirea, de fapt Moartea și Învierea. Omul acesta nou care se naște poate crea și un Pământ nou, o cultură nouă, un viitor nou. Începe astfel un alt drum în care ne construim, creăm, co-creăm. Este un drum al devenirii conștient asumate, devenire trăită însă cu bucurie și în relație cu Cosmosul. Fiecare act al tău devine astfel o cărămidă liberă și necesară la temelia Lumii.

A-ți privi biografie ca manifestare a unei Biografii arhetipale, în cadrul căreia tu ai de îndeplinit o sarcină pe care ți-o asumi din libertate și pe care o împlinești din iubire pentru Ființa căreia tu însuți îi aparții, aceasta reprezintă o cale izvorâtă din sursele științei spiritului, din Antroposofie, o cale de cunoaștere de Sine prin înțelegerea propriei biografii.

N.R. În România își desfășoară activitatea mai multe grupe de consilieri biografici (București, Timișoara, Cluj-Napoca). În articolul de față s-au prezentat fotografiile de la seminariile susținute la centrul Alma Sophia de către grupul din București, format din Camelia Oprea, Sebastian Stănculescu, Anca și Valentin Barbu. Pentru seminarii și consiliere găsiți detalii pe adresa web: www.consonante.ro.

Introducere în economic

Christopher Houghton Budd

Traducere: Dan Botez

(Partea a III-a)

I4. Schimbul și regularizarea

În viața de zi cu zi, producția și consumul nu se suprapun cu acuratețe. Nu este posibil să cultivi cantitatea exactă de morcovi necesară într-un an. Ca să procedezi astfel, ar fi necesară o listă completă a nevoilor, precum și angajamentele de cumpărare din partea consumatorilor. De asemenea, ar fi necesară conformarea completă a naturii în livrarea produselor în acord cu planificarea umană. Însă natura nu se va conforma niciodată. De ce ar proceda așa? Și cum aș putea spune în 1 ianuarie dacă voi avea nevoie de morcovi în 15 iunie? De ce aș proceda astfel? În viața concretă, trebuie să lucrăm cu componente și estimări. Aceasta este sarcina distribuției. Lăsați în seama lor, producția și consumul vor fi întotdeauna în dezacord una cu cealaltă. Distribuția nu este chiar cuvântul potrivit spre a fi utilizat; un cuvânt mai potrivit ar fi „schimbul”.

Am încercat să arăt cum mișcarea dinspre producție către consum determină procesul economic, îl pune în mișcare, îl ființează. Am încercat să arăt cum oamenii, prin natura lor, aparțin de lumile naturii și spiritului, lumi care oglindesc una în cealaltă procesul neîncetat al existenței de aducere la viață (înființare) și de degradare (desființare). Trăind în echilibrul dintre producție și consum, suntem conduși când spre domeniul naturii, când spre domeniul spiritului, producând nu doar bunuri, ci și capital. În centrul acestui proces se situează un alt proces – cel al schimbului. Schimbul este unul dintre cele mai importante concepte economice. Este esența economicului. Marile întinderi și orizonturile îndepărtate ale vieții economice ținesc către și se întâlnesc în schimb. Schimbul este rafinarea absolută a economicului și are loc în momentul când omul rezolvă dihotomia pe care a creat-o între spirit și natură.

Schimbul este o mișcare alternativă. Schimbul este acolo unde producția întâlnește/satisfacă consumul, acolo unde se renunță la capital – cu alte cuvinte, este punctul din procesul economic unde, din producție, apar acele valori care se întorc să asigure producția pe mai departe. Asemenea inimii din organismul uman, schimbul este determinat de către întregul proces economic; fiind născut din economic pentru economic, este regulatorul vieții economice. Cunoașterea precisă a naturii schimbului va conduce la procese reglatoare juste, în locul acțiunilor simpliste de manipulare din exterior.

Unde găsim în ființa omenească principiul de bază al schimbului – mediul de schimb? Am văzut cum producția apare prin oameni, din cauza spiritului ce se realizează în sine. În mod similar, consumul derivă din faptul că spiritul nu se poate realiza în sine, fără să creeze necesități. Între cele două, din legătura spiritului cu pământescul, apare conștiința. Conștiința este momentul în care cunoaștem lumea, când percepțiile noastre dobândesc o completă acuratețe. Substanța schimbului este percepția. De aceea, persoana tipică ce facilitează schimbul – intermediarul – trăiește din perceperea nevoilor/necesităților, intuind posibilități și deslușind momentele de mișcare alternativă. Reglementarea vieții economice, combaterea discrepanței dintre producție și consum, prin aceasta permițând procesului de valorizare să se împlinească, este o sarcină a percepției. Cu cât percepția este mai precisă, cu atât mai mare este valoarea sa economică. La fel cum inima, creată din ansamblul organismului uman, îi permite omului să trăiască, la fel, schimbul îi permite procesului economic să se desfășoare. Mai mult, schimbul este elementul uman din economic, în sensul că, în timp ce producția este făcută pentru ceilalți și consumul pentru sine, schimbul nu aparține niciunui din acești poli. Nu este nici altruist și nici egoist. Este o rezultată a celor două. Este la fel și cu

ființa umană. Fiind capabili atât de altruism cât și de egoism, nu putem trăi doar într-una din extreme – depindem de combinarea lor. Doar prin aceasta putem fi cu adevărat oameni. O economie cu adevărat umană – o economie cu o inimă umană, nu doar cu o față umană – va fi rezultatul abordării descrise aici.

Am spus anterior că, în general, bunurile urmează un traseu în societate conform naturii lor economice; însă nu și capitalul. Putem acum adăuga că schimbul, deși nu poate să se desfășoare în mod fals (putem vinde capital, dar nu putem vinde schimbul), poate fi și el înțeles greșit. Din cauza înțelegerii eronate a schimbului, apar teoriile economice false. Aceste teorii au consecințe enorme pentru că din ele se dezvoltă practici ce determină contextul social aferent procesului economic. Este necesar, la modul urgent, să se dezvolte un concept de schimb care să fie în armonie cu aspirațiile sociale ale timpului prezent. Avem nevoie să pătrundem în esența procesului economic, pentru a găsi acolo cu adevărat un element social. Purtând în minte toate acestea, haideți să luăm în considerare alte trei idei economice de bază – profitul, mijloacele de producție și banii.

15. Profitul – Mijloacele de producție – Capitalul industrial

În contabilitatea convențională, avem un cont de profit, unul de pierderi și o bilanță. În termeni simpli, conturile atestă valorile create într-o afacere, iar bilanța, relația dintre active și pasive. Să presupunem că o întreprindere împrumută 10 000, iar după un număr de ani, face un profit comercial de 15 000. Primii 10 000 vor înlocui capitalul original, eliminând pasivul original, iar următorii 5 000 vor deveni un activ liber de orice obligație, respectiv un activ net. Putem vedea aici procesul de valorizare creat de către întreprindere (profit comercial), capitalul fiind dat înapoi, rămânând un activ net. Profitul comercial este valoarea creată de afacerea în sine. Activul net este valoarea creată în exces, din exigențele afacerii.

Fără a ține seama de practica eronată în a trata capitalul ca fiind un activ aparținând întreprinderii, ce se întâmplă în realitate cu capitalul? El este evidențiat în bilanță ca fiind o rezervă de un fel anume, ca și cum ar fi pus undeva, depozitat pentru o păstrare sigură. Dar în realitate nu este așa – el este pus la lucru în două moduri cu totul diferite.

Este folosit în dezvoltarea afacerii prin creșterea stocurilor sau prin creșterea capacității de producție. (Aceasta se realizează de către o întreprindere fie prin reinvestirea profitului în ea însăși [dezvoltare autofinanțată], fie prin a da împrumut activele sale nete, pentru a permite unei alte firme să se dezvolte. Deși pot

fi implicate firme distincte, din punct de vedere economic este la fel.)

Alternativ, capitalul este folosit pentru finanțarea vieții culturale – devine un dar și trece în afara procesului economic.

Dacă el este folosit pentru a cumpăra bunuri pentru schimb, devine „capital industrial”. Dacă el este folosit pentru a cumpăra o fabrică, adică pentru a cumpăra bunuri care vor fi folosite pentru a produce alte bunuri, devine „mijloc de producție”. În cazul în care el este îndreptat spre viața culturală – educație, de exemplu –, devine dar și trece în afara procesului economic.

Cu alte cuvinte, activele nete pot merge doar către viața culturală sau către viața economică, către spirit sau către natură. Conceptul de „profit” și cele două utilizări ale capitalului în cadrul procesului economic (mijloace de producție, capital industrial) nu sunt esențiale pentru o înțelegere interioară a aceluia proces. Importanța lor se află în aceea că ele exprimă ceva ce este implicit în ceea ce a fost deja descris. Ele furnizează termeni tehnici pentru o înțelegere exterioară a economicului. Dar dacă este ca acești termeni să fie de valoare, ei au nevoie să fie văzuți într-o perspectivă clară a relației lor cu Natura – Om – Spirit.

16. Bani – Valută – Consens

Ce sunt banii? Care este rolul banilor în societate? Până acum, am descris procesul economic fără să vorbim despre bani. Aceasta este posibil pentru că banii nu aparțin de procesul economic. Procesul economic se desfășoară în mod invizibil. Morcovii sunt vizibili, dar valorile nu sunt – iar valorile sunt cele care au semnificație economică. Morcovii au doar o importanță fizică. Pentru a face procesul economic palpabil, este nevoie de ceva ce posedă atât vizibilitate, cât și invizibilitate. Acest lucru sunt banii, fie ei monede, bancnote, cecuri etc. Ei au o existență fizică, fiind din metal sau hârtie; dar de unde vin ei? Securile înlocuiesc bancnotele; bancnotele sunt în locul monedelor; monedele sunt metal.

De unde vine valoarea banilor? Original, și nu cu mult timp în urmă, ea era dată de greutatea unui metal prețios. Atât timp cât ei sunt din metal, aur, argint și cupru, de exemplu, sunt reciproc în legătură cu toate celelalte obiecte produse de activitatea umană din natură. Astfel că originea banilor se află în ceea ce procesul economic definește ca bunuri. Ce este ceea ce transformă bunurile în bani? Așa cum am văzut că viața nu favorizează ca producția să corespundă exact consumului, ci necesită elementul alternativ al schimbului, la fel, în schimbul însuși, apare în mod constant o discrepanță. Există întotdeauna bunuri și valori ca

„surplus” în cadrul schimbului, care nu sunt folosite în cadrul schimbului în sensul că ele trec din producție în consum, ci sunt folosite pentru a amâna schimbul. Dacă mergem în piață, putem fie schimba ceea ce avem ca surplus față de nevoile noastre, fie putem schimba unele din valorile noastre pentru cele necesare, iar unele pentru valori nenecesare. Valorile de care nu avem trebuință sunt folosite mai târziu, sau, spus cu alte cuvinte, atunci când avem nevoie de ceva. În perioada intermediară, ele devin „valută” – nespecificate, valori fluide. Folosind un termen modern, spunem că ele devin lichidități. Din nou, această apariție a valutei nu este un artificiu al activității noastre. Este pur și simplu un proces real și viu, ce se exprimă pe sine – cupa nu se goleşte niciodată.

Umanitatea nu trebuie să acorde credit acestei înțelepciuni divine. Ceea ce putem face este să recunoaștem procesul și să convenim cum se va exprima pe sine însăși această valută. Prin consens, în diferite părți ale lumii și în diferite stadii ale dezvoltării economice, valuta este exprimată în vaci, scoici, mărgelile, aur, monede, cecuri, debite/credite. Faptul important legat de bani este că ei reprezintă o înțelegere între oameni, o înțelegere mai mult conștientă decât întâmplătoare, de a credita valuta ca reprezentant/împuțernicit pentru valorile efective. Astfel, fie pot schimba astăzi morcovii pe pâine, fie pot schimba morcovii pe bani, pe care îi voi folosi mai târziu pentru a cumpăra pâine. Totuși, aceasta este posibil doar pentru că valutei îi este conferită o valoare universală, astfel încât atunci când am primit-o în locul pâinii, și ajung să plătesc pâinea, nu mă trezesc că brutarii recunosc doar morcovii ca valoare de schimb, neacceptând banii ca intermediar. Atât timp cât banii sunt valută (valori lichide), apar din, și aparțin de procesul economic. Totuși, cel mai important lucru legat de bani este că oamenii validează în mod conștient destinația lor. Astfel, ceva neeconomic este introdus în sistem. Cuvântul grecesc pentru bani – *numisma* – semnifică: obicei, consens, convenție. Atunci când oamenii ajung la un consens, ei nu sunt implicați în procesul economic, ci în procesul „drepturilor”. Banii aparțin de viața drepturilor, permit vieții drepturilor să impregneze economicul. Întrebarea este: Cu ce scop?

Banii în sine – monede, bancnote, cecuri – nu determină în niciun fel ceea ce este de făcut cu ei. Banii sunt complet emancipați, desprinși de procesul economic ce le-a facilitat apariția. Depinde complet de utilizator cum îi folosește. Trecutul nu poate trăi pe mai departe în bani. Banii, prin natura lor, aparțin viitorului. Singurul mod de a cunoaște ceea ce se poate întâmpla cu banii este de a observa folosința atribuită lor. Mai mult, utilizarea pe care le-o acordăm revelează intențiile noastre, iar prin aceasta, aspectul interior al ființei noastre, spiritul din noi.

Astfel, procesul economic revelează valuta ca fiind un potir prin care spiritul pătrunde viața socială. Pentru a face aceasta, banii nu trebuie să reprezinte un lucru în sine. Spiritul pătrunde în viața pământescă în măsura în care economicul îl face palpabil pe acesta – poate chiar deveni o mare masă monetară de buzunar. Dar, în același timp, părăsește viața pământescă – după cum arată carnetele de cecuri și, chiar mai mult de atât, contabilitatea computerizată. Este un alt mod de exprimare a altruismului-egoismului. Ține de schimb și percepție. Într-adevăr, este un mediu adecvat schimbului. Face ca schimbul să fie un proces spiritual, introducând în cadrul schimburilor elementele real-umane ale încrederii și consensului.

Pentru aceasta este esențială, totuși, o cunoaștere a celuilalt și recunoașterea spiritului omenesc. Nu acordăm împrumuturi orbește – capitalizăm în măsura în care evaluăm valoarea economică a ceea ce va face împrumutatul –, estimăm capacitățile împrumutatului. Ca drepturi, banii conduc spiritul în economic, la fel cum sângele conduce egoul omenesc în corpul uman.

17. Achiziția – Împrumutul – Darul

Economic vorbind, sunt doar trei moduri posibile de utilizare al banilor. Îi poți cheltui, împrumuta sau dăruia. Din punct de vedere economic, este lipsit de sens să îi „pui de-o parte”, să „depozitezi” bani. Depozitarea, în termeni economici, este împrumut. Dacă eu depozitez 100 în bancă, nu am făcut altceva decât să-i împrumut băncii. „Depozitarea”, ca și „ofertarea”, este un concept redundant; doar produce confuzie în gândire.

Prin achiziție, împrumut și dar, sunt simbolizate lucruri cu adevărat specifice în economie. Din punct de vedere economic, achiziția se desfășoară atunci când banii sunt preschimbați pe mărfuri. Mărfurile devin bunuri, iar banii sunt cheltuiți. Neluând în seamă interpunerea banilor la momentul achiziției, am vedea un schimb de bunuri. În loc de a vedea trei monede preschimbate pe cărți, am vedea morcovi valorând trei monede. Banii de achiziție oglindesc schimbul bunurilor pentru bunuri – un schimb proporțional al valorilor. În același fel, banii de dar apar atunci când dau morcovii mei cuiva și nu primesc nimic în schimb. Aici avem un schimb neproporțional al valorilor. Banii dați împrumut sunt banii adevărați, banii în esența lor. Banii de achiziție sunt caracterizați de faptul că sunt reținuți în cadrul domeniului naturii, al mărfurilor și al schimbului proporțional. Banii de dar părăsesc natura pentru a merge în spirit. Sunt dați, iar în consecință spiritul poate pătrunde în pământesc – cum se întâmplă, de exemplu, când sunt educați copiii. Cine ar contempla cu indiferență taxarea copiilor pentru educația care o primesc? Aceasta este

dăruită lor. Între cele două se află o zonă în care valoarea este creată peste proporționalitate, dar nu este încă dată în dar. Pe aceasta o numesc semiproportionalitate. Această valoare apare (sub forma profitului) pentru că se folosesc bani, în timp ce ei sălășluiesc, pot să spun așa, în sfera împrumutului. Nu sunt puși sub saltea, ci sunt puși la lucru. Bani de împrumut sunt banii-bani, pentru că ei apar în virtutea unui proces pe care l-am descris deja, în evoluția valutei.

Achiziția pură, proporționalitatea completă nu există în practică. Dă naștere, întotdeauna, unui element de semiproportionalitate, adică bani ce pot fi folosiți pentru a crea noi bunuri, dar care să nu fie întoarse în mărfuri. Procesul economic este permanent în căutarea spiritului – aspiră întotdeauna să se distanțeze de natură. Această tendință permanentă dă naștere la capital, la valută și la neproporționalitate. Bani tind întotdeauna către neproporționalitate, către dar. Astfel încât, la fel cum nu este posibil să avem achiziție pură, nu este posibil nici să avem împrumut pur. În cazul schimbului, chiar schimbul creează valoare, conducând astfel achiziția către împrumut, în mod inevitabil. Împrumutarea, folosirea banilor pentru a crea bunuri, produce de asemenea valoare. Această valoare conduce împrumutul către dar. Este o tendință permanentă a banilor să se ridice către dar, dăruire. Acum, de vreme ce nu putem vorbi de achiziție pură sau de împrumut pur, este posibil însă să vorbim de dar pur, în sensul că valoarea nu este creată atunci când banii sunt dați, sau, ca să fiu mai precis, valoarea creată nu este măsurabilă. Bani apar din natură (achiziție), sunt puși la lucru de către ființa umană (împrumut) și dispar în spirit (dar). Bani de dar devin apoi bani de achiziție în mâinile primitorului, iar ciclul în sine se închide.

Banii oglindesc procesul economic. În măsura în care banii nu modifică/alterează în niciun fel procesul economic, ne putem întreba de ce există ei. Scopul banilor este de a emancipa omenirea față de natură. Procesul economic, așa cum a fost descris la început, este un proces prin care omenirea, putem spune, se regăsește pe sine. Prin intermediul banilor și a celor trei feluri prin care pot fi folosiți, putem pătrunde cu conștiința procesul economic în orice punct al său. Aceasta ne dă posibilitatea de a organiza societatea pământescă, astfel încât să-i putem da acestui proces adevărata sa expresie.

18. Salarizarea

După ce am descris procesul economic în termeni generali (banii ne conduc către spirit; capitalul gravitează spre capacități), rămâne să aprofundăm cum ajung să aibă efecte practice aceste concepte generale, cum le implementează omul individual. O idee pe care am

încercat să sugerez că este străină de economic este noțiunea că valorile pot fi stocate, fixate sau limitate. Valorile, capitalul, bunurile – categorii economice – sunt într-o constantă mișcare și schimbare, ajungând permanent să ființeze (să apară, să se manifeste în fizic, să „înflorească”) iar apoi să se desființeze (să dispară, să se „veștejească”). De vreme ce omul individual poate implementa procesul economic doar prin intermediul drepturilor (de exemplu, prin bani), întrebarea centrală este: Ce drepturi și context legal putem găsi care să oglindească, să reflecteze caracteristica esențială a economicului?

În mod evident, toate aranjamentele care implică sau par să creeze condiții economice statice, fixe, rigide, nu sunt real posibile. Am menționat deja tautologia conceptului de „economisire”. O altă relație falsă este cumpărarea forței de muncă, ca și cum ea ar fi o marfă finită, epuizabilă. După cum am văzut, forța de muncă nu-și are locul în economic. Ideea este că noi cumpărăm forța de muncă prin faptul că plătim salarii/retribuții. Dar salariile/retribuțiile fac din punct de vedere economic ceva cu totul diferit decât cumpărarea de forță de muncă. Salariile, pe de o parte, permit oamenilor să-și împlinească nevoile, adică să cumpere bunuri; pe de altă parte, ele apar ca și consecință a valorii create de munca transformatoare asupra naturii. Economic, nu este nicio diferență dacă cineva este angajat sau cumpărat, salariul primit este posibil doar pentru că activitatea persoanei respective a creat valoare. Privind economic, în orice firmă valoarea este creată din lucrul comun al așa-numitului muncitor și al antreprenorului. Ei au creat împreună valoarea din care vor proveni salariul muncitorului și profitul antreprenorului. Faptul că unul primește salariu și celălalt profit se datorează nu economicului, ci contextului social în care amplasăm firma/fabrica. Economic vorbind, muncitorul creează valoare prin faptul că lucrează asupra naturii, în vreme ce antreprenorul găsește sau creează piața. Ambele sunt necesare una alteia – nicio activitate nu este mai importantă decât cealaltă. Ar fi o reprezentare mai exactă a faptului economic dacă fabrica/întreprinderea ar conține două afaceri – una aparținând de muncitori, care preschimbă copacii în mese și le vând antreprenorului; cealaltă aparținând antreprenorului, care găsește deșeu pentru mobilier și, după cum sugerează și numele, doar preschimbă valori. Pe această bază, putem vorbi de profit atât în cazul muncitorilor, cât și al antreprenorului. Salariile sunt un neadevăr economic. „Salariul” este un alt concept redundant, în ceea ce privește economicul.

19. Proprietatea asupra capitalului

Totuși, irealitatea salarizării este doar vârful aisbergului. Ceva mult mai radical rămâne de descoperit. Salariile sunt plătite de persoana ce deține capitalul. Proprietatea asupra capitalului acordă deținătorului dreptul, credem noi, să cumpere forță de muncă, în același fel în care el cumpără materii prime. Prin demascarea falsității salarizării, suntem conduși la instituția deținerii de capital – ce este un alt neadevăr economic, atât timp cât implică faptul că valorile pot fi teaurizate în sens finit/limitat/mărginit. Aceasta este o idee complet falsă. Valorile nu pot fi depozitate. Chiar dacă sunt înregistrate în contul bancar al unei persoane, în niciun caz ele nu stau acolo. Ele ies imediat în afară și merg către o altă persoană. Toate „economiiile” din bancă sunt împrumutate în afară, de către bancă.

Ceea ce face în realitate acumularea de bogăție este de a da putere. Sub limitarea dreptului de proprietate, capitalul, care ar trebui să fie văzut ca aparținând spiritului, capacităților umane, devine încătușat de putere, astfel încât o persoană poate stăpâni capital într-o măsură mult mai mare decât o conferă garanția capacităților sale (în vreme ce alții, aflați într-o nevoie disperată, sunt lipsiți de el) și a autorității sale în lume, în loc să fie autosusținut în baza abilităților actuale ale persoanei și a cunoașterii sale; astfel, capitalul devine un fals. Astfel, autoritatea derivă doar din simpla proprietate asupra capitalului.

Capitalul se înființează și se desființează. Este creat și este consumat. Nu poate fi teaurizat. Doar atunci când dreptul de proprietate este înțeles ca fiind „drept exclusiv de utilizare” poate reprezenta un adevăr economic. Capitalul poate fi împrumutat cu adevărat justificabil unei persoane, pentru perioada în care aceasta are abilitatea de a-l folosi într-un mod cu adevărat economic; dar nu ar trebui să sălășluiască la acea persoană o perioadă mai lungă decât o garantează capacitățile sale personale.

20. Proprietatea privată – Proprietatea asupra terenului – Drepturi de folosire

Felul în care noi materializăm deținerea limitată de capital este prin „cumpărarea” naturii – punând capitalul în clădiri, terenuri și prin crearea de proprietate privată. Aici, intenția mea nu este de a „lustrui” o axiomă marxistă, ci doar de a sublinia că proprietatea privată este un neadevăr economic. Natura nu poate fi cumpărată. Doar bunurile pot fi cumpărate. Bunurile (cărbunele în saci) au valoare; natura (cărbunele aflat în zăcământ) nu are valoare. Nu vreau să spun că nu putem gândi și altfel. În mod evident, așa facem. Scriem pe hârtie că am cumpărat și vândut teren, și este chiar posibil de

conceput că putem schimba hârtii ca simbol de bunuri imobiliare pentru suprafețe de pe Marte. Dar nu despre aceasta este vorba. Central este faptul că atunci când terenul este „cumpărat” valorile nu se consumă. Ele se reîntorc în procesul economic (sub forma chirii), prin care ele generează un proces inflaționist. Valorile create în economie nu pot fi stocate în teren sau oriunde altundeva. Ele trebuie să fie consumate fie în achiziția de bunuri, fie în donarea de capital. Există astfel trei instituții care falsifică/mistifică/denaturează procesul economic – proprietatea privată, forța de muncă văzută ca marfă și proprietatea asupra capitalului.

Nici spiritul și nici natura nu pot fi posedate de umanitate, nici măcar în sens finit/limitat. Le putem doar folosi. Prin urmare, este necesar să privim dreptul de proprietate ca și drepturi de folosință. Pentru a face aceasta, sunt necesare eforturi speciale ca să nu atașăm statute privilegiate sau discriminatorii pentru drepturi. Alocarea capitalului trebuie să se situeze sau să fie decăzută ca drept în funcție de utilizarea lui, iar nu în funcție de părinții sau prietenii celui ce-l posedă. Dacă cineva are capacitățile necesare pentru a-i fi mandatat capitalul, acesta ar trebui să poată să-l solicite. Deși în legea proprietății se specifică dreptul exclusiv de folosire, se pare că avem nevoie să descoperim noi căi, noi moduri de a face acest sens/înțeles mai clar în societatea noastră actuală. De exemplu, atunci când este împrumutat, capitalul este folosit pentru a crea mai multe valori. Un împrumut este, de fapt, un drept exclusiv de folosire. Nu putem împrumuta aceiași bani la doi oameni. Împrumutul de capital nu poate produce prejudicii economice, pentru că el reflectă realitatea economică.

Proprietatea este o chestiune de drepturi. Aduce spiritul în economie și revelează spiritul din ființa umană individuală. Prin bani vedem revelarea intențiilor utilizatorului; prin dreptul de proprietate vedem natura structurii noastre sociale. În spatele conceptelor false pe care le-am menționat se situează o ordine socială ierarhică piramidală. Dar procesul economic și emanciparea sa prin capital sunt destinate să poarte umanitatea dincolo de condițiile Egiptului antic. Ordinea socială adecvată capitalului nu va fi descoperită niciodată decât dacă realizăm că sarcina evolutivă a capitalului este de a solicita/apela, dincolo de noi înșine, dincolo de interesele noastre limitate, o nouă ordine socială bazată pe autocunoașterea de sine și pe autoinițiere, iar nu pe o autoritate înaltă și pe hierofanți.

21. Marxism

Deși scopul acestei lucrări este în esență de a oferi o descriere a economicului, implicațiile sociologice ale ultimelor câtorva paragrafe sunt mari și nu pot fi lăsate

atât de sumar enunțate. A descrie ca neadevăruri economice instituțiile salarizării, proprietatea capitalului și proprietatea privată poate apărea în ochii cititorului ca fiind o reminiscență a marxismului. Dar aceasta ar fi o concluzie greșită. La o abordare superficială, sunt similarități; însă ele dispar la o privire mai aprofundată.

A spune că proprietatea privată este un neadevăr economic nu are ca scop să propage o strategie politică pentru abolirea sa. Nu este misiunea mea să promovez vreo propunere politică. Implicațiile remarcilor mele pentru viața politică sunt încă neevaluate. Este suficient ca fiind economist să subliniez ceea ce este fals din punct de vedere economic. Propria mea experiență îmi spune că acolo unde căutarea/cercetarea de forme sociale adecvate este ghidată de steaua procesului economic se dobândesc rezultate care preîntâmpină agitația politică și luptele de clasă. Aceste litigii pur și simplu nu apar dacă se caută relația interioară corectă între procesul economic și aspectul social.

Nici nu este posibil să stabilești ce este marxismul pe baza observațiilor pe care le-am făcut despre dreptul de proprietate asupra capitalului. Am fost atent să nu prescriu considerarea, tratarea capitalului ca fiind un lucru limitat; vreau doar să spun că o asemenea atitudine este falsă din punct de vedere economic. Practica obișnuită a dreptului de proprietate asupra capitalului nu va înceta, indiferent de remarcile și observațiile pe care le pot face eu. Dacă este să am un obiectiv practic în acest domeniu (și pe care îl am, desigur), acela este de a încuraja oamenii să descopere noi relații cu capitalul. Pot vedea lipsa de sens în străduința de a-i convinge pe cei care nu manifestă niciun interes într-o asemenea chestiune, în sufletele cărora aceste întrebări nu au apărut încă. Nu am în minte nicio recomandare politică. Într-adevăr, Marx ar fi avut repulsie chiar față de pasivitatea mea și de utopismul manifestat. Pentru el, economicul conducea imediat spre acțiune politică. Tot ceea ce aștept eu este acțiune economică – o nouă relație cu capitalul.

Dar ceea ce am spus diferă de marxism, mai presus de orice, prin faptul că nu am atribuit salarizării nici cea mai mică importanță. Pentru mine, ea este o irealitate, în vreme ce pentru marxism ea este o idee de bază. Cu alte cuvinte, punctul de sprijin/interferență pe care marxismul îl are în istoria umană este chiar modul său de folosire a salarizării ca armă pentru dezechilibrarea capitalismului. Conform marxismului, forța de muncă este o marfă. Marxismul nu ar fi fost dispus să ia în seamă toate considerațiile mele despre spirit și invizibilul suprasenzorial, considerându-le simple distrageri ale atenției de la adevărata luptă!

Chiar și așa, nu intenționez să tăgăduiesc importanța enormă a lui Karl Marx în evoluție. Nici nu îl critic și nici nu îl sprijin pe el sau pe adepții săi. Dacă ar fi locul

potrivit, mi-aș permite o abordare mai aprofundată a lui Marx și a marxismului. Aceasta va fi făcută cu o altă ocazie. Preocuparea mea aici a fost să subliniez că, de vreme ce anumite idei din această lucrare *pot părea* să fie marxiste, în fapt ele nu sunt. Într-adevăr, dată fiind spiritualitatea aparentă a unora din ideile marxiste, ar fi mult mai profitabil să pun întrebarea de ce el, deși s-a apropiat în multe feluri de câteva dintre gândurile prezentate aici, totuși a eșuat în vizionarea lor în ansamblul corespunzător.

22. Capitalism

Care este relația dintre aceste crochiuri/schițe și capitalism? Dacă ele nu sunt o formă a marxismului, care este însemnătatea lor prin faptul că declară ca neadevăr structura de bază a capitalismului? Se poate vedea că am fost deosebit de atent să nu folosesc cuvântul capitalism în descrierea procesului economic; prefer fraza „economie a capitalului”. Acesta nu este, totuși, un exercițiu de despicare-n patru a firului de păr; este o diferență reală între „capitalism” și „economie a capitalului”. Primul este un termen ce definește o ordine socială, pe când celălalt termen definește un mod economic.

Economia capitalistă este deosebită de celelalte forme economice, prin emanciparea capitalului în cadrul ei. Este un mod economic în care procesul economic, mai mult sau mai puțin, s-a eliberat prin sine însuși de includerea sa în cadrul sferei culturale și a celei politice. Are ca și însoțitor din umbră conștiința emancipată a individului. Economia capitalistă își regăsește adevărata sa inserare în ordinea socială doar atunci când capitalul își găsește calea către individ, exclusiv în baza capacităților sale personale.

Capitalismul nu este economie capitalistă. Capitalismul este o formă de societate bazată pe trei neadevăruri economice, menționate anterior. Sub capitalism, capitalul este făcut să urmeze un curs care este străin de natura sa. Acest fapt este cel care conduce direct către inechitățile sociale ale capitalismului – inechități de care acesta nu se poate elibera prin sine însuși, cu excepția sacrificării fundamentelor sale. Trăsătura de bază a capitalismului nu este gravitarea capitalului către capacități, ci conferirea puterii celor care dețin capitalul. Astfel, capitalismul nu are nimic de-a face cu economia capitalistă.

Și iarăși va trebui să las pentru o altă ocazie tratarea mai profundă a subiectului despre necesitatea manifestării capitalismului în istoria umană. Am spus suficient de multe ca să nu poată fi trasă falsa concluzie că această lucrare ar fi o apologie a capitalismului.

Kaspar Hauser – Copilul Europei

Delia Soare

„În cazul în care Kaspar Hauser nu ar fi trăit și murit în modul în care a făcut-o, contactul dintre Pământ și lumea spirituală ar fi fost pe deplin întrerupt.”

Rudolf Steiner

În data de 26 mai 1828, de Rusalii, un adolescent își făcea apariția pe străzile din orașul Nürnberg din Germania. Clătîndu-se, gata la orice pas să se prăbușească, cu dureri teribile în picioare, el înainta cu mare greutate. Nu putea rosti decât câteva cuvinte, avea ochii foarte iritați de la lumina zilei și ținea în mână o scrisoare.

Pe numele său Kaspar Hauser, tânărul deveni în curând un caz urmărit cu interes și curiozitate de către contemporanii săi. Această individualitate, ce suferise o detenție plină de cruzime din anii fragezi ai copilăriei, manifesta o inimă atât de deschisă și de iubitoare, multă blândețe și o puritate de nedescris, împreună cu un interes plin de nevinovăție pentru lume, încât mulți au văzut în el reprezentantul a tot ceea ce este inocent și mântuitor în copilărie. Profesorul Daumer l-a numit „om primordial paradisiac”, iar baronul Tucher îl caracteriză drept „primul om din Paradis înainte de căderea în păcat”. Remarcabilă era și extrema sa compasiune față de oameni și animale. Într-o conferință (GA 104), amintind despre Kaspar Hauser, Rudolf Steiner observa blândețea lui

ieșită din comun, relevată prin faptul că atunci când a fost pus la un loc cu animale sălbatice feroase și agitate acestea, pe măsură ce se apropiau de adolescent, se îmblânzeau și se ghemuiau liniștite lângă el. Pe oricare alt om, ele l-ar fi sfâșiat, cu siguranță. Prezența lui Kaspar Hauser a atins profund inimile multor dintre cei care l-au întâlnit, încât ei, presimțind ceva din individualitatea sa extraordinară, l-au supranumit „Copilul Europei”. „Copilul din adult” este o realitate sufletească pe care mulți oameni se străduie să o retrezească, iar în adolescentul blând și nevinovat ei găseau o sursă de inspirație.

Destinul lui Kaspar Hauser (1812–1833) constituie un mister: un copil care a fost încarcerat înainte de a împlini 3 ani, ținut departe de orice contact uman, fără să mai vadă lumina zilei, natura, cerul, soarele, luna și stelele, până când a împlinit 15 ani; iar la vârsta de 21 de ani a fost înjunghiat mortal de un necunoscut. Povestea vieții sale a rămas o enigmă încă nedezlegată în totalitate, deși câțiva oameni adevărați și-au făcut din elucidarea ei o misiune de viață și o datorie de suflet. Ei au încercat să răspundă la următoarele întrebări: Cine era copilul ținut întemnițat în împrejurări atât de crude și sordide, cine erau părinții săi? De ce s-a urmărit ca băiatul, prin acest prizonierat, să fie reținut din dezvoltarea sa normală, firească? Cine erau dușmanii săi și, în final, Cine l-a ucis pe Kaspar Hauser?

Sunt întrebări ce au fost mult dezbătute, mai ales de când criminalistul, juristul și psihologul Anselm von Feuerbach a afirmat, pe vremea când Kaspar Hauser încă trăia, că acesta era moștenitorul legal la tronul Badenului și că ar fi fost îndepărtat datorită ambițiilor unei case rivale.

Antroposofia ne poate ajuta să avem o viziune mult mai cuprinzătoare asupra destinului straniu al lui Kaspar Hauser și a implicațiilor pe care le-a avut în viețile multor oameni, precum și în evoluția Germaniei și chiar în destinele multor popoare.

Este evident că dușmanii săi știau anumite lucruri și erau speriați de potențialul spiritual al copilului. Acesta e și motivul pentru care au hotărât să îi țină prizonier spiritul în corpul fizic, luându-i șansa de a se dezvolta normal, firesc, de a-și îndeplini destinul său pământesc; dar ținându-l totuși în viață pentru a împiedica o reîntrupare a sa. Acest lucru arată că ei aveau o cunoaștere ocultă a misiunii lui Kaspar Hauser în istoria Germaniei, precum și în cea a desfășurării evenimentelor din Europa.

De atunci au avut loc două războaie mondiale, umanitatea s-a prăbușit în holocaust, au urmat decenii de decădere în materialism – dezastre pe care influența lui Kaspar Hauser de pe tronul Badenului le-ar fi putut împiedica.

Nașterea, copilăria și adolescența lui Kaspar Hauser

S-au scris multe cărți pro și contra lui Kaspar Hauser. Unul dintre cei care au ținut conferințe și a cercetat toate sursele și documente existente privitoare la acest caz este antroposoful Peter Tradovsky. El a încercat să elucideze, în cartea sa *Kaspar Hauser sau bătălia pentru spirit*, următoarele teme: viața scurtă a lui Kaspar Hauser, semnificația spirituală a încarnării sale, natura sa spirituală și individualitatea sa. Tradovsky a sintetizat și a dus mai departe cercetările, studiile și mărturiile strânse de-a lungul timpului în legătură cu individualitatea Kaspar Hauser.

Înțelegerea biografiei lui Kaspar Hauser a fost îngreunată încă de la început de aspectul enigmatic al nașterii sale. Cercetările lui Feuerbach au arătat că numai o înaltă descendență ar fi putut justifica o crimă atât de periculoasă și de crudă, întinsă pe mai bine de două decenii. El a dovedit că nașterea copilului a avut loc în data de 29 septembrie 1812, chiar de ziua Arhanghelului Michael. Este un indiciu revelator asupra importanței spirituale a individualității ce s-a întrupat drept Kaspar Hauser. Baiatul era fiul legal al marelui duce Karl și al soției sale, Stephanie de Beauharnais, fiind moștenitor de drept la tronul Badenului. Copilul, perfect sănătos, a fost răpit și substituit cu un bebeluș mort, în încercarea de a realiza o crimă perfectă, dar neregulile descoperite de Feuerbach după mai mulți ani au dat în vileag înșelătoria. După îndepărtarea de familie, bebelușul a fost dus undeva unde a primit îngrijiri bune, fiind chiar și vaccinat. În acele vremuri, numai copiii de familie bună aveau acces la vaccinare. Până pe la 2 ani, el a fost crescut izolat, dar ca un copil normal, adică a învățat să meargă, iar gândirea și vorbirea au fost lăsate să se dezvolte normal – deci s-a urmărit ca el să se consolideze în această întrupare. Însă la vârsta când în copil încep să

apară amintiri durabile, el a fost dus și întemnițat în subteran, separat complet de lume în închisoarea întunecată, în care a rămas până la 15 ani. În temniță nu avea loc să se ridice în picioare, stând așezat mai tot timpul. Periodic, i se puneau opium în apă și în acea stare de inconștiență era spălat, schimbat, i se tăiau unghiile și părul. Era hrănit doar cu pâine și apă. Nu zărea lumina zilei, nu își vedea niciodată temnicierul, nici vreun alt om, iar de jucat avea doar doi cai de lemn. La 15 ani a fost scos din temniță, a fost pus pe picioare și i s-a arătat cum să meargă, a fost învățat câteva cuvinte și să își scrie numele, de către temnicierul său. Acesta și-a ferit în continuare chipul de el, dar băiatul l-a recunoscut după miros. Apoi a fost trimis în lume, cu o scrisoare adresată comandantului de cavalerie, în care băiatului i se contura o identitate falsă, de orfan, iar comandantul era rugat să-l primească drept grăjdar. Așa și-a făcut Kaspar Hauser apariția pe străzile din Nürnberg.

Cercul de destin al lui Kaspar Hauser

Tânărului straniu care mergea cu multă greutate oamenii i-au oferit hrană, dar el a primit doar pâine și apă. Căpitanul de cavalerie, după ce a citit scrisoarea, l-a trimis pe adolescent la Poliție, la comisarul Feuerbach. Drumul până acolo, destul de lung, a fost pentru Kaspar Hauser un adevărat „drum al crucii”, datorită durerilor

provocate de mersul cu care nu era obișnuit și picioarelor deformate de la poziția așezat de atâția ani din temniță. Ochii săi, obișnuiți cu întunericul, îl dureau și îi lăcrimau de la lumina soarelui. La Poliție l-a întâlnit pe comisarul Feuerbach, cel care a fost unul dintre oamenii care l-au iubit din prima clipă și care și-a dedicat viața cercetării și restabilirii adevărului despre Kaspar Hauser. Un alt om bun din destinul său a fost paznicul Hiltel, sub supravegherea căruia a stat o perioadă la închisoarea din Nürnberg și în casa căruia a locuit o perioadă, împreună cu numeroasa sa familie. Hiltel, un om simplu și inimos, a văzut de la început în Kaspar Hauser un suflet pur, nevinovat, foarte copilăros. Fața băiatului exprima o blândețe nemărginită și mulți dintre cei ce se apropiau de el îl îndrăgeau imediat. Mai târziu, când alți oameni l-au acuzat pe Kaspar Hauser de minciună și înșelătorie, Hiltel a depus mărturie din tot sufletul în favoarea inocenței și naivității acestuia: *„Kaspar Hauser mi-a plăcut atât de mult prin bunătatea lui și dorința de a învăța, încât nu l-aș fi lăsat să părăsească locuința mea, dacă nu aș fi avut eu însămi în grijă opt copii.”*

Doctorul Preu, medicul legist care l-a consultat la două zile după ce băiatul apăruse în Nürnberg, scria despre Kaspar Hauser în raportul său: *„Acest om nu este nici nebun nici retardat, ci a fost în mod evident îndepărtat cu forța în modul cel mai lipsit de scrupule de orice formare umană și socială.”*

Un alt om care a făcut parte din cercul de destin al lui Kaspar Hauser – dintre cei șapte oameni de bine care l-au îndrăgit din prima clipă, presimțind individualitatea sa deosebită și ajutând astfel la trezirea sa – a fost primarul Binder. Lui îi datorează Kaspar Hauser porecla de „Copilul Europei”. La propunerea primarului Binder, profesorul Daumer a devenit tutorele și îngrijitorul băiatului. Daumer avea 28 de ani când l-a văzut prima dată pe băiatul de 16 ani și a recunoscut în el sarcina sa de viață. De atunci și până în ultima clipă a vieții sale, profesorul Daumer s-a luptat pentru reabilitarea lui Kaspar Hauser. Prietenia pentru el, îngrijirea și educația plină de iubire pe care i-a acordat-o băiatului, dedicația sa de-o viață pentru aflarea adevărului și înțelegerea destinului greu al lui Kaspar Hauser justifică de ce a fost numit de Rudolf Steiner *„ultimul rosicrucian”*. Steiner a mai spus despre profesor că acesta *„a fost capabil să observe fenomenele exact așa cum erau ele, fără păreri preconcepute, și să învețe din ele cum să procedeze în acel caz, în sensul lui Goethe de observare”*.

Kaspar Hauser era foarte ascultător față de oamenii buni din destinul său, autorități iubite pentru el, Hiltel, Binder și Daumer, și nu ieșea nicidecum din cuvintele acestora. Îi plăcea să deseneze și să învețe orice, nu-l interesa atât

obiectul învățării, cât îl fascina procesul de învățare în sine. Băiatul avea o capacitate de memorare și simțire cu totul ieșite din comun, precum vechii atlanteeni. Datorită consumului de carne și dezvoltării intelectului, aceste capacități deosebite s-au diminuat treptat până aproape de dispariție.

Pentru Kaspar Hauser, toți oamenii erau buni și frumoși, inclusiv „omul la care fusese dintotdeauna”, cel care îl ținuse prizonier. Când a înțeles că omul care îl ținuse în groță îi făcuse rău, a resimțit teamă, dar nu și resentimente.

Locuitorii din Nürnberg l-au privit luni de zile pe Kaspar Hauser drept obiect al curiozității publice. El primea în flux continuu vizitatori și era purtat de Hiltel peste tot pe unde i se cerea, precum un animaluț de circ. Deși inițial bucuros să cunoască oameni noi și încântat de cadourile de la vizitatori, tânărul ajunsese să fie obosit, chiar epuizat de tot acest du-te-vino din camera lui, dorindu-și doar liniște și timp de învățare. Feuerbach a început să țină un jurnal despre evoluția sa și tot el a propus ca băiatul să aibă un cămin stabil, liniștit. Așa s-a hotărât ca băiatul să fie mutat acasă la profesorul Daumer. Din cauza experimentelor la care fusese supus în ultima vreme, băiatul s-a îmbolnăvit grav. Înțelepciunea, bunătatea și dedicarea profesorului Daumer l-au ajutat să își revină și să își găsească liniștea în acest prim cămin adevărat al său.

Peste un an, datorită evoluției benefice avută sub îndrumarea profesorului Daumer, Kaspar Hauser a anunțat public că vrea să își scrie biografia. La scurt timp după acest anunț a avut loc prima tentativă de omor asupra sa, prin înjunghiere. În agresorul mascat, Kaspar Hauser l-a recunoscut, tot după miros, pe cel ce-l ținuse în temniță toată copilăria. Din fericire, atacatorul și-a greșit ținta. Atitudinea lui Kaspar față de acest eveniment a fost descrisă mai târziu de pastorul Fuhrmann prin următoarele cuvinte: *„Simțirea sa copilărească nu a resimțit față de acest eveniment decât durere și teamă, dar nicio amărăciune și nici mânie.”* Casa lui Daumer nemaifiind sigură, băiatul a fost mutat în casa comerciantului Biberbach, dar Daumer a continuat să îi fie profesor. Baronul Tucher, un alt om benefic din destinul lui Kaspar Hauser, primul său tutore oficial, declara: *„Kaspar Hauser nu cunoaște deosebirea dintre bine și rău și nu cunoaște alt rău decât durerea fizică.”* *„Singurul lucru pe care i-l pot reproșa este că avea un zel prea mare de a învăța. Eram îngrijorat pentru sănătatea sa.”* Băiatul *„învăța în câteva zile lucruri pentru care alții au nevoie de luni sau chiar de ani”*.

Calea patimilor lui Kaspar Hauser

În 1831, Lordul Stanhope, aparent foarte prietenos față de băiat, primi dreptul de a-i fi tutore. Ca urmare, Kaspar Hauser se mută în Ansbach, unde singura persoană cunoscută și familiară era comisarul Feuerbach ce locuia în același oraș. Aici, profesorul Mayer îl va educa într-un mod plin de filistinism și fără pic de suflet, chinându-l cu gramatica latină, cu învățatul textelor grele și seci pe care tânărul nu le înțelegea. Feuerbach spunea că, strâns în menghina școlii latine, spiritul lui Kaspar Hauser a suferit atunci o a doua detenție; el a fost separat din nou de oameni și de natură, printr-o educație intelectuală lipsită de viață, similară cu modul de predare actual. Kaspar a avut însă șansa de a-l primi drept profesor de religie pe pastorul evanghelic Furhmann, un reprezentant al creștinismului viu. Tânărul a fost botezat într-un cadru plin de emoție, iar rugăciunea murmurată de el a produs un mare efect asupra adunării prezente la Confirmarea sa.

În acea perioadă, Kaspar Hauser a vizitat Nürnbergul și i-a mărturisit profesorului Daumer că ar vrea să se reîntoarcă la el și chiar, dacă se poate, să ducă o existență independentă. La scurt timp după ce și-a exprimat această intenție, pe când se afla în grădina regală din Ansbach, a fost ademenit de un străin într-un colț mai îndepărtat al grădinii și înjunghiat mortal în abdomen, cu patru lovituri de cuțit. A patra zi de la eveniment, în 17 decembrie 1833, Kaspar Hauser murea, afirmând că

„răul a fost mai puternic”. Pastorul Furhmann i-a stat aproape în ultimele sale clipe, în care muribundul le-a mulțumit tuturor și i-a iertat pe toți cei care l-au făcut să sufere, spunând: „Nimeni nu mi-a făcut niciun rău”. Sub îndrumarea blândă și plină de evlavie a pastorului, în acele momente în Kaspar Hauser a strălucit limpede lumina creștinismului. La înmormantarea sa se spune că pe cer se aflau în același timp soarele la apus și luna la răsărit, aruncând aceeași lumină palidă.

Cu ceva timp înainte de a muri, Kaspar Hauser le povestise celor apropiați că avusese un vis în care o ființă luminoasă îi spusese: „Este spre binele tău să părăsești acest Pământ înainte de a fi trăit mai mult pe el.”

Despre Lordul Stanhope, care a făcut totul pentru a împiedica dezvoltarea sufletească a lui Kaspar Hauser, se crede că era în legătură strânsă cu dușmanii săi și că nu a fost deloc străin de asasinarea sa. Dacă la început părea prietenul părintesc binefăcător, a devenit rapid ironic și distant față de Kaspar Hauser, în final transformându-se în cel mai mare adversar și denigrator al său. După moartea acestuia, Lordul Stanhop, împreună cu profesorul Mayer, a desfășurat o campanie de-a dreptul uluitoare în scopul defăimării lui Kaspar Hauser.

Paradoxal, tocmai prin drumul de jertfă pe care adversarii săi i l-au pregătit, Kaspar Hauser s-a putut uni profund în această încarnare pământească cu impulsul lui Christos. Un aport decisiv în acest sens l-a avut credința puternică a pastorului Furhmann în Înviere. După Tradovsky (în *Kaspar Hauser sau bătălia pentru spirit*), calea patimilor lui Kaspar Hauser până la moarte cuprinde patru etape: 1. Prima tentativă de asasinare a sa, care îl face să se confrunte dramatic cu teama de moarte. 2. Ispiririle, confuzia și încercarea de pervertire morală din partea Lordului Stanhope. 3. Chinul și constrângerea în învățare și în viață impuse de profesorul Mayer. 4. Rănirea și cele trei zile până la moarte. Din depășirea fiecărei etape, Kaspar Hauser a ieșit mai puternic, păstrându-și încrederea în oameni și bunătatea și acceptându-și destinul cu recunoștință și răbdare. Fiecare etapă depășită l-a dus tot mai aproape de Ființa lui Christos.

„După Christian Rosencreutz, Kaspar Hauser e cel care a resimțit cel mai puternic suferințele lui Christos” (Rudolf Steiner).

Kaspar Hauser și spiritul poporului german

În cartea sa *Kaspar Hauser sau bătălia pentru spirit*, Peter Tradovsky face afirmații de o importanță copleșitoare,

subliniind că misiunea lui Kaspar Hauser, în calitate de moștenitor al tronului din Baden, era să aducă spiritul poporului german într-o legătură pe cât de strâns posibilă cu trupul poporului, cu oamenii care trăiau fizic în Germania. El urma să conducă spiritul Europei Centrale în activitatea socială și în configurarea socială. Fiindcă a fost împiedicat în activitatea de intermediar al spiritului poporului german, a intervenit în mod fatal o îmbolnăvire maladivă a sufletului poporului german, în decursul sec. al XIX-lea, prin pierderea legăturii poporului cu Sinea sa spirituală.

Într-o convorbire cu contele Polzer-Hoditz, în anul 1916, Rudolf Steiner spunea: „*Germania de Sud trebuia să devină noua cetate a Graalului, a noilor luptători pentru spirit și leagănul viitoarelor evenimente. Spațiul spiritual fusese bine pregătit de către toate acele personalități pe care le cunoaștem drept Goethe, Schiller, Herder, Hölderlin etc. Kaspar Hauser trebuia să reunească în jurul său tot ceea ce trăia în acest spațiu spiritual astfel pregătit. Însă acest lucru nu a fost dorit de către acele cercuri (Loje vestice și iezuiți). Ei nu puteau să accepte trezirea mijlocului Europei pentru că nu voiau să renunțe la puterea lor și la strădaniile lor de putere. Spiritualitatea lui Goethe îi speria. Napoleon îi constrânge să se alieze în vederea dominării lumii în domeniul concepției despre lume și în cel economic. Napoleon contracara deja strădaniile lor și, în fond, el este acela care a împins cele două curente la o alianță.*” Tradovsky explica citatul astfel: sarcina de pregătire a drumului lui Kaspar Hauser fusese împlinită de Napoleon, însă numai exterior. Misiunea lăuntrică cu care venise în această întrupare, anume de a contribui la unitatea Europei prin pace, Napoleon o uitase. Tot ce a reușit a fost să trezească rezistența și alierea organizațiilor vestice și iezuite, făcând pe mai departe imposibilă misiunea lui Kaspar Hauser.

Împiedicarea misiunii lui Kaspar Hauser a avut consecințe funeste pentru nenumărate destine omenesti, ba chiar pentru destine ale popoarelor, fiind cea mai mare catastrofă din evoluția poporului german. De aici a rezultat contraimaginea a ceea ce se dorea să fie înfăptuit prin Kaspar Hauser. Eul poporului german neprimind substanța Sinei spirituale, a atras forțele antichristice distrugătoare și pustiitoare, așa cum s-a văzut în istoria ulterioară a Germaniei prin acțiunea lui Hitler. Acesta s-a manifestat, fatal, ca entitate opusă lui Kaspar Hauser. Rudolf Steiner ar fi trebuit să continue munca spirituală în plan social a lui Kaspar Hauser, dacă acesta nu ar fi fost oprit din evoluția și misiunea sa. În anul 1918, Rudolf Steiner a avut o încercare de a implementa tripartiția socială cu ajutorul cancelarului Max von Baden, pe care l-a sfătuit să schimbe sistemul social. Cancelarul

părea că este de acord, dar în ziua urcării pe tron, Rudolf Steiner a aflat din ziare că Max von Baden și-a dat demisia, renunțând la tronul Badenului. Fusese marea speranță a lui Rudolf Steiner să îndrepte astfel, cu ajutorul lui Max von Baden, marea nedreptate comisă asupra lui Kaspar Hauser. Cei din preajma sa au afirmat că nu l-au văzut niciodată pe Rudolf Steiner atât de dezamăgit ca în acele momente.

Prin toată munca sa spirituală, Rudolf Steiner a încercat să oprească evoluția nefastă a poporului german. Pornind de la opera lui Goethe, el a continuat să dezvolte pe mai departe spiritul Europei Centrale, pentru a-l trezi și a-l face creator în plan fizic. „*Pentru început, lui nu i s-a hărăzit un succes vizibil la dimensiunea istorică*” (Peter Tradovsky despre Rudolf Steiner).

Datorită loviturii de destin pe care a primit-o Kaspar Hauser, oamenilor le-a rămas ascuns faptul că el era purtător al spiritului german și că era menit să acționeze în acest sens. Cei din cercul său de destin au presimțit natura deosebită a lui Kaspar Hauser, puritatea, bunătatea și blândețea sa extraordinară, și de aceea primarul Binder l-a numit intuitiv „Copilul Europei”. Iar Daumer a simțit cu toată ființa legătura pe care elevul său o avea cu ceea ce este mai bun și mai curat în sufletul poporului german. „*Daumer a descoperit că poporul german va renunța la adevărata sa ființă dacă îl pierde realmente și definitiv pe Kaspar Hauser*” (Tradovsky, în cartea despre Kaspar Hauser).

Prin Kaspar Hauser, pentru prima dată ar fi fost posibil ca regatul Graalului să se manifeste în plan fizic, direct în istorie. Kaspar Hauser este un Parsifal ce a fost împiedicat să își rostească întrebarea în mod conștient – însă destinul său este cel ce pune omenirii o mare întrebare. „*La pragul lumii spirituale este condus cu necesitate acela care caută o înțelegere a modului în care a fost tratat Kaspar Hauser*” (Rudolf Steiner).

În cadrul cercetărilor sale spirituale asupra entității lui Kaspar Hauser, Rudolf Steiner a afirmat că nu a desoperit vreo încarnare anterioară și nici una ulterioară a individualității ce a apărut drept Kaspar Hauser, deoarece este vorba de o ființă superioară cu o misiune unică, deosebită pe Pământ.

Ne rămâne strădania autentică de a înțelege tot mai profund destinul și misiunea lui Kaspar Hauser, în lumina cuvintelor lui Rudolf Steiner: „*Nu trebuia deloc să fie așa cum s-a întâmplat, dar tot ce s-a întâmplat este întotdeauna necesar.*”

Un Faust estic – povestea Maestrului și a Margaretei

Sorin Liviu Ștefănescu

În epoca Sufletului conștienței, Eul are tendința de detașare, de izolare față de mediul în care trăiește. În această epocă, fenomenul Christos constituie un subiect de studiu și meditare profundă. Sarcina epocii Sufletului conștienței este înțelegerea impulsului lui Christos pentru ființa umană terestră.

Prin povestea naufragiatului Robinson Crusoe, în decembrie 2009¹ a fost prezentată o tipologie a Sufletului conștienței și a individualismului britanic (individualism ce aspiră către liberate și este îndreptat în întregime către spirit, deși umanitatea este mai materialistă). În romanul lui Daniel Defoe putem înțelege anumite trăsături ale Sufletului conștienței, prin istețimea solitară a eroului care produce o aparentă bunăstare personală și în același timp prefigurează apogeul egoismului și materialismului în cultura Vestului. De asemenea, putem înțelege Sufletul conștienței dintr-o altă perspectivă, a Centrului European, prin *Faust*-ul lui Goethe. În cultura spațiului est-european, pot fi deja identificate lucrări în care Sufletul

Mihail Bulgakov

conștienței este luminat de impulsurile supraconștiente ale Sinei spirituale.

Într-o conferință ținută la Berlin la 30 octombrie 1914², la puțin timp după declanșarea Primului Război Mondial, Rudolf Steiner a vorbit despre expresia individuală a caracterului național. La britanici, de îndată ce sufletul flotează în elementul național,

el se află în Sufletul conștienței. Sau, altfel spus, elementul național se aprinde în Sufletul conștienței pentru un britanic, care vede în cineva venit de pe alte meleaguri un rival. Dacă elementul național se aprinde, la francezi, în Sufletul rațiunii (ca o recapitulare a epocii greco-latine), care văd într-un străin un barbar, un necioplit, la popoarele est-europene (ruși) acest element se aprinde în ceva ce este prezent doar în germene în Sinea spirituală. Pentru poporul rus, străinul este perceput ca un eretic, ca ceva „rău” încarnat. Această imagine este transpusă literar de către Mihail Bulgakov (1891-1940) în romanul *Maestrul și Margareta*³, o continuare „est-europeană” a lui Faust.

Acțiunea romanului merge în paralel, pe două planuri: 1) vizita lui Woland (personajul respectiv poartă numele de Mefisto în *Faust*-ul lui Goethe), însoțit de o cohortă de personaje demonice, la Moscova și 2) relația Pilat din Pont – Yeshua Ha-Nozri, în apropierea Evenimentului de pe Golgotha. Aceste planuri merg aparent în paralel, până la finalul romanului, când se întâlnesc explicit. Între cele două planuri se află un manuscris neterminat despre viața lui Pilat din Pont, al cărui autor este personajul central denumit „Maestrul”, manuscris care îi aduce acestuia multe neazuri cu cenzura comunistă, dar în final și eliberarea.

La rândul ei, vizita lui Woland la Moscova are două scene esențiale: 1) organizarea (în plan fizic dar cu evidențe extrasensibile) a unui spectacol de magie neagră și 2) organizarea Noptii Walpurgiei tot la Moscova (în plan extrasensibil, dar cu manifestări fizice). Amfitrioana Walpurgiei este Margareta, iubita Maestrului, care se achită exemplar de această sarcină dificilă. Nu este o coincidență faptul că Noaptea Walpurgiei este sărbătorită în preajma zilei de 1 Mai, sărbătoare „exterioară” a muncii și proletariatului.

Spectacolul de la teatrul de varietăți aruncă Moscova sovietică în aer prin numere de magie neagră care încântă și oripilează în același timp; se derulează o excepțională satiră neagră a cărei țintă este sistemul comunist (pe care Bulgakov îl detesta profund). Woland atacă, de fapt, tot ce caracteriza sistemul social comunist: delațiunea, lăcomia, corupția, ipocrizia și mai ales continua umilire și represiune a individualismului, a Eului. Pentru cititorii avizați, polaritatea Ahriman-Lucifer este evidentă. Denumirea celor două entități apare la Bulgakov într-un mod intuitiv, în numele criticilor care s-au ocupat de recenzia (sau mai bine spus desființarea) romanului Maestrului: Latunski, Lavrovici, Ariman.

Impulsionat de Woland, Maestrul finalizează romanul, eliberând în ultimul capitol un Pilat din Pont profund frământat de lucrurile nerostite la întâlnirea cu Yeshua: „Ești liber. El te așteaptă”. Emblematică este descrierea unui suflet (Pilat) care nu se ridică la înălțimea Evenimentului la care participă, dar care presimte, nelămurit, covârșitoarea Lui importanță.

Pilat este Eul coerent, puternic personalizat, foarte bine autocentrat, care se simte însă neîmplinit și-l caută, printre confuzii și ezitări, pe Christos. Personajele centrale ale romanului, Pilat și Maestrul, sunt în așteptare, nu apar ca niște învingători ci mai degrabă marcați de nehotărâre și incertitudine. În limbajul Sufletului conștiinței, se descrie ceva ce aparține Sinei spirituale. De fapt, din punct de vedere ocult, este intuit ceea ce este necesar civilizației actuale: absorbirea unei copii a Ființei Eu care a imprimat odinioară corpul astral al lui Iisus din Nazareth⁴.

Nu avem niciun indiciu din care să rezulte legătura exterioară a lui Bulgakov cu informația antroposofică. Se pare că există o anume „coincidență” temporală a momentului în care Bulgakov s-a gândit la conceperea acestui roman și trecerea lui Rudolf Steiner prin poarta morții. Însă o analiză temeinică a unor teme ale romanului (eternul feminin contribuind la salvarea strădaniilor faustiene, relația magie-ispită etc.) indică faptul că aripa antroposofiei a bătut peste geniul literaturii clasice ruse. Substanța christică a romanului *Maestrul și Margareta* nu este ceva neobișnuit în spațiul est-european. Să ne amintim lucrările celor mai cunoscuți reprezentanți ai vieții culturale și spirituale ruse: Dostoievski și lupta forțelor christice solare cu forțele întunecate, Soloviev și cunoașterea creștinismului profund, Tolstoi și expresia exterioară a forțelor christice. În Rusia ultimelor secole, oricum puțini oameni s-au îndoit de existența lui Christos: L-au iubit sau L-au urât.

În Eu, în Sufletul senzației, Sufletul rațiunii sau Sufletul conștiinței, omul se străduiește. În Sinea spirituală, ceva descinde de sus, omul trebuie să fie receptiv. Estul Europei trebuie să stea în așteptare, dar între timp să devină și să rămână receptiv. Sufletul conștiinței face legături între diverse fenomene, mai degrabă pe direcții orizontale. Pe direcția verticală a conștiinței Sinei spirituale pot comunica de sus în jos ierarhiile celeste, dar și de jos în sus, forțe subterestre, tenebrele. Woland este reprezentarea acestora din urmă.

Astăzi, prin combinarea ingineriei genetice cu inteligența artificială și nanotehnologia (nano, bio, infotehnologia sau, într-un cuvânt, *Singularity*), se încearcă în prezent o nouă Creație, care se dorește a începe odată cu sfârșitul istoriei, sfârșitul ființei umane și umanității, așa cum o știm. În ziua de azi, omul este tratat ca o marfă între globalizare și inginerie genetică⁵. Mihail Bulgakov a fost un vizionar, a intuit și acest aspect, relatat în piesa sa de teatru „Inimă de câine”, care s-a jucat recent cu mare succes pe scena Teatrului Național din București (cu Victor Rebengiuc și Marius Manole în rolurile principale), piesă care relatează despre efectele intervenției chirurgicale (la granița biotehnologiei) asupra sistemului endocrin al unui câine. Animalul devine aparent un om, iar în realitate un derbedeu dezagreabil fără caracter, fără rușine, un exemplar-rebut al clasei muncitoare. El se întoarce împotriva stăpânului care l-a (re)creat.

Noua tehnologie *Singularity* implică utilizarea de *chip*-uri semivii, cu o moleculă de proteină în loc de silicon, pentru autoreplicare, cu vaste aplicații în medicină, de pildă, injectarea de nanoroboti în sânge pentru reconfigurarea sistemului imunitar. Va fi o „târguială faustiană”, ca la bazar. În schimbul sănătății, va exista posibilitatea să cedăm chiar umanitatea noastră.

Note

¹ Conferința „Realități și aparențe ale epocii Sufletului conștiinței”, partea I, Sediul SAR, 20.12.2009.

² Rudolf Steiner, *The Destinies of Individuals and Nations* (GA 157), 1986, Anthroposophic Press, NY, SUA.

³ Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta*, Biblioteca Adevărul, Ed. Adevărul Holding, 2011.

⁴ Rudolf Steiner, *The Principle of Spiritual Economy* (GA 109), 1986, Anthroposophic Press, NY, SUA.

⁵ Nicanor Perlas, *The Human Being between Globalisation and Genetic Engineering*, The Golden Blade 2004, 56th, Issue, Cromwell Press, UK.

În căutarea echilibrului

Adrian Ghender

Omul este o ființă a echilibrului. Între cer și pământ, înăuntru și afară, bine și rău, microcosmos și macrocosmos.

Viața noastră cotidiană poate fi adeseori resimțită ca o ieșire din echilibrul natural firesc. De exemplu, realizăm că ne dorim prea multe lucruri pe care nu le avem, unele de la noi, altele din afara noastră, sau că suntem împrăstiați în prea multe lucruri și nu avem destul timp să la terminăm. Aceste frământări fac să se nască în interiorul nostru întrebări: Cum mă pot integra corect în viața mea cotidiană, familială, socială și a le aduce în acord cu viața mea interioară? Ce atitudine să iau față de oameni, față de natura din jurul meu? Cum se situează omul ca ființă spirituală în această lume? Astfel de întrebări încearcă a fi abordate în acest articol prin prisma echilibrului.

Există un simț interior al echilibrului lucrurilor ce se poate dobândi și care se poate îndrepta spre o anumită situație exterioară sau interioară spre a-i descoperi centrul de echilibru și totodată și ce e de făcut pentru a ajunge la acesta. Înțelegerea destinelor, a oamenilor, a lanțului de evenimente și situații din viață ce i-au adus până în acest moment – astfel de practici dezvoltă acest simț interior. Pot fi simțite diferite nuanțe de echilibru și dezechilibru în societate și în viața umană. Starea curentă de echilibru sau dezechilibru poate fi resimțită în interior în momentul în care încercăm să o palpăm, să „vedem” cum e. Legat de propria persoană, cu puțină practică, ne putem astfel da seama când persistăm într-un dezechilibru de care nici nu ne dăm seama, de nevoile, impulsurile neadresate ce zac în noi, realizăm care e următorul pas pe care îl putem face în viață sau într-o anumită situație.

Luând exemplul vieții cotidiene adesea simțim că am dori să evadăm sau să o echilibrăm cu ceva. Acel ceva ar fi natura, dar nu natura în sine ci interacțiunea mea cu natura – observarea naturii din jur, zi de zi, a simți că fac parte din ea, că natura e în jurul meu permanent; a face distincție între ce a creat omul în natură și ce e natura dincolo de aceasta; a observa ciclurile permanente din

natură și a trăi siguranța care mi-o dau acestea. Când observăm succesiunea zilelor, a nopților, a răsăriturilor sau apusurilor, a tuturor lucrurilor mai mult sau mai puțin mărunte din natură, creăm un contrabalans al vieții cotidiene aducându-ne liniște, limpezime și forța de a mai face un pas. Vântul aduce un zâmbet, o rază de soare caldă și speranță, ploaia mângâiere și împăcare.

În curgerea anotimpurilor sau în bolta cerească înstelată sentimentul apartenenței la natură devine și mai profund.

Pot suna idilic toate aceste lucruri; însă, practic, o plimbare zilnică de câteva zeci de minute îți poate pune viața, dar și sănătatea, pe un alt făgaș. Mersul pe jos stimulează nu doar organismul ci și activitatea interioară, astfel, renunțarea în limitele posibilității la alte mijloace de transport devine un real câștig. Poate fi și în drumul spre locul de activitate zilnic. Este un moment de răgaz acordat ție pentru a putea intra în contact cu natura din jur sau cu tine însuși.

În pământ există forțe care îi sunt necesare omului, însă sunt persoane care resping pământescul, materialul prin natura lor interioară sau din diverse motivații spirituale, religioase, creându-și un dezechilibru interior; ei pierd elementul de stabilitate, rămânând suspendați ca într-o bulă în diverse idei sau credințe (chiar dacă sunt reale totuși pot fi unilaterale) sau într-un permanent freamăt interior, nereușind să își găsească o stare de echilibru și stabilitate interioară. Pământul, natura fizică, trebuie să fie un sprijin și totodată un element în care se reflectă roadele spiritului. Pământul este cel care rodește, este un cadru de manifestare, iar roadele se văd peste tot în natură. Printr-un simplu exercițiu, omul poate prelua ceea ce este natură în jurul lui, aducând-o în interior și resimțind-o ca pe un element de siguranță și stabilitate.

Ființa interioară a omului are nevoie de activități specifice cum sunt cele de observare a naturii, meditație, retrospectivă ș.a.m.d. Aceste exerciții, chiar dacă scurte, concise, concentrate, dar repetitive, antrenează părți din ființa umană care rămân active, treze. Întreruperea

ulterioară a acestor exerciții va fi resimțită la fel ca și setea sau lipsa aerului pentru corpul fizic pentru că ele își aduc aportul la viața interioară. Repetiția, dătătoare de ritm, este cea care menține acest echilibru format în ființa noastră interioară.

Ființele și evoluția în sine sunt caracterizate de un echilibru dinamic în care centrul nu este unul fix ci într-o permanentă devenire. Epocile de evoluție, ciclurile mai mari sau mai mici sunt caracterizate de repetiții, înglobându-se astfel esența a ceea ce a fost dezvoltat anterior; la fel se întâmplă și în lanțul nașterii și al morții omului, cu ciclurile din viața omului și cu cele de după moarte. Aceste cicluri sunt într-un echilibru dinamic, ele nu sfârșesc într-o stagnare.

Lumea materială este caracterizată de ceea ce se poate numi echilibru static – dacă privim în ansamblu, pe perioade foarte mari de timp, observăm tot un echilibru dinamic, însă raportat la experiența umană vorbim de ceva static, neschimbător. Echilibrul static este o stare la care nu se ajunge niciodată decât aparent. Sunt interesant de analizat din acest punct de vedere procesele karmice sau legițile în general, care aparent par a menține un echilibru static, însă rezultanta în cadrul evolutiv este un echilibru dinamic.

Domeniul material tinde spre un echilibru stabil, însă static, inert, orientat spre încremenire, legile fizice acționând în direcția menținerii acestui echilibru. Cel sufletească tinde către o împlinire, o rezultantă cu caracter expansiv, iubirea dezinteresată care se dăruiește pe sine, aducând alinare sufletească. În domeniul spiritual, starea de echilibru, care e și starea de fapt, este un echilibru dinamic în permanentă mișcare, un echilibru activ care rezultă din sine.

Jocul echilibrului și al dezechilibrului este una din tainele evoluției și face parte din farmecul acesteia – este umorul cosmic, divin, vizibil din perspectiva umană când ne îndreptăm atenția asupra echilibrului universal, al traseului cosmic. Echilibrul evolutiv este menținut prin ciclicitate, însă și prin impulsuri ce aduc schimbarea, restaurează echilibrul sau creează o nouă stare de dezechilibru, un nou început. Parcursul evolutiv în sine este un joc al echilibrului. Este însă un joc conștient, un joc al dăruirii și al sacrificiului, al schimbării și al compensării, speranței și certitudinii, devenirii și scopului, existenței și permanenței.

Toate ființele au un destin, un centru de echilibru situat în drumul spiritual de evoluție. Ajungând în acel loc se simt împlinite, simt că și-au atins menirea. Omul își poate găsi echilibrul ființial complet în lumea spirituală – în perioada dintre moarte și o nouă naștere. În viață el își caută echilibrul în împlinirea destinului său.

Așa cum există cicluri mai mari sau mai mici de evoluție, la fel există și diverse puncte de echilibru în evoluția omului. A fi în acord cu starea de evoluție actuală înseamnă a nu te retrage în grotă când trebuie să acționezi în societate; a nu realiza ceva doar pentru tine ci a putea să te sacrifici și pentru binele celorlalți chiar dacă te oprești din drumul tău. Grotă poate lua aici multe sensuri, de la singurătate până la o societate închisă, cu acțiuni care nu se concretizează în exterior. Există și situația unui om, sau grup, care face prea multe, dă prea mult într-o societate care nu e pregătită pentru asta și care poate aluneca într-o stagnare.

Revenind la sfera personală, pot fi luate în considerare o serie întregă de aspecte duale. A-ți păsa prea mult de cineva, de ceva, de o părere, a ține cu dinții de o judecată, poate de o stare de bine sau, dimpotrivă, de o stare de nemulțumire, de a juca permanent rolul victimei, rolul celui care trebuie să demonstreze ceva – o persoană poate rămâne blocată prea mult timp într-una din aceste trăiri fără a întrezări o cale de ieșire iar modalitatea de restabilire a echilibrului este prin renunțare, chiar nepăsare, indiferență la adresa acestora. După o stagnare îndelungată într-o conjunctură, într-o condiție, postură, e posibil să nu-ți mai poți da seama că dezechilibrul a devenit ceva stabil. Unele lucruri nu se pot echilibra în viață decât după moarte sau după o nouă naștere. Există situații ce nu se pot debloca fără o influență exterioară conștientă în acest sens.

A învăța să stăpânești echilibrul e ceea ce ne învață viața, și prin acest lucru noi înaintăm în noi înșine. Trecerea prin starea de echilibru, depășirea unei stări de echilibru e trecerea definitivă a acelui prag sau încercări și totodată însușirea a ceva esențial, dobândirea unor facultăți noi, închiderea unui capitol și deschiderea unor noi orizonturi.

În drumul parcurs în atingerea echilibrului interior se ivește necesitatea despărțirii gândirii, simțirii și voinței. Calea unui om aflat pe un drum echilibrat al cunoașterii spirituale este descrisă de Rudolf Steiner în *Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?* (GA10).

Omul are nevoie de încredere în el și în drumul său, chiar dacă nu știe pe unde îl va purta. Dacă ai încredere în tine și știi că vei face ce e nevoie să faci la un moment dat, având această încredere îți netezești drumul într-o direcție certă – viitorul are nevoie de încredere. Un trecut înțeles, acceptat, dă claritate și o stare de prezență activă – trecutul are nevoie de înțelegere. Iar prezentul trebuie să fie treaz. În prezent se manifestă voința; dă-ți voie să încerci și să greșești pentru a putea învăța, dă-ți voie să te manifestești pentru a putea exista.

Așa cum ai încredere că picioarele te duc acolo unde dorești când ai nevoie, la fel poți avea încredere în tine,

în calitățile tale, în idealurile tale. Frica, neîncrederea, ne restrânge în noi, ne scoate din starea de echilibru interior, iar curajul să accepți așa cum este el lucrul de care îți e frică se poate transforma în încredere. Încrederea se transformă ușor în egoism, fiind cealaltă extremă (prima este frica) – contrabalansul fiind obținut prin dăruire, iubire necondiționată.

În acțiunile pe care le întreprinde, omul are nevoie de țeluri, de idealuri. Chiar și în viața de zi cu zi lipsa unui țel face ca rezultatele să fie precare, apare monotonia, lipsa de consecvență. Lipsa țelului este lipsa acțiunii. De exemplu, un om poate lucra opt ore pe zi ani de-a rândul pentru altcineva, dar nu poate să facă legat câteva ore ceva pentru el. Este bine să faci la un moment dat un singur lucru, mai ales când faci ceva nou, în acel moment să fii dedicat, să te implici atât cât poți, să-l faci cât mai bine ești capabil, să îți fie clar definit idealul la care vrei să tinzi. Important este să-ți creezi convingerea în interior și să te manifesti astfel încât idealul acela să poată deveni realitate. Exemplu de țel – vreau să fiu un soț bun, am încredere că sunt un soț bun și mă comport ca atare.

A-ți găsi echilibrul înseamnă și a-ți găsi egalitatea cu ceilalți și locul în lume. Nu înseamnă a-ți pierde unicitatea, ci a realiza că în esență suntem cu toții egali. În egalitate poți fi liber, poți găsi libertatea. Iar ca și om liber poți exprima iubirea. Cu cât echilibrul interior este mai bine conturat, cu atât libertatea dobândită este mai mare iar starea de conștiință mai trează.

Liber este omul care și-a acceptat trecutul și și-a asumat prezentul. Pentru acest om nu există cu adevărat trecut ci doar un prezent viu, nu există viitor ci asumarea prezentului; iar prezentul este un permanent acum, este existența în sine. Din acest punct de vedere este interesant de observat care ar fi traseul aparent în timp al diverselor emoții sau stări pe care le trăim. Frica e teama de viitor. Regretul e o stagnare în trecut. Deciziile luate din diferite constrângeri interioare sau exterioare îngrădesc gradul de libertate al omului.

Ce îl împiedică pe om să fie liber în gândurile, voința, sentimentele lui? Este propria lui lume de simțire, gândire și voință. Este ca un bolovan care se rostogolește permanent la vale în iureșul vieții și continuă să o facă până în momentul în care din proprie voință își schimbă soarta. Nu e ușor a te opri și a te întreba de ce fac ceea ce fac. De ce simt ceea ce simt? De ce gândesc ceea ce gândesc? Cum fac să gândesc, să simt, să voiesc altfel? Și în ce fel? Ce efort trebuie să fac pentru asta?

Dacă ne uităm sincer la noi înșine și ne dăm seama că persistăm în aceleași gânduri, aceleași sentimente, porniri, obiceiuri de ceva timp e momentul să ne punem un semn de întrebare. Să ne aruncăm o privire sinceră nouă înșine, spre lumea noastră interioară, către lucrurile de

care ne legăm în lumea exterioară nouă și e posibil să descoperim că persistăm în a face aceleași lucruri de ani de zile, că avem aceleași atitudini, reacții, avem aceleași puncte de sprijin, de susținere. Că ne resemnăm sau deznădăjduim în fața aceleiași probleme, interacționăm social cu aceiași oameni sau întotdeauna cu alții fără a crea o legătură, evităm să facem sau să înfruntăm același lucru, ignorăm cu bună știință sau neștiință aceleași persoane sau aspecte. Și lista ar putea continua; importantă e sinceritatea fiecăruia în a se vedea cu adevărat. Și mai important este a ne accepta așa cum suntem și să dorim să facem ceva pentru a clarifica aceste aspecte în noi. Unele răspunsuri le vom găsi repede, altele mai greu, o schimbare o vom realiza rapid, pentru alta va fi nevoie de ani și multi pași mai mici făcuți fără grabă, cu răbdare. Răspunsurile mai întotdeauna vor veni de la sine, dacă suntem destul de sinceri cu noi înșine și putem să ne acceptăm. E aceeași situație și din punct de vedere social, putem observa aceleași însușiri la un întreg popor și să realizăm ce are nevoie acesta să depășească pentru a merge mai departe.

Evoluția înseamnă a face un efort în a restabili echilibrul dinamic, chiar dacă o consecință e modificarea echilibrului curent. Astfel, evoluția se face prin sacrificiu, prin renunțarea la un echilibru care s-a manifestat până acum în favoarea unui echilibru care se va manifesta de acum înainte. Pentru a face un pas înainte e nevoie de un sacrificiu, orice schimbare în noi este un sacrificiu față de noi înșine, o renunțare la ceva pentru a putea face un pas. Ca să pășești înainte trebuie să lași ceva în urmă. Un om care nu sacrifică nimic e un om care stagnează. A dori să nu schimbi nimic, a nu-ți dori să te cunoști, a nu te accepta, a rămâne în ignoranță înseamnă în esență împietrire, o continuă rostogolire la vale, o lipsă a activității Eului. Stagnarea nu există, la fel cum nu există un echilibru stabil – dacă ar exista un echilibru stabil cu adevărat nu ar putea exista nimic, doar încremenire. Astfel, orice aparentă stagnare este, de fapt, involuție, este renunțarea la posibilitățile ce ți s-au dat. Desigur, există suișuri și coborâșuri, există pauze care sunt necesare, există o lume întreagă în jurul nostru, iar noi nu suntem deloc singuri pe drumul pe care pășim; pașii sunt mărunți și întotdeauna în anumite limite, în sensul că nu ne putem rostogoli la vale la nesfârșit.

Toate acestea izvorăsc dintr-un echilibru moral, mereu prezent, care stă la baza lumilor. Astfel, putem ști că orice întrebare are un răspuns, adevărul precede orice întrebare, că orice durere are o alinare, că totul este în esență lumină și iubire, că totul are un sens. Și la un moment dat toate acestea le vom putea regăsi în noi. Până atunci facem pași mărunți, zi de zi, puțin câte puțin, prin noi și prin ceilalți, pentru a ne cunoaște și regăsi pe noi înșine.

Dispoziție de primăvară

Dirk Kruse

Traucere: Laura Zaharia

Săptămâna a patra din martie

În februarie–martie, prin comparație, forțele sufletești astrale acționau asupra eterului de viață ca un cuib protector de căldură.

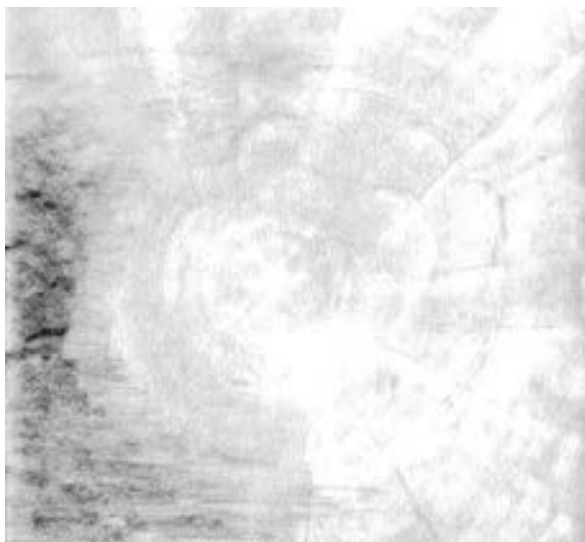
Astfel, natura din perioada primăverii este asemenea embrionului și copilului mic uman, când forțele de viață – într-un mod devitalizator subtil – sunt menținute de un înveliș astral, astfel încât să nu se poată dizolva spre periferie, ci, dimpotrivă, delicat protejate de acest înveliș, să se poată dezvolta.

Astralitatea soarelui și a planetelor, care acum sunt active până jos pe pământ, devine tot mai clar delimitată.

Devitalizând, și ca niște raze de lumină, liniile și formele astrale creează ca un vacuum de forțe eterice, care atrage forțele de viață.

Eterul permanent în expansiune vrea să umple lipsa de eter, așa cum apa îmbibă un burete uscat.

Devenind ele însele tot mai subtile și dobândind formă, forțele eterice se adună în jurul liniilor astrale speciale sau iau singure forme astrale coerente.

Ființele elementare sunt implicate în aceasta. Într-un fel, această faptă curge din conștiința lor.

Percepția lor înseamnă oarecum identificare și cunoaștere. Această cunoaștere este trează la gnomi (ființe elementare ale pământului), visătoare la ondine (ființe elementare ale apei), bucurie inconștientă la silfe (ființe elementare ale aerului și luminii) și sacrificială la salamandre (ființe elementare ale căldurii și focului).

Este o cunoaștere și vedere lăuntrică a obiectivelor de evoluție (ale îngerilor dezvoltării anului) care împinge ființele elementare spre acțiunea adecvată aici în fenomenele naturii!

La sfârșitul lui martie sunt așa de mulți micrognomi ocupați pe pământ și în jurul încolțirii!

Deasupra este o formațiune de cuiburi sau sfere de ondine – eter sonor plin de pace.

De departe, hrănite în lumina soarelui și în apropierea insectelor și a păsărilor, se individualizează silfe și salamandre. În înălțimi, în și în spatele norilor, din astralitatea înălțimilor și eteric superior, se configurează mari ființe elementare, formate din părți de gnomi, ondine și silfe. Acestea lucrează împreună cu îngerii ținuturilor și construiesc un pod care coboară și aduce jos, pe pământ, impulsuri de formare și dezvoltare.

Mama Pământ Persefona preia acestea și apoi le împarte tuturor creaturilor și ființelor de aici, de jos.

Pe lângă această activitate de „rafinare” și de intensificare – o plăcere de care ne putem bucura pe vreme bună – putem în continuare să experimentăm unilateralitățile menționate: gnomi ahrimanici care se îngrijesc numai de ei înșiși aici jos și dorințe paradisiace luciferice ale marilor silfe, sus, în timpul asfințitului.

Acum, în această a patra săptămână din martie, deschiderea către cer își atinge punctul de maximum.

Efectul în noi poate fi o perspectivă melancolică – dar, de asemenea, o dispoziție ispititoare a unei voințe de a fugi către cer și de a nu mai lua parte la evoluția pământească.

Sunetele păsărilor, îndeosebi la asfințit, nu mai sunt așa de active, ci mai relaxate și satisfăcute.

Oamenii se experimentează în această deschidere un pic dezintegrați.

Când ne dedicăm dispozițiilor tot mai clare ale sentimentelor anotimpului care ni se împărtășesc din experimentarea naturii și dacă suntem capabili să discernem sensul noului, atunci demnitatea-vindecătoare-susținătoare ne poate ridica conștient într-o anumită cruce cosmică plină de forțe sacrificiale, ca într-o poziție cosmică de mijloc, aflată în echilibru.

Această experiență imaginativă ne poate permite să diferențiem în interiorul nostru și în lumea exterioară între ceea ce este muritor, temporal, și ceea ce este etern, capabil să învie, să se înalțe.

Cale de acces prin observație meditativă

Observați dispoziția din suflet la experimentarea naturii, de exemplu. Chiar când facem retrospectiva zilei: Cum a fost dispoziția în legătură cu suprafața pământului sau cu suprafața câmpiei sau, în special în timpul asfințitului, față de cer sau de linia orizontului? trebuie să ascultăm ecurile produse în suflet și să le descriem în mod diferențiat.

Apoi, mai ales în zona de aer, în spațiile intermediare dintre plante și în apropierea rădăcinilor copacilor, putem localiza diferite calități sufletești și le putem descrie natura, caracterul.

Expresia umbrei perioadei

Pe de o parte, uneori oamenii se pot experimenta ca dizolvați în senzații blânde în această multitudine deschisă. Pe de altă parte, brutalitatea trecătoare a gnomilor pământului poate da naștere la sentimente de respingere. Seara putem fi copleșiți de tendința de retragere din lume ce vine din depărtările cerului.

Celebrarea unicității perioadei

Putem discerne din impresiile primăverii noul plin de sens. „Această experiență imaginativă ne poate face să diferențiem și să surprindem ceea ce este muritor, legat de timp, precum și eternul capabil de înviere din lumea interioară și cea exterioară. Vindecare-susținere-demnitate pline de sens pot veni la noi prin mijlocul unei balanțe cosmice sau cruce cosmică plină de forțe de sacrificiu. Înăuntrul acestei drame rafaelice vindecătoare¹, adevăratul Vindecător poate fi acum cuprins și absorbit ca o subtilă schimbare de direcție empatică. Centrală este aici o schimbare de ton a celor mai lăuntrice intenții sufletești în direcția atotcuprinzătoarei noi existențe, în forma condițiilor cosmice ale acestui an.

Prima săptămână din aprilie

În a doua jumătate a lui februarie, unitatea forțelor formatoare eterice din lăuntru și din jurul plantelor părea – în comparație cu acum – universală și dură. Acum este mai visătoare, vulnerabilă și individualizată.

O dispoziție sufletească de devoțiune este activă în ea. Dacă în februarie, vorbind în termeni de comparație sonori, părea ca un gong, acum pare mai curând ca o harfă. De asemenea, acum eterul sunetului (denumit și eter chimic) devine mai prezent – similar cu rezonanța unui instrument muzical cu coarde.

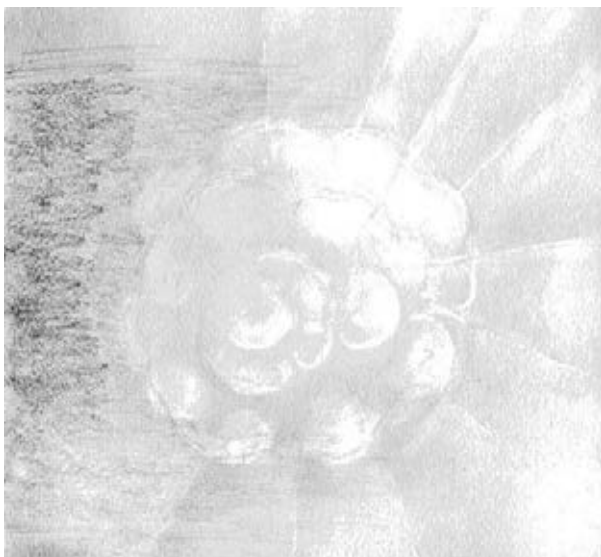
Sunetul său, ce joacă în jurul frunzelor, dă naștere la spații lăuntrice misterioase tot mai coerente.

Cu ajutorul liniilor și formelor astrale, acestea devin câmpuri de forțe în jurul mugurilor și arbuștilor.

Felul lor de forță este devoțiune luminoasă delicată, radie-re blândă și prezență visătoare catifelată. Aceste câmpuri de forță descresc la o distanță de o palmă de plantă. Pentru că totul este așa de fin, nu este ușor de recunoscut.

De asemenea, acum încep să se formeze configurații de forțe din acordul dintre pământ, micile plante, tufe și copaci și/sau apă. În mare parte acestea sunt slabe și încă neindividualizate.

Configurația lor este mai intensă seara. Figura acestor forme gnomice-ondinice va deveni mai limpede spre mijlocul lui mai, iar în toamnă parte din acestea vor fi bine formate.

Ca o delicată țesătură magică observabilă în special în zilele însorite este acum interacțiunea cu silfele, care aduc jos eterul luminii – în parte, împreună cu păsările și insectele.

Aceasta face ca lumea plantelor să fie tot mai rafinată. De asemenea, aceasta se petrece și prin intermediul celorlalte ființe elementare.

Însă dispoziția întregii perioade, în diversitatea sa, nu este ușor de cuprins. Întregul spațiu pământesc este mental și eteric plin, însă spre deosebire de alte anotimpuri pare mai puțin limpede sau conturat, este mai degrabă o vitalitate nedefinită încă în schimbare.

Sentimentele au de asemenea ceva visător, protector și în același timp vulnerabil, sunt învelite de delicatețe.

Dacă atingem mentalul în spatele acestora, putem percepe într-un final demnitatea Ființei întregului.

Chiar dincolo de diversitatea impulsurilor de dezvoltare putem simți ceva susținător și compensator ce aduce echilibru. În concentrare mentală ni se poate arăta în final ca o mare Ființă.

Dacă pătrundem în interior, pare întărită și formată din părți opuse. Astfel, această ființă este capabilă să acționeze conducând și formând dinamica și extremele de aici, de jos. Această acțiune este ca o echilibrare ce se petrece în fiecare proces de vindecare.

În categoriile din lumile îngerilor, ne este permis să vorbim de arhangheli, atunci când experimentăm mental o ființă cu o dispoziție maiestuoasă intimă. Arhanghelul vindecător aducător de echilibru al primăverii este, potrivit lui Rudolf Steiner, Arhanghelul lui Mercur, Rafael².

Porți de acces meditativ

Spre seară, în natură, impresia prezenței suprafețelor de forță pline de dispoziție în toate spațiile-dintre poate

deveni mai intensă. Atunci putem să atingem, să prindem și să descriem mai ușor forța, caracterul și ființialitatea lor.

Expresia umbrei în această perioadă

Întărirea forțelor din împrejurimi poate, pe vreme proastă, să intensifice în noi ceva asemănător unor rezistențe de nerezolvat. Mai ales dacă propriile straturi ființiale nu sunt acordate cu această expansiune a forțelor înnoitoare.

Celebrarea unicității acestei perioade

Percepând activ aceste efecte vindecătoare de Paște, rafaelice, ce par că s-au întărit din cele mai mari obstacole, putem primi abilitățile impregnate în natură și om. Această radiere poate fi experimentată ca o cale liberă, ce poate apărea numai prin deplina jertfă a relicvelor din trecut, fără viitor.

Note

¹ Vezi expresii similare la Rudolf Steiner în *Imaginațiunea de Paște*, GA 229, 07.10.1923.

² GA 229, 07.10.1923 și 13.10.1923

Din ce forțe ia naștere vindecarea la om?

Joop van Dam, M.D.

Traducere: Daniela Lazăr, medic

Prelegerea a fost ținută la Conferința medicală din Driebergen, între 4 și 10 august 1985.

Sursa articolului: <http://www.anthromed.org>

Rudolf Steiner a ținut o conferință (*Nervosität und Ichheit*, January 11, 1912, GA 143 – tradusă la noi, la Editura Triade, ca *Substratul ocului al nervozității*) unor membri din Societatea antroposofică în care îi sfătuia cum să se vindece de nervozitate, care apare atât de frecvent în ultimul timp. El le-a recomandat un set de șapte exerciții.

Primul exercițiu are de-a face cu întărirea memoriei. Dacă observăm că în mod repetat uităm unde am pus un obiect, ar trebui să ne formăm în minte o imagine a locului unde am așezat obiectul atunci când l-am lăsat din mână. Al doilea exercițiu este de a schimba modul în care scriem cu mâna câte o literă din alfabet. Al treilea exercițiu este de a ne aminti evenimente (o zi, o piesă de teatru, o arie muzicală etc.) în ordinea inversă a desfășurării lor. Al patrulea exercițiu constă în a îndeplini o acțiune zilnică, obișnuită, într-un mod cu totul diferit, nou, de exemplu a ne spăla cu mâna stângă, a merge, a păși într-un mod diferit. Ce face omul prin aceste exerciții? Prin aceste exerciții are loc mobilizarea corpului eteric. Primele două au de-a face cu formarea de imagini: o imagine a locului în care am așezat ceva, o imagine a literei pe care o scriu. Pentru ele sunt necesare puterile formatoare de imagini ale corpului eteric. Pentru al treilea exercițiu se folosește capacitatea de memorie, care își are sediul în corpul eteric și îl pune la încercare. Al patrulea exercițiu implică formarea unui nou obicei. Nu făcând un lucru o singură dată, ci făcând acel lucru pentru un timp mai îndelungat, cu un grad așa de bun de încarnare, de atenție, încât corpul eteric este revigorat. Prin aceste exerciții corpul eteric devine mai puternic și mai sănătos.

Următoarele trei exerciții apelează la forța superioară a Eului. Primul este de a renunța la împlinirea unor dorințe, cu condiția ca aceasta să nu creeze probleme în social. Al doilea este ca, atunci când cineva intenționează să facă o anumită acțiune, să ia în considerare aspectele

pro și contra înainte de a duce la îndeplinire ce și-a propus. Al treilea este de a ne înfrâna de la a face judecăți despre oameni și situații. Multe judecăți se dovedesc a fi autoprotective. Rudolf Steiner spune că nouă judecăți din zece pot foarte bine să fie evitate, fără ca aceasta să cauzeze vreo problemă în viața omului. Trei exerciții ce ne cer să ținem ceva în frâu: în primul simpatia, în al treilea antipatia, iar în al doilea să ținem aspectele da și nu, pro și contra unul lângă celălalt înainte de a acționa. Aceasta întărește Eul. Nervozitatea este vindecată prin aceste șapte exerciții, prin puterea corpului eteric și prin puterea Eului. Acestea sunt cele două porți prin care poate să apară vindecarea. Ele împrejmuiesc corpul astral, de la care provine perturbarea.

Două porți

La întrebarea noastră: *Din ce forțe ia naștere vindecarea la om?*, conferința menționată mai sus aduce răspunsurile preliminare. Forțele de vindecare curg, pe de o parte, prin poarta Eului și, pe de altă parte, prin poarta corpului eteric. Amândouă permit accesul la lumi în care își au originea forțele de vindecare.

POARTA EULUI

Suntem familiarizați din practica de zi cu zi cu forța ce poate acționa vindecător prin Eul pacientului. Voi da un exemplu care zugrăvește o calitate arhetipală. Cu mult timp în urmă am fost salutat de o pacientă foarte în vârstă cu cuvintele: „Ați auzit că a murit Dr. Zeylmans?” Am rugat-o să îmi evoce câte ceva despre el din amintirile ei. Ea avea o fiică care a fost bolnavă timp de

trei ani, din care ultimele luni a fost ținută la pat. A fost consultată de specialiști din diferite domenii, dar niciunul nu găsea răspunsul la întrebarea pusă de boala ei. Starea bolnavei se înrăutățea pe zi ce trecea. A fost vizitată apoi de Dr. Zeylmans, care a stat de vorbă cu ea timp de o oră. Apoi a venit la mamă și i-a spus: „Fiica dumneavoastră se poate vindeca. Măine ar fi bine să se trezească devreme și să facă ceva treabă ușoară prin casă. Ar fi bine să ia câte un vârf de cuțit din această pulbere de trei ori pe zi.” În trei luni, femeia era vindecată și a devenit un om activ în comunitate. Ce s-a întâmplat în acea consultație? Din ce mi-a relatat mama, am remarcat următorul aspect. La un moment dat, Dr. Zeylmans a întrebat-o pe femeie: „Doamnă, ați avut dumneavoastră vreodată o ambiție?” Ea s-a gândit și dintr-odată fața i s-a luminat. A spus: „Da, întotdeauna mi-am dorit să fiu asistentă medicală, dar financiar nu a fost posibil fiind așa de mulți copii în familie.” La care Dr. Zeylmans a răspuns: „Dar nu există cumva șansa să faceți asta chiar și acum?” Ea a preluat imediat sugestia lui. Entuziasmul cald care a cuprins-o a făcut-o să pătrundă din nou bine în corp, să se vindece și să devină o asistentă medicală plăcută de toți oamenii din Harleem. Întrebarea „Doamnă, ați avut dumneavoastră vreodată o ambiție?” este o întrebare cheie cu multe posibile variații.

Voința de însănătoșire și voința de a vindeca

În *Cursul pentru tinerii medici*¹, acest aspect al conștiinței de sine este descris ca făcând parte din voința pacientului de a deveni sănătos. Voința pacientului este trezită de către voința de a vindeca a doctorului sau terapeutului. Voința de a vindeca este hrănită de către conștiință, care trebuie să fie de o calitate ridicată, altfel ea nu poate trezi pacientul pentru a se încarna din nou din cap până în picioare.

Pacientul simte că este abordat într-un mod special, dacă știe că este înconjurat de un cerc terapeutic, o comunitate de oameni, așa cum este posibil într-un *therapeuticum* sau într-un spital. „Este de parcă aș avea propriul fan-club”, mi-a spus un pacient o dată. Dar un grup de oameni va funcționa ca o comunitate numai dacă se vor strădui într-un efort comun pentru a găsi răspunsul la întrebarea ridicată pentru ei de boala pacientului. Atunci, conștiința înaltă la care grupul se poate ridica ajunge să lucreze asupra voinței pacientului de a se vindeca, binecuvântând-o și trezind-o.

Calea de școlire

Pentru omul modern, calea către lumile de conștiință superioare este prezentată de către Rudolf Steiner ca

fiind constituită prin dezvoltarea imaginației, inspirației și intuiției. Pentru medic, el specifică următoarele:

- diagnosticul devine posibil prin imaginație;
- accesul la remediu este câștigat prin inspirație;
- terapia adecvată este găsită prin intuiție.

Aceasta este o cale lungă, dar fiecare poate parcurge primii ei pași.

Imaginația

Încerc să descriu care au fost acei primi pași roditori în experiența mea de medic în *therapeuticum*. La prima consultație, de obicei pacientul și terapeutul sunt împreună. Pacientul își spune povestea împreună cu medicul, iar la sfârșit conturează o schiță a biografiei. Mai departe, pot fi puse întrebări ajutătoare, de regulă privind constituția – adormirea și trezirea, gustul preferat și altele –, care pot conduce către o descoperire din interior privind constituția. După care, cercul se desface. Până la următoarea sesiune (o săptămână mai târziu), sarcina fiecăruia din cerc este să rechem imaginea pacientului în fiecare zi, de obicei seara. Încercăm să ni-l imaginăm din nou: forma feței, poziția buzelor sale în relație una cu cealaltă, obrații, mâinile. Rechemăm din nou în interior experiența vocii lui, dându-ne seama dacă este joasă, profundă sau modulată, moale, dacă iese în afară sau rămâne înăuntru. Folosim în mod deosebit aceste date pentru activitatea constructivă de seară. Pe măsură ce zilele trec, imaginea devine clară și mai intensă. Peste, de exemplu, patru zile după ce imaginea a fost construită, unii dintre noi încearcă să o lase să pălească, fără a permite altor conținuturi de imagine să pătrundă în conștiință. Și apoi ascultăm dispoziția care este prezentă acolo. Această dispoziție poate fi un sentiment: îngreunare, puritate, îndoială. Poate avea chiar un caracter pictorial: galben, cu muchii și unghiuri etc. Ziua următoare putem repeta în același fel. Ultimele două zile ascultăm ca și cum pacientul cu toate fenomenele lui ar fi construit din nou și apoi pălește, pentru a vedea dacă nu apare o nouă imagine. De-a lungul acestei săptămâni trebuie să fim lipsiți de prejudecăți și să nu îndepărtăm imaginile care apar, ci să le acceptăm ca fiind adevărate, chiar dacă unii nu le înțelegem încă. Dascălii, față de terapeuti, au cu mult mai puține dificultăți, aducând procesului o simplitate sănătoasă. La întâlnirea de peste o săptămână ne împărtășim unii altora aceste dispoziții și imagini. Îmi aduc și acum bine aminte trăirile pe care le-am avut atunci când această metodă de lucru a fost aplicată pentru prima dată pentru mine, pentru observarea naturii de-a lungul a mai multor

zile. Pentru început au fost unele ezitări ale participanților. În cele din urmă, cineva și-a luat inima în dinți și a făcut primul pas. Și în timp ce el a vorbit, au apărut expresii de uimire pe fețele celorlalți, care acum voiau și ei să vorbească. Primul a spus: „Ai descris imaginea mea” iar al doilea: „Eu am o urmare a acestei imagini.” Foarte adesea imaginile se suprapun într-o imagine mai mare. Cum are loc aceasta?

Observarea este o ocupație activă, este o mișcare a voinței. Voința este implicată activ în privirea spre în afară și ajunge la ceea ce este observat. Totul depinde de felul în care sufletul direcționat de voință interacționează cu ceea ce este observat. Fie se implică într-un mod plăcut în ceea ce face și caută doar lucrurile care îi plac, fie se retrage la o anumită distanță, în timp ce privește și emite judecăți, fie se adaptează și este supus, altruist și pur. Goethe a vorbit de *Nachahmungstrieb* (nevoia de a imita). Aceasta este puterea pe care o are copilul mic, înainte de a fi înlănțuit de amintiri sau de capacitatea de a emite judecăți.

Dacă această capitulare a voinței revine la viață (și oricine poate dobândi aceasta prin exercițiu), în cele din urmă se va întâmpla că voința noastră nu acționează ci este acționată, pentru ca ceea ce este observat să ne conducă voința, tot așa cum sunt acționate timpanele noastre de către sunet. Apoi vine mișcarea conștiinței, care se desfășoară în noi foarte asemănător cu mișcarea creatoare făcută de ceea ce observăm. Și apoi, dispoziția pe care o avem după ce imaginea a pălit este prima expresie – o experiență încă în stare de vis – a mișcării care a fost trezită în noi. Aceeași mișcare creează în noi noua imagine pe care o dobândim. Deși până acum

construim această imagine în măsura în care eram preocupați cu substanța imaginii, din datele care au ajuns la noi pe parcursul biografiei, aranjarea imaginii și selectarea substanței ei poate proveni într-un grad important din observație.

Voi menționa câteva imagini dintr-o consultație cu o pacientă tânără. Cineva a văzut o plajă, apa se retrăgea progresiv, apare un loc care se mișcă în sus și în jos și în cele din urmă dispăre sub nisip. Altă persoană a văzut un hipopotam și atenția i-a fost atrasă de platoșa ca de oțel de la piciorul lui. A treia persoană a avut o senzație de greu care în cele din urmă s-a condensat într-o broască țestoasă. Aceasta este o categorie, un grup de imagini. Iată o a doua categorie: o tarabă într-o piață plină cu lămâi galbene lucioase, portretul unei fete în stil Van Gogh cu un galben puternic ca fundal, un castel negru fără șanț cu apă și fără vegetație aflat într-un deșert.

Următorul pas este de a descifra aceste imagini. Și în acest moment se dovedește necesar să avem idei. Observația fără gând este, în orice caz, imposibilă. Fără imagini mentale observația este oarbă. Rudolf Steiner a dat în antroposofia sa multe imagini antroposofice, tipologiile, și se poate ca imaginile obținute prin observare să fie atrase către o astfel de tipologie așa cum magnetul atrage fierul. Una dintre cele mai rodnice idei-Gestalt a lui Rudolf Steiner este tripartita omului. În cazul acestei fete, imaginea grăiește foarte clar în direcția durificării, întăririi proceselor organice neurosenzoriale, care presează pe planul metabolic al galbenului ce se usucă. Acest fel de abordare ne permite începutul unui diagnostic dinamic al relației dintre învelișurile omului. Cam atât despre experiențele cu diagnosticul și imaginația.

Diagnosticul este în sine ceva detașat. Este o judecată ce a fost făcută. Dar în acest proces de judecare poate fi trezită o forță interioară puternică: forța uimirii (*Staunen*). Este un fapt superb, excepțional, că cineva are un gât așa de lung sau trăiește aproape exclusiv în sfera de mijloc. Dar vine apoi al doilea pas, care poate reabilita judecarea – empatia, compasiunea obiectivă față de pacient. Să fii în stare să simți cum este să ai un gât așa de lung sau să fii aproape incapabil/ă de mișcare din cauza reumatismului. Și atunci ajungi să ai experiența vie a ceea ce un om și-a luat asupra sa, îmbrăcând haina pe care el și-a luat-o pentru această încarnare. Pentru că boala cuiva, sau constituția lui, nu este persoana însăși, ci este învelișul, haina pe care și-a luat-o. Poți dobândi un respect profund pentru ființa superioară a pacientului dacă experimentezi în acest fel, prin empatie și compasiune, sarcina pe care el și-a luat-o la încarnarea în această viață. Vine apoi a treia mișcare interioară. Ea constă în aceea că spui da acestei boli și atunci voința și

conștiența se trezesc pentru a lucra și a învinge această problemă împreună cu pacientul. Uimire, compasiune și conștiență, aceștia sunt pașii ce încep să fie făcuți încă din etapa de diagnostic.

Inspirația

Pasul de la diagnostic la remediu este unul dificil. Se întâmplă adesea invers, că se găsește mai ușor calea de la remediu la pacient. Când ești preocupat cu un anume metal sau plantă, dezvolti un sentiment pentru dinamica, procesul care este activ în el/ea și dintr-odată vezi înaintea ta pacientul pentru care poate fi potrivit/ă ca terapie. Și câteodată se întâmplă chiar așa, că (fiecare medic este familiar cu aceasta) unii pacienți apar la cabinet pentru consultație și li se potrivește ca terapie tocmai acel remediu cu care medicul a dezvoltat o relație în ultimul timp. Unii pot numi aceasta o terapie anticipatorie. Este foarte important pentru medic să nu fie preocupat numai cu problemele curente de sănătate cu care au venit pacienții lui, ci ca el să se ocupe continuu cu forțele de vindecare care se află ascunse peste tot în lume.

Rudolf Steiner spune că accesul la remediu este găsit prin conștiența inspirativă. Ce este inspirația? A fi capabil să îți folosești corpul astral ca organ de observare, eliberat de corpurile fizic și eteric. În această stare intrăm fiecare atunci când adormim. Atunci corpul astral împreună cu Eul funcționează separat de fizic-eteric, care rămân întinse în pat. În *Cursul pentru tinerii medici*, în a patra conferință unde el introduce meditația spiritelor vindecătoare, Rudolf Steiner pătrunde în detaliu în această situație nocturnă. În fiecare noapte, noi pătrundem cu corpul nostru astral în lumea care ne înconjoară și facem experiența forțelor de vindecare care sunt active acolo.

Aici mai poate fi adusă o imagine, și anume: imaginea templului pentru vis din Misteriile grecești de vindecare. După cum știți, erau două categorii de vise pe care le puteau avea pacienții: visul pentru diagnostic și visul pentru terapie. În cazul primului tip de vis, corpul astral mai era încă unit cu corpul fizic-eteric și pune în imagini propria sa situație de constituție: acesta era diagnosticul. În al doilea tip de vis avea loc ceea ce se întâmplă în inspirația reală și în restul somnului: corpul astral părăsea corpul, se extindea în mediul înconjurător și făcea experiența a ceva din natură, o anume parte din natură. De ce ajungea anume la acel loc?

S-ar putea spune așa: corpul astral a fost „acordat” (ca și pianul sau orice instrument muzical) de către impresia pe care a primit-o de la corpul eteric, ceea ce i-a dat un ton

anume. Ceva a mers greșit. A existat o lacună, o dizarmonie. Cu această impresie, corpul astral a părăsit corpul eteric și a plecat în lumea naturii. Corpul astral noaptea, corpul astral în realitatea sa spirituală are o vedere de ansamblu a totalității. Entitățile separate devin „ligibile” („citibile”) prin relațiile lor mutuale. Corpul astral observă ce lipsește din lacună, observă tonul din totalitatea lumii înconjurătoare care poate aduce dizarmonia înapoi la armonie. Deoarece corpul astral este „corpul nostru de relație.” Se știe aceasta din studiile fenomenologice, că este cu rost să se studieze nu o plantă ci două plante împreună, de exemplu, stejarul și mesteacănul. Motivul pentru care se face așa este că cele două plante se pun în lumină reciproc. Între cele două plante se dezvoltă o conversație, un interval de sunete, o muzică, deoarece corpul astral este corpul nostru muzical. De aceea, este bine ca atunci când studiem remediile să încercăm să pornim de la totalitatea unei arii particulare. Să nu se studieze un metal, ci acel metal în relație cu celelalte șase. Se poate vedea că Rudolf Steiner aplica această metodă de lucru. Rareori se întâmpla ca el să vorbească despre plumb fără ca să aibă de-a face și cu argintul.

În conferința a opta din *Cursul pentru tinerii medici*, el abordează triada plumb-aur-argint. Cu ajutorul cuarțului este pusă în lumină activitatea calciului. Cu douăzeci de ani în urmă, în cercul medicilor, discutăm despre familiile de plante cu Bernanrd Lievegoed: labiatele, solanaceele. Membrii individuali ai familiei deveneau ușor de înțeles doar după ce îi puneam lângă frații și surorile lor. Doar atunci, geniul lui *Solanum dulcamara*, de exemplu, devenea vizibil – sau mai bine spus „audibil”. S-a dovedit a fi mercur al solanaceelor.

Tot ce este practicat în acest fel peste zi este pregătire pentru noapte. Aceste fapte sunt ca niște permise de intrare în regatul nopții, în care corpul nostru astral vede totul într-o lumină diferită și poate percepe în totalitatea sa orice lucru cu care am încercat să stabilim o relație în acest fel peste zi. Atunci se trezește la viață voința de a vindeca (*Heilerwille*). Nu este deloc lipsit de importanță pentru noi de a implica noaptea în viețile noastre și în acest fel.

Pentru că doar așa devine posibil să facem al treilea pas, pasul către terapia propriu-zisă.

Intuiția

Diagnosticul este găsit prin imaginație. Inspirația ne permite accesul în regatul remediilor. Intuiția stabilește legătura dintre diagnostic și remediu și conduce la terapie.

Așa cum inspirația este posibilă prin intermediul sentimentelor ce trăiesc în corpul astral, tot așa intuiția are de-a face cu voința și cu Eul. În intuiție, voința devine organ de observare, iar voința devine expresie a Eului, o substanță a Eului. Prin intuiție calea de școlire devine individuală, devine o chestiune de responsabilitate individuală. Intuiția este posibilă doar când omul pune la dispoziția lumii voința sa morală. Și, ca urmare, calea de școlire se întoarce în direcție inversă: omul caută din nou să facă legătura cu pământul a ceea ce a experimentat. Are nevoie să facă aceasta.

Când avem experiența inspirației, intrăm în lumea spirituală generală, lumea nopții, am putea spune. În intuiție, sarcina este de a aduce experiențele din „noapte” înapoi la lumina zilei. Pentru Ita Wegman cu ale sale „minunate capacități inspirativ-intuitive” (*wunderbare inspirativ-intuitive Fahigkeiten*), așa cum le descrie Rudolf Steiner, a fost necesar, atunci când avea o astfel de intuiție, să o facă adevărată pentru ea însăși, să o înțeleagă, ca să poată fi responsabilă pentru ea. Este un proces continuu în ambele direcții.

Istoria unui caz

O experiență a mea poate servi la a ilustra pașii menționați mai înainte. A venit la mine un pacient ce se confrunta cu ceea ce se cheamă sindromul post-lagăr de concentrare. Douăzeci sau douăzeci și cinci de ani după ce oamenii au fost în lagăre de concentrare pot dezvolta dintr-odată tot felul de afecțiuni fizice și psihice: probleme cardiace și abdominale, urmate de insomnie, anxietate, hipersensitivitate, accese de furie oarbă. Și pacientul meu avea acestea și viața era aproape de nesuportat pentru el și cei din jurul lui. Am încercat să îl fac să se încarneze, mai ales în metabolism, dar fără vreun rezultat vizibil. La un moment dat am fost chemat la un caz într-un spital de psihiatrie. Pacientul meu era internat acolo, nu lucrase de trei luni. Era deja într-o situație la limita existenței.

Mi-am construit o imagine a pacientului mai multe seri la rând și m-am întrebă care este cu adevărat problema, fără a-mi da imediat un răspuns final la întrebare. Cu această întrebare adormeam. Câteva zile mai târziu, în timpul unei vizite la o familie m-a traversat ideea că acest pacient trebuie să ia Iscador. Nu am înțeles de ce, dar am luat în serios ideea. Pe parcursul zilei respective, această idee mi s-a maturizat.

Iscadorul este specific pentru cancer. În această boală, cancerul, întreaga situație arată că părțile superioare ale individului, Eul și corpul astral, sunt aproape complet

libere de organ. Ce se întâmplă într-un lagăr de concentrare? Oamenii trec constant prin șocuri, mai mari sau mai mici. Nu pot să facă față acestor șocuri, iar problema devine tot mai complicată pe zi ce trece. Nu se mai pot încarna. Prin șoc omul se excarnează. Eul, corpul astral și o parte din corpul eteric devin libere de organ, într-un anumit grad. Într-un lagăr de concentrare, situația aceasta devine permanentă și rămâne ca stare obișnuită. Pot trece chiar douăzeci-douăzeci și cinci de ani și apoi apare reacția. Iscadorul îi ajută pe oameni să se încarneze din nou. Acum începea să mi se clarifice situația.

La acest pacient problema încă nu a devenit fizică, încă nu a dezvoltat un carcinom. Problema se găsea situată la granița dintre corpurile astral și eteric. Ca urmare, nu a fost necesar să administrez Iscador în doză masivă ci într-o potență mai înaltă, de exemplu St.7, și ținând cont de ritmul corpului astral: ritmul săptămânal. La următoarea vizită i-am administrat pacientului o fiolă de Iscador P St.7. La o săptămână după prima injecție a spus: „Mă simt un pic mai bine.” După a doua injecție: „Încep să mă simt bine din nou. Am răs pentru prima oară după mulți ani.” Iar după a treia injecție a spus hotărât: „De mâine merg din nou la lucru.” Injecțiile au fost administrate de șase ori și repetate după șase luni. Acest tratament s-a dovedit eficient și la alți pacienți, fiind administrat și de către alți colegi.

Primul pas a fost de a privi boala într-un mod nou, cu uimire, lipsit de prejudecăți, ceea ce a dus la diagnostic în conștiința de zi. Aceasta a trezit empatia, care deține puterea obiectivă a compasiunii. Puterea sentimentului dă aripi corpului astral, pentru a intra în împărăția nopții cu o direcție specifică pentru ca astfel acolo să vadă remediul. Desigur, medicul poate găsi doar acele remedii cu care a construit o relație în timpul conștiinței de zi. Al treilea pas este de a aduce tratamentul înapoi din noapte la lumina zilei.

„A prinde strâns” intuiția, „a o înhăța”, aceasta se poate face doar când situația a devenit existențială. Doar atunci când chestiunile personale nereale, iluzorii, dorințele, vanitățile și toanele au ars în focul realității, când ai devenit altruist, doar atunci poți observa cu voința ce cere de la tine situația cu care ai de-a face, și atunci conștiința poate vorbi.

Când omul caută să practice medicina antroposofică în acest fel, școlindu-se pe sine, punându-și propriul instrument interior în slujba vindecării, atunci deschide poarta prin care curg forțele de vindecare: poarta Eului.

POARTA CORPULUI ETERIC

A doua poartă pentru vindecare este corpul eteric. Voi aduce pe scurt câteva puncte de vedere pentru aceasta.

Misteriile hermetice sau ale lui Mercur

În Misteriile Sudului, atunci când o persoană era condusă înăuntrul ființei sale proprii de către inițiat, era însoțită de preoți ai lui Hermes sau Mercur, care îl însoțeau pe aspirant la intrarea în propriul său corp eteric. Prima experiență ce apărea acolo era că a intrat în timp – corpul eteric este corpul timpului. Omul parcurgea drumul înapoi în curentul timpului și trecea prin poarta nașterii. Prima dată omul s-a văzut pe sine și apoi în cursul timpului a văzut multe generații, despre care avea impresia că sunt predecesorii lui, până la momentul în care această experiență înceta. Mistagogul i-a făcut clar faptul că, de la un moment anume, ființa spirituală ce vine la încarnare este preocupată, prin intermediul predecesorilor săi, de a lucra la corpul eteric propriu, care are ereditatea lui, și lucrează până când dobândește calitatea de care va avea nevoie în viața pe Pământ.

După aceasta, neofitul se familiarizează cu ceva nou. El întâlnește ceva ce pentru început i se pare straniu, dar despre care preotul lui Hermes îi explică că oricum ar fi îi aparține lui. În timpul regresiei, el se familiarizează cu corpul eteric așa cum a fost când a trecut prin poarta morții ultima dată. Atunci era momentul când reîncarnarea devenea realitate pentru aspirant și karma de asemenea. Pentru că esența acestui corp eteric anterior trăiește în corpul său eteric din prezent. Și în acesta el întâlnește partea cea mai de jos a corpului său eteric, partea terestră, chtonică. În această parte se adăpostesc perturbările ce vin din viața anterioară și din cele dinainte. Acestea sunt surse pentru boală. Inițiatul în Misteriile lui Mercur este preocupat de corpul eteric. Pentru el, totul trebuie să se transpună în termeni eterici. Ultima cauză de boală zace în corpul astral. Dar situațiile nerezolvate din viețile anterioare se află ascunse în corpul eteric. Astfel că, în al doilea capitol din *Fundamentele ale terapiei (Fundamente pentru extinderea artei vindecării pe baza cunoștințelor științei spirituale*, 1925, de Dr. Rudolf Steiner și Dr. med. Ita Wegman, GA 27), se află o întrebare tipic mercuriană: „De ce este omul subiect pentru boală?” (*Warum erkrankt der Mensch?*). Ei i se răspunde cu sentența: Astfel că vindecarea trebuie să constea din tratamentul organismului eteric (*Heiler muss daher in der Behandlung des aetherischen Organismus bestehen*).

Ființele elementale și vindecarea de boli

Cum se pornește vindecarea? *Cursul pentru tinerii medici* aduce un punct de vedere elevat în acest subiect și vorbește despre spirite vindecătoare (*heilende Geister*).

În meditația care este sugerată în acest ciclu de conferințe, este vorba foarte clar despre ființele elementale care sunt asociate cu lumea plantelor. Ființele elementale sunt descendenți ai ierarhiilor, ai celei de a treia, celei de a doua și a primei ierarhii, care au acceptat să fie exilate în condensare, atunci când lumea a luat ființă.

Cuvintele pe care le scriu acum pe tablă, nu pentru a fi știute, trebuie să dea din nou viață, de fiecare dată când le rostii, simțului medical în sufletul dvs.:

<i>Voi, spirite vindecătoare,</i>	Ihr heilenden Geister
<i>Voi vă uniți</i>	Ihr verbindet euch
<i>Cu binefacerea sulfurică</i>	Dem Sulphursegen
<i>A aromei eterului.</i>	Des Aetherduftes.
<i>Vă umpleți de viață</i>	Ihr beleet euch
<i>Din impulsul mercurian</i>	Im Aufstreben Merkurs
<i>Spre perla de rouă</i>	Dem tautropfen
<i>A tot ceea ce crește</i>	Des Wachsenden
<i>Și devine.</i>	Des Werdenden.

<i>Vă consolidați</i>	Ihr machet Halt
<i>În sarea Pământului</i>	In dem Erdensalze
<i>Care hrănește în sol</i>	Das Wurzel
<i>Rădăcina.</i>	Im Boden ernährt.

Acestea le primește, într-un fel, sufletul care, contemplând periferia, trezește în sine un simț pentru tot ceea ce-l înconjoară. Iar omul poate răspunde:

<i>Cunoașterea din sufletul meu</i>	Ich willl mein Seelenwissen
<i>Vreau s-o unesc cu focul</i>	Verbinden dem Feuer
<i>Miresmei florilor;</i>	Des blütenduftes;
<i>Viața sufletului meu</i>	Ich will mein Seelenleben
<i>Vreau s-o învioresc prin picătura scânteietoare</i>	Erregen am glitzernden Tropfen
<i>A dimineții frunzelor;</i>	Des Blättermorgens;
<i>Viața sufletului meu</i>	Ich will mein Seelenleben
<i>Vreau s-o fortific în contact</i>	
<i>cu învârtoșarea sării</i>	Erstarken an dem Salzerhärtenden
<i>Cu care Pământul</i>	Mit dem die Erde
<i>Poartă de grijă rădăcinii.</i>	Sorgsam die Wurzel pflegt.

(Din Rudolf Steiner, GA 316: *Arta de a vindeca aprofundată prin meditație*.)

Pământul provine din căldură. La momentul în care căldura lucrează în așa fel încât pe de o parte apare lumina și pe de altă parte aerul sau „fumul”, ceva din puterea sa

spirituală se transmite în ambele sfere. Ființele spirituale trebuie asociate cu fumul. Și, în mod similar, o vrăjire a ființelor spirituale este asociată cu fiecare materializare. Tot ce este material este „fum”. Apoi Rudolf Steiner pune întrebarea: Putem noi face ceva pentru aceste ființe spirituale vrăjite? Ființele elementale intră în noi atunci când observăm natura. Dar dacă observăm natura în așa fel încât încercăm să pătrundem până la ființa ei cea mai profundă, sau, mai concret spus, până la ființele care lucrează în ea, atunci noi eliberăm ființele elementale și, atunci când murim, ele își găsesc calea înapoi prin fum. Înaintea ochiului interior poate apărea imaginea vechiului obicei al sacrificiului. În focul sacrificiului, preotul trimitea rugăciunile lui și prin acestea conducea spiritul legat cu fumul înapoi în lumea spirituală.

Dar ființele elementale, la începutul lumii, nu au fost exilate numai în spațiu, ci și în timp. Ritmul zilei, al lunii, al anului a devenit posibil datorită faptului că ființele elementale au făcut sacrificiul de a permite să fie exilate în întunericul nopții, în luna nouă și în iarna întunecată. Rudolf Steiner propune, de asemenea, exerciții, activități interioare ale omului pentru a elibera și aceste ființe elementale. (A doua conferință din ciclul *Ierarhiile spirituale și reflectarea lor în lumea fizică*, GA110.)

Prepararea remediilor

Într-una din conversațiile pe care Rudolf Steiner le-a avut pe patul de boală cu Ita Wegman, el a lansat sugestia că din turbă pot fi făcute fibre elastice. Acestea ar elibera ființele elementale exilate în substanța vegetală mumificată. Ca urmare, ele ar putea proteja omul împotriva influențelor dăunătoare care, în viitor, din atmosfera pământului, vor amenința omul tot mai mult, ca urmare a dezvoltării tehnologice. S-ar putea confecționa haine din aceste fibre elastice. Pornind de la acest istoric, Rudolf Hauschka a dezvoltat preparatul numit Solum Uliginosum.

Această poveste este o imagine arhetipală pentru prepararea de remedii și pentru acțiunea ființelor elementale ca „spirite vindecătoare” (*heilende Geister*).

Cunoaștem faptul că aspectul esențial al remediilor antroposofice este prepararea lor. Substanțele naturale ca atare nu sunt printre cele mai eficiente remedii. Ele devin remedii doar prin preparare. O substanță devine curativă când este adusă pe calea către spirit. Se poate spune, de asemenea: Doar atunci când este condusă către domeniul eteric, doar atunci o substanță poate stabili o relație cu

domeniul eteric. Foarte pe scurt spus, există două căi pentru a face aceasta.

Spațiu-căldură

Prima cale este cea a tratamentelor cu căldură. Extracția la rece, digestia, distilația, infuzarea, decoctia, carbonizarea și prepararea de cenușă se realizează prin cooperare cu primul grup de ființe elementale, ceea ce duce la eliberarea lor.

Timp-ritm

A doua cale este de a aduce substanța în relație cu corpul nostru de timp, care e corpul nostru eteric. Acest lucru începe deja când se ține cont de momentul din zi când se culege substanța: de exemplu, la începutul zilei, frunza, ceva mai târziu, floarea, la sfârșitul zilei, rădăcina. Dar este important, de asemenea, și momentul din an: belladonna, vara, când este în plină înflorire, scoarța de stejar, atunci când îi apar primele frunze etc. Apoi, în preparare, poate fi ținut cont și de alte ritmuri: de exemplu, adaptându-ne procedeul de preparare la forțele de binecuvântare ale dimineții sau serii, cum este cazul la preparatele Rh ale Weleda și o mare parte din preparatele Wala. La acestea are loc chiar o potrivire între calea ritm și calea căldură. Pe lângă ritmul zilei, se ține cont de ritmul anului. Ne putem gândi la metalele vegetabilizate, al căror ciclu de dezvoltare durează trei ani. Metalele vegetabilizate sunt acelea care se obțin prin udarea unei plante ritmic pe parcursul a trei ani cu o soluție din sarea unui metal. După trei ani se culege planta respectivă și din ea se prepară remediul. Aceasta face ca metalul să intre în procesul de dezvoltare ritmică a plantei, ceea ce îl dinamizează și îl aduce mai aproape de corpul eteric uman. Un exemplu este Urtica dioica Ferro culta, folosit în tratamentul anemiei etc. Pentru Iscador, remediu din vâsc pentru tratamentul cancerului, se ține cont din care vară și iarnă s-au obținut sevele care apoi au fost combinate pentru a se prepara Iscadorul. În aceste tratamente prin ritm, cealaltă grupă de ființe elementale se află acționând în fundal, mai ales cele ale zilei și anului. Ziua și anul își au realitatea lor, după cum este relația dintre Pământ și Soare. Lucrând cu aceste ritmuri, în remedii este adusă calitatea solară.

Preotul lui Hermes sau Mercur privea cu mare atenție în partea terestră, chtonică a corpului eteric, punctele, „insulele” din curent. Fie că ceva a căzut din ritmul

sănătos sau fie că ceva riscă să devină prea mult „fum”, remediile preparate în acest fel asigură posibilitatea rezolvării unei asemenea stopări sau dizarmonii. Ființele elementale devin „spirite viedecătoare” pentru că omul duce natura un pas mai departe. Ele devin supuși, ajutoare ale lui Rafael.

Michael și Rafael

O dată, lui Rudolf Steiner i s-a pus următoarea întrebare: Cum putem realiza o legătură cu Rafael? Răspunsul său a fost surprinzător: „Aceasta nu poate fi făcută fără a face altceva înainte. În primul rând, omul trebuie să facă cunoștință cu Michael. Pentru că Rafael se află în acel domeniu la a cărui poartă stă Michael.” (*Das geht nicht ohne weiteres. Da muss man zuerst Bekanntschaft mit Michael machen. Denn Rafael ist einem Reich an lessen Pforte Michael steht.*) Dintre cei șapte arhangheli care stau în fața tronului lui Dumnezeu, majoritatea lucrează în domenii profunde inconștiente ale ființei umane. Faptul că există așa de multe legende despre Michael, pe când ceilalți arhangheli abia dacă sunt cunoscuți în acest fel, este o expresie a faptului că Michael se află așezat cel mai

aproape de conștiința noastră. Michael este forța inspiratoare în orice bătălie dusă pentru a menține orizontul spiritual liber, pentru a sta deschiși în fața viitorului. Indiferent către care arhanghel căutăm cale de acces în zilele noastre, trebuie să trecem întotdeauna pe la Michael. Primul pas este întotdeauna un pas în conștiință.

Corpul eteric al omului are două părți: o parte se află la dispoziția conștiinței, cealaltă parte lucrează legată de corp, orientată de organe. Poate fi spus că partea liberă a corpului eteric, partea pentru conștiință, este partea în care lucrează Arhanghelul Michael. Sfera eterică legată de organe este domeniul lui Rafael.

În partea pentru conștiință, partea culturală a corpului eteric, omul poate lucra vindecător prin forța Eului său liber. Când trăiește având anumite idealuri, când este activ creând artistic, când se școlește pe sine interior, lucrează simultan generând sănătate. Eul este deci poarta prin care forțele generatoare de sănătate sunt trezite în corpul eteric. În acest sens, poate fi înțeles faptul că Michael stă la poarta domeniului în care se află Rafael.

Am vorbit de două căi prin care forțele de vindecare pot să curgă în Om. Imaginea poate apărea acum:

- la poarta Eului stă Michael și arată calea prin privirea sa de lumină;
- la poarta eterică stă Raphael și acolo își învârtă ritmic caduceul de foc deasupra abisului.

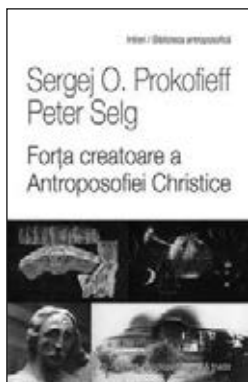
Note

¹ *Cursul pentru tinerii medici (The Course for the Young Doctors)* conține GA 316: *Meditative Contemplation and Guidance for Deepening the Art of Healing (Contemplare meditativă și ghidare pentru aprofundarea artei vindecării)* și trei conferințe din GA 202: *The Bridge between Cosmic Spirituality and the Physical Constitution of Humans (Puntea dintre spiritualitatea cosmică și constituția fizică a oamenilor)*. A fost tradusă la noi, la Editura Triade, ca GA 316: *Arta de a vindeca aprofundată prin meditație* și la Editura Univers Enciclopedic Gold, ca GA 202: *Spiritualitatea cosmică și fizicul uman*.

Apariții editoriale

Forța creatoare a Antroposofiei Christice

Sergej O. Prokofieff și Peter Selg

Sergej O. Prokofieff și Peter Selg, personalități de prim rang în domeniul antroposofiei, cercetători spirituali ai vieții și operei lui Rudolf Steiner, au susținut o serie de conferințe în anii 2009-2010 pe tema fundamentelor christice ale antroposofiei. Scopul lor era să arate forța antroposofiei christice. Pentru aceasta, ei s-au concentrat pe teme din lucrări și conferințe esențiale ale lui Rudolf Steiner: Știința ocultă, Primul Goetheanum, reparația lui Christos în eteric și relația cu Evanghelia a Cincea, Congresul de Crăciun din 1923/1924 și întemeierea Noilor Misterii. Aceste conferințe, publicate sub forma a patru broșuri în limba germană, apar acum într-un singur volum. *Forța creatoare a Antroposofiei Christice* este o operă remarcabilă pentru oricine este interesat de sensul adevărat al viitorului omenirii și de profunzimea experienței spirituale a lui Rudolf Steiner, precum și de înțelegerea Evenimentului Christos de pe Golgotha și a rolului Impulsului Christic în destinul Pământului și al Omului.

Întâlnirea cu Ființa Anthroposophia

Adriana Koulias

Acest prim volum cuprinde conferințe susținute de Adriana Koulias în Australia și în alte țări între anii 2004 și 2009. În aceste conferințe, ea oferă o înțelegere originală și vie a mai multor teme de interes, o înțelegere rezultată din studiul intensiv al antroposofiei și din parcurgerea căii de inițiere fundamentate de Rudolf Steiner.

Ea aduce un suflu nou în cunoașterea vechilor Misterii, prin explorarea lor din perspectivă antroposofică, și, în același timp, pune într-o lumină mai clară Noile Misterii Christice, printre care sunt de menționat Sufletul Nathanic, Sophia Cerească și Ființa Anthroposophia. Conferințele sale au la bază o cercetare temeinică și meticuloasă și sunt prezentate într-o formă accesibilă, logică și plină de căldură.

Antroposofia și Filosofia libertății

Sergej O. Prokofieff

Lucrare de început a lui Rudolf Steiner, *Filosofia libertății* reprezintă fundamentul filosofic pentru cercetările sale ulterioare. În studiul său, Sergej O. Prokofieff oferă o abordare nouă a acestei lucrări, arătând importanța ei pentru antroposofie. Relevă natura creștină a metodei antroposofice de cunoaștere, rădăcinile profund creștine ale căii spirituale prin gândirea intuitivă, spre libertate și iubire, spre inițierea creștină modernă.

Informații utile:

- Societatea Antroposofică Generală www.gotheanum.org
- Societatea Antroposofică din România www.antroposofie.ro
- Secțiunea pentru tineri www.stineri.ro
- Simpozion al Secțiunii de Tineret www.simpozion.org
- Editura Univers Enciclopedic Gold www.universenciclopedic.ro
- Youth Section www.youthsection.org
- Federația Waldorf din România www.waldorf.ro
- Gimnastică Bothmer în România www.bothmer-movement.eu/romanian
- Asociația pentru Promovarea Medicinii Antroposofice www.antrosana.ro
- Teatrul Logos www.logostheater.ro
- Asociația Euritmia www.euritmia.go.ro
- Grădinița Christophori, București www.christophori.ro
- Drumul Omului – Revistă de știință spirituală www.drumulomului.ro
- Biblioteca Univers Enciclopedic și Triade www.spiritualrs.net
- Biblioteca Rudolf Steiner Archive www.rsarchive.net
- Bloguri de antroposofie www.antro.ro

Societatea Antroposofică din România

Str. Vișinilor, nr. 17, sector 1, București

Email: info@antroposofie.ro

<http://www.antroposofie.ro>

Tel.: 0740.117.567 între orele 13:00 – 19:00